LAISVĖ

ADOLFAS DAMUŠIS:

Vertikaliniu žvilgiu

PREL. JONAS BALKŪNAS:

Bendruomenės klausimais

LFB Vyr. Tarybos pasisakymas

LINAS KOJELIS:

Pasaulio Lietuvių Jaunimo III kongresas

1976 Nr. 66 (103)

Turinys

Adolfas Damušis: Vertikaliniu žvilgiu 1
Prel. Jonas Balkūnas: Bendruomenės klausimais 5
Stasys Barzdukas: Bendruomenės ateities rūpesčiais 12
Dokumentų šviesoje: M. Krupavičiaus aplinkraštis LB klausimais... 25
Jonas Jurašas: Sovietinės biurokratijos mįslė 32
LFB Vyr. Tarybos pasisakymas 36
IDĖJOS IR DARBAI:
Tėvynėje: Kaip sovietų okupacija veikia į lietuvių tautą arba sovietinio lietuvio paveikslas (prof. dr. V. Vardys) 38
Išeivijoje: Pasaulio Lietuvių Jaunimo III-sis kongresas (Linas Kojelis 42
Pasaulyje: Jungtinės Tautos (A. S.); JAV pagalba sovietų žydam Izraelyje 51
Gyvoji mintis: Užmirštoji kultūrinė autonomija (V. Natkevičius); Įtampa, misija, pilnas įsijungimas, strategija (Pokalbis su J. Kojeliu); Išbalansuota sambūrio veikla (Z. Brinkis) 55
Idėjos spaudoje 63
I-jo pusmečio sukaktuviniai vardai 68
Redakcijai rašo 71
Mūsų mirusieji 72

Į LAISVĘ leidžia Lietuvių Fronto bičiuliai tris kartus per metus.

Į LAISVĘ (TOWARD FREEDOM) published three times a year by the Friends of the Lithuanian Front.

Metinė prenumerata: Australijoje, Jungtinėse Valstybėse ir Kanadoje — $7.00, kitur — $5.00.

ADRESAI:
Redakcijos: 341 Highland Blvd., Brooklyn, N.Y. 11207
Administracijos: 7034 Hartcrest Drive, Rancho Palos Verdes, Cal. 90724

ŠĮ NUMERĮ redagavo Vytautas Valiiekūnas.

Į LAISVĘ straipsnių ir apžvalgų pažiūros ir vertinimai, tiek pasirašyti, tiek ir nepasirašyti, priklauso tik patiem jų autoriam ir nebūtinai atitinka Į LAISVĘ redakcijos pažiūras ir vertinimus. Redakcija yra atsakinga tik už suteikimą vietos Į LAISVĘ skiltyse pasisakyti.

Spaudžia TĖVŲ PRANCIŠKONŲ spaustuvė, 341 Highland Blvd., Brooklyn, N.Y. 11207

KU biblioteka

I LAISVĘ

Nr. 66 (103)
1976 M. BALANDIS

VERTIKALINIU ŽVILGIU

ADOLFAS DAMUŠIS

Kai išeivijos tautinis veikimas pradeda sustingti tik vadinamuose bėgamuosiuose dienos reikaluose ir ima suktis tik apie gyvenamojo momento uždavinius, kyla pavojus paskęsti smulkmenose, prarasti veržlumą plataus akiračio polėkiam, pro medį nematyti miško, atšipinti įžvalgą gyvenimo nuolatinei kaitai ir pasidaryti pažangos srovę tvenkiančia uola. Šiokiam tautinio veikimo pavojui išvengti yra naudinga laikas nuo laiko į mūsų išeivijos veikimą pažvelgti vertikaliniu žvilgiu, atseit, atsiplėšti nuo savosios kasdienybės ir į savo veikimo uždavinius pažvelgti iš dabartinės pasaulinės struktūros ir joje besireiškiančių tendencijų pozicijos. Tik tokioje perspektyvoje įmanomas savųjų siekimų kūrybiškas vykdymas. Tik atsiplėšę nuo savosios kasdienybės, galime suvokti ir pamatyti, kokia daugybė didelių klausimų laukia savo atsakymų.

Mūsų labai rimto domesio būtų verti pirmiausia turbūt šiokie klausimai:

Ar tautų visokeriopiem interesam tenkinti svarbiausia atrama ir toliau laikytina tautinė suvereninė valstybė, ar tautų suverenumą būtų tikslinga subordinuoti regioninei, kontinentinei ar net globalinei antvalstybei? Ne iš šalies užkartai, bet sutartai ir demokratinei.

Ar darbo — kapitalo santykiai turi pasilikti visiem amžiam dviejų antipodinių elementų įtampos ir kovos apspręsti, ar jiem pagrindu ir mastu turėtų būti visų solidari atsakomybė už bendrąją gerovę ir žmogaus prioritetas prieš daiktą?

Ar valstybinę santvarką turi

lemti komunistinių ar kapitalistinių oligarchų užkarta prievarta, ar nelygstamą žmogiškojo asmens vertę globojanti ir saugojanti pilnutinė demokratija?

Kur baigiasi valstybės kompetencijos prievartinis autoritetas ir kur baigiasi kūrybinės laisvės ir kitų asmens laisvių ribos?

Kuo skirtingas autoritetinės valstybės siekimas žmones valdyti nuo demokratinės valstybės siekimo žmonėms tarnauti?

Kodėl demokratijos principai daug anksčiau ir daug lengviau prigijo valstybės politinėje santvarkoje, nekaip ūkinėje ir kultūrinėje srityse?

Kodėl pavergtos tautos laisvės kovotojam netaikomos tarptautinės teisės, kurios taikomos tarpvalstybinių karų kariam, ir kodėl jiem, laisvės kovotojam, nėra garantuota politinės priglaudos teisė visokiomis aplinkybėmis?

Ar Sovietų Sąjungos koloniją, pavadinus sovietų socialistine respublika, ta kolonija jau tikrai tampa nebe kolonija?

Šiokie ir jiem tolygūs klausimai šaukte šaukiasi atsakomi. Ir tie atsakymai turėtų supurtyti net ir apsamanojusias sąžines ir pažadinti žmonijos vidines jėgas, kurios formuoja apsisprendimą ir įkvepia ryžtą jam vykdyti.

Tokių atsibudimo ženklų pasirodo ir mūsų laikais. Tik mokėkime juos skaityti. Žmonija, — išgyvenusi nacionalsocializmo maniakišką vokiečių tautos aukštinimą ant kitų tautų laisvės ir lavonų, patyrusi ir tebepatirianti Rusijos sovietinio komunizmo siaubingą demoniškumą, pamačiusi hedonistinės civilizacijos beviltišką tuštybę, — pradeda atsibusti tarsi iš košmariško sapno ir pradeda dairytis tvirtesnių atramų viltingesnei ateičiai.

Šios pabudimo procesijos priešakinėse gretose tarp įvairių tautų kovotojų ir kankinių, didvyrių ir šventųjų, mes regime gausų būrį ir savosios tautos sesių ir brolių. Vien tik pastaraisiais metais šviesiais švyturiais pavergtosios mūsų tautos juodąją naktį yra nutvieskę tokie pavyzdžiai kaip Andriuškevičiaus, Bačiušaitės, kun. Bubnio, Gajausko, Gražio, Jaugelio, Kalantos, Kazlausko, Kudirkos, Lapienio, Paulaičio, Petronio, Plumpos, Povilonio, Rudaičio, Sadūnaitės, Sakalausko, kun. Šeškevičiaus, Tamonio, Terlecko, kun. Zdebskio, Žukausko ir daugelio daugelio kitų.

Jie atstovauja tai gyvajai žmonijos sąmonei, kurios šaknys yra gyvoj žmogiškojoj sąžinėj. Šios sąmonės esminė savybė, esminis bruožas yra smurto akivaizdoje baimės instinkto nugalėjimas. Baimės nugalėjimas patį smurtą padaro nepaveikų. Jis netenka savo geluonies.

Šios sąmonės apraiškų regime net ir Vakarų komunistų atsikvošėjime ir atsižadėjime sovietinės marksizmo interpretacijos ir jo vykdymo prievartinio meto-

do. Sovietinė marksizmo interpretacija Vakaruose stengiamasi pakeisti priešinga, asmens laisvės ir prioriteto neneigiančia, marksizmo interpretacija, o jo prievartinį vykdymo metodą pakeisti demokratiniu metodu. Tai labai reikšmingi mūsų laikų ženklai.

Kai sovietinis marksizmas yra atrama totalistinei komunistų partijos diktatūrai, sovietinės valstybės kapitalizmui, Rusijos imperialistiniam kolonizmui, tautų prievartavimui ir žmogaus pavergimui, žodžiu, kai sovietinis marksizmas yra sukūręs tokią sistemą, kuri radikaliai priešinga žmonijos sąmonės dabartinei krypčiai, mūsų išeivijos uždavinys nelikti tik tų priešingumų susidūrimo pasyvių stebėtojų vaidmenyje, bet aktyviai angažuotis laisvės, teisingumo, demokratijos pozicijom. Mūsų išeivijos uždavinys visur ir visada stiprinti laisvės, teisingumo, demokratijos idėjų penetracijos srautą, kurio taip bijo sovietinės prievartos melas.

Šia prasme labai tikslinga yra suintensyvinti visų mūsų veiksnių pastangas gelbėti sovietų kankinamus bei žudomus rezistentus. Tokiai misijai ypatingai turėtų atsidėti mūsų jaunimas. Jis turėtų organizuotu būdu nuolat ir neatlaidžiai sovietų kankinamų bei žudomų rezistentų likimą kelti savo gyvenamo krašto viešosios informacijos kanalais, vyriausybės, mokslo, kultūros ir religinių bendruomenių vadovaujančiuos sluoksniuos. Kudirkos, Sadūnaitės, kun. Šeškevičiaus, kun. Zdebskio, Žukausko ir kitų pareiškimai sovietiniam teisėjam turi penetruoti visą laisvąjį pasaulį. Mūsų veiksniai turėtų nedelsdami sudaryti bendrą įstaigą okupuotos Lietuvos politinei, ūkinei, kultūrinei, tautinei, religinei padėčiai studijuoti, dokumentuoti ir tokių studijų duomenimis pasaulio viešąją opiniją formuoti. Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronikos pateikiami faktai bei įvykiai turi pasiekti visų tiesą ir laisvę gerbiančių žmonių ausis ir širdis.

Pavergtosios tautos kultūrinei bei religinei rezistencijai stiprinti tikslinga yra taip pat kuo plačiau paskleisti Lietuvių Katalikų Mokslų Akademijos, Lituanistikos Instituto, Lietuvos Tyrimų Instituto ir kitų tolygių mūsų išeivijos institucijų darbus. Ypatingai reikia visokeriopai paremti Lietuvos istorijos ir Lietuvos istorijos šaltinių suredagavimą bei išleidimą. Istorinės tiesos atskleidimas ir paskleidimas būtų labai reikšminga ir paveiki išeivijos talka pavergtosios tautos kultūrinei rezistencijai prieš Lietuvos istorijos sovietinius klastotojus ir prieš rusifikacijos atkaklias užmačias.

Lygiai svarbu atskleisti pasauliui sovietinės sąrangos esmines savybes — melą ir veidmainys-

tę. Šiam uždaviniui galėtų naudingai pasitarnauti sovietinio genocido faktų bei dokumentų rinkiniai ir komentarai knygomis ir periodikoje. Ir Lituanus žurnalas galėtų drąsiau akademiškai pasvarstyti sovietinės sąrangos esmines savybes, nevengdamas atskleisti sovietinių nežmoniškumo nusikaltimų. Sovietinių politinių kalinių likimas ir jų gelbėjimo uždaviniai Lituanus skiltyse taip pat turėtų rasti sau vietą.

Šiais Jungtinėse Valstybėse padidėjusio susidomėjimo etninėmis grupėmis laikais mūsų labai rimto dėmesio yra verta vadinama trečioji mūsų išeivijos karta. Jai lengviau yra megzti ryšius su amerikiečiais ir jų institucijomis, pateikti informacijų ir laimėti palankumą. Savo ruožtu toks įtraukimas į konkrečią pozityvią tarnybą pavergtosios savo senelių tautos rezistenciniam uždaviniam talkinti neabejotinai gaivintų ir stiprintų šios kartos lietuviškąją sąmonę ir lietuviškąją tapatybę.

Antra vertus, vargu ar būtų vaisingos pastangos šios kartos žmones traukti į kurią veikiančią Lietuvos vadavimo uždaviniam organizaciją. Atrodo, kad tikslinga būtų pradėti išeivijos lietuvių naują rezistencinį sąjūdį, apimantį visą idealistinės dvasios ir rezistencinio ryžto mūsų išeivijos jaunimą. Tai galėtų būti rezistenciniai studijų ir darbo židiniai aplink Lituanus, Ateitį, Aidus, Metmenis, Laiškai Lietuviam, Akiračius, Skautų Aidą, Vytį ir kt. Tokių židinių svarstymam ir darbam uždavinių trūkumo tikrai nebūtų. Pirmiausia galėtų eiti pažintinė įžvalga į sovietinės sistemos esmines savybes ir sovietinio marksizmo metodus, taip pat į būdus visa tai atskleisti savo aplinkai. Lygiagrečiai galėtų vykti praktiško bendradarbiavimo pagrindų sudarymas su sovietų pavergtų kitų tautų rezistenciniais sąjūdžiais laisvajame pasaulyje. Pagaliau tokie rezistenciniai židiniai galėtų svarstyti ir pilnutinės demokratijos principų vykdymo galimybes gyvenamojo krašto tikrovėje.

Pagaliau žvelgiant vertikaliniu žvilgiu į mūsų išeivijos Jungtinėse Valstybėse kai kurių institucijų tarpusavio santykius ir kai kurių veikėjų išpuolius, ryškiai matosi labai pavojingos vidaus ligos požymiai. Ne čia vieta aiškintis jos priežastis ir terapiją. Čia tik verta prisiminti aną evengelijose užrašytą Kristaus perspėjimą savo mokiniam: "Žiūrėkite, kad kas jus nesuklaidintų. Nes daugelis ateis po mano vardu, sakydami, kad tai aš". (Morkus, 13, 5-6)

PRELATAS JONAS BALKŪNAS BENDRUOMENĖS KLAUSIMAIS

Šalia prel. Mykolo Krupavičiaus kaip Pasaulio lietuvių bendruomenės organizacijos kūrėjo prelatas Jonas Balkūnas stovi kaip Jungtinių Valstybių lietuvių bendruomenės organizacijos kūrėjas. Tuometinio Maspetho lietuvių parapijos klebono visuomeninė pozicija, visuomeninis vaidmuo Amerikos lietuvių gyvenime, jo lietuviškųjų darbų apimtis bei svoris buvo tarsi iškili uola lietuviškuose vandenyse, į kurią anuomet atsitrenkdamos ištikšdavo visos Jungtinių Valstybių lietuvių bendruomenės organizacijos priešininkų intencijos bei pastangos. Šiandien, kai Jungtinių Valstybių lietuvių bendruomenės organizacijos priešininkų pasiraustinės pastangos bando ją sprogdinti iš vidaus, kiršinti Amerikos lietuvių vieningą susiklausymą ir kenkti Amerikos lietuvių organizuotom pastangom savo lietuvybei stiprinti bei išlaikyti, šio didžiojo Amerikos lietuvio pasisakymas vertas ypatingo mūsų dėmesio. *Red.*

— *Prelate, Jūs esate buvęs ta ašis, aplink kurią Jungtinių Valstybių lietuvių bendruomenės organizacijos sudarymas savo metu pradėjo suktis. Kaip dabar vertinate jau iš perspektyvos tas savo ir savo tuometinių bendradarbių dideles pastangas lietuvių bendruomenės organizacijai sudaryti? Ar Jūsų dėtos į lietuvių bendruomenės organizaciją viltys pasiteisino?*

— Mano viltys į Jungtinių Valstybių lietuvių bendruomenės organizaciją, arba, kaip mes įprastai sakome, į Lietuvių Bendruomenę — labai pasiteisino. Bendruomenės organų sudarymo pradžioje parapijos jau buvo pradėjusios silpnėti, kai kurios net ir užsidarinėti. Mūsų lietuviškosios organizacijos taip pat silpnėjo ir nyko. Tatai vertė mus ieškoti išeities Amerikos Lietuvai gelbėti. Tą išeitį mes radome Jungtinių Valstybių lietuvių bendruomenės organizacijoje. Į nykstančių mūsų senųjų organizacijų vietą pačiu laiku Vliko tuometinis pirmininkas prel. Krupavičius mums pateikė visus šio krašto lietuvius apimančią, tik lietuvybei skirtą bendruomenės organizaciją, kuri sykiu būtų ir jungtis po visą pasaulį pasklidusiems lietuviams. 1949, pirmą kartą lankydamasis Jungtinėse Valstybėse, prel. Krupavičius bendruomenės organizacijos sudarymo klausimą kėlė čionykš-

čiams lietuviams kunigams. Jo raginami lietuviai kunigai tatai rimtai ėmė svarstyti Kunigų Vienybės susirinkimuose. Nauju paskatinimu Jungtinių Valstybių lietuvių bendruomenės organizacijai buvo atvažiavusieji dypukai. Jie įvairiose kolonijose pradėjo steigti tremtinių draugijas. Tatai grėsė mūsų išeivijos skilimu į dvi stovyklas — senųjų ir naujųjų lietuvių. Tai būtų didelė mūsų išeivijos nelaimė. Tik vieningomis visų išeivijos lietuvių pastangomis išeivijos tautinė gyvybė gali kuo ilgiau išsilaikyti prieš amerikonėjimo srovę. Sulydinti į vieną bendrą Amerikos lietuvių kūną senuosius ir naujuosius lietuvius ateivius galėjo tik abejiem bendra ir visus Amerikos lietuvius apimanti bendruomenės organizacija. Šios tad organizacijos sudarymo tikslui 1951 lapkričio 18 New Yorke Statler viešbučio didžiojoj salėj buvo sukviestas plataus masto lietuvių susirinkimas. Jis iškilmingai priėmė LOKo paruoštą Jungtinių Valstybių Lietuvių Bendruomenės Aktą, kuriame skaitome:

— Jungtinių Amerikos Valstybių lietuviai, džiaugdamiesi žmogišku ir laisvu gyvenimu šiame krašte ir, kaip lietuviai ir lietuvių kilmės amerikiečiai, norėdami,

(a) aktyviai dalyvauti Jungtinių Amerikos Valstybių gyvenime ir įsijungti į jų kovą prieš internacionalinį komunizmą;

(b) veikliai prie to gyvenimo prisidėti savo kultūrinėmis ir tautinėmis savybėmis bei lietuviškaisiais papročiais;

(c) bičiuliškai palaikyti giminingumo simpatijas su lietuviais už Jungtinių Amerikos Valstybių ribų; ir

(d) pareigingai remti Lietuvos laisvinimo kovą ir lietuvių Tautos gelbėjimo pastangas —

nuoširdžiai išreiškia savo tautinį solidarumą Jungtinių Amerikos Valstybių Lietuvių Bendruomenėje.

Šiemet tad sukanka 25 metai nuo šio akto priėmimo ir paskelbimo. Tas aktas — tai lyg Jungtinių Valstybių lietuvių bendruomenės organizacijos gimimo liudijimas. Per praėjusius 25 metus bendruomenės organizacija augo ir stiprėjo. Šiuo metu berods apima 68 apylinkes ir 10 apygardų. Šių metų balandžio 24-25 dienomis rinksime jau VIII-ją iš eilės Jungtinių Valstybių lietuvių bendruomenės tarybą. Organizacija, ištesėjusi 25 metus ir turinti tokį platų tinklą, rodo savo pajėgumą ir sykiu liudija turimą visuomenės pasitikėjimą. Nors Jungtinių Valstybių lietuvių bendruomenės organizacija savo spaudos organo neturi, bet jį atstoja čia leidžiamas Pasaulio lietuvis, pasiekiantis viso laisvojo pasaulio lietuvių kolonijas. Todėl iš 25 metų per-

spektyvos vertindamas Jungtinių Valstybių lietuvių bendruomenės organizacijos pradininkų, anuomet susispietusių į vadinamą Loką (Laikinąjį Organizacinį Komitetą), anuometines pastangas ir viltis, aš tegaliu džiaugtis, kad mūsų anuomet sėtoji sėkla lig šiol taip sėkmingai ir Amerikos Lietuvai taip vaisingai yra pasitarnavusi.

— *Kaip apskritai, Prelate, vertinate Jungtinių Valstybių lietuvių bendruomenės organizacijos ligšiolinę veiklą ir indėlį Amerikos lietuvybei?*

— Labai teigiamai vertinu. Kaip kiekvieno didelio darbo pradžia visada yra sunki, susiduria su įvairiomis kliūtimis, neišvengia paklaidų, taip ir lietuvių bendruomenės organų veikla negalėjo būti išimtis. Ir jai teko susidurti su savųjų abejingumu ir su bendruomenės organizacijos priešininkų priekabingumu. Dar ir po 25 m. po JAV LB akto paskelbimo tenka įtikinėti Amerikos lietuvius bendruomenės organizacijos reikalingumu ir nauda.

Jungtinių Valstybių lietuvių bendruomenės organizacijos atrama ir programa yra Lietuvių Charta, kuri sykiu yra atrama ir programa ir pasaulio lietuvių bendruomenės organizacijai, kurios dalimi esame ir mes, Amerikos lietuviai. Mūsų tautinių savybių, tautinės dvasios, mūsų lietuviškumo gyvo išlaikymas, gaivinimas ir stiprinimas yra lietuvių bendruomenės organų svarbiausias tikslas. Kad tam tikslui sėkmingai tarnautų, bendruomenės organams rūpi, kad lietuvių šeimose būtų kalbama lietuvių kalba, kad jaunoji lietuvių karta sudarinėtų lietuviškas šeimas, kad lietuvių jauniausioji karta bent šeštadieniais lankytų lietuvišką mokyklą, kad lietuvių tautinės kultūros apraiškos susilauktų mūsų paramos ir supratimo, kad mūsų tautinė spauda turėtų skaitytojų, o mūsų draugijos pavyzdingai gyvuotų. Bendruomenės organams taip pat rūpi puoselėti lietuviškus papročius, lietuviškas dainas, šokius, tautinį meną. Tam organizuojamos dainų ir šokių šventės, meno parodos, jaunimo stovyklos, diskusijų seminarai ir t.t. Bepigu tų tautų išeiviams, kurių užnugaryje yra nepriklausoma tautinė valstybė. Valstybė yra tobuliausia tautinės bendruomenės organizacija ir sykiu savo tautinės išeivijos globėja. Todėl ir Lietuvos valstybės iš okupacijos išlaisvinimas rūpi ne tik pačiai mūsų tautai Lietuvoje, bet ir mums visiems, esantiems išeivijoje. Tai nedaloma kiekvieno lietuvio, kur jis begyventų, pareiga bei teisė. Mano giliu įsitikinimu Jungtinių Valstybių lietuvių bendruomenės organai čia suminėtus uždavinius labai sumaniai ir, palyginti, sėkmingai atlieka.

— *Kurioje Amerikos lietuvių tautinio gyvenimo srityje Jungtinių Valstybių lietuvių bend-*

ruomenės organizacija Jūsų, Prelate, nuomone lig šiol yra vaisingiausiai pasidarbavusi?

— Lietuvių kalba yra tautinė garbė ir bendruomenės remiamos mokyklos šią kilnią pareigą vykdo. Jungtinių Valstybių lietuviai šiandien turime 35 lituanistines mokyklas, 14 vaikų darželių, 12 aukštesniųjų mokyklų ir devyniose mokyklose specialias klases lietuvių kalbos nemokantiems vaikams. Bendruomenės švietimo taryba rūpinasi vadovėliais ir 285 mokytojai supažindina jaunimą su Lietuvos istorija, moko lietuviškai rašyti. Lietuviškam švietimui bendruomenės švietimo taryba per metus išleidžia apie 25,000.00 dol. Tai labai vaisingas bendruomenės įnašas išeivijos lietuvybei. Tai padeda šeimai auklėti jaunimą lietuviškoje dvasioje. O šeima yra tautinės sąmonės išlaikymo pagrindinis židinys. Daug tikimės iš ateitininkų, iš skautų ir kitų jaunimo organizacijų. Bendruomenės organai kiek pajėgdami paremia jaunimo stovyklavimą ir kitokius sąskrydžius. Bendruomenės veikėjų iniciatyva pradėtos organizuoti masinės dainų šventės, masinės tautinių šokių šventės. 1964 New Yorke vykstant pasaulinei parodai, bendruomenės organų iniciatyva per lietuviams skirtą dieną buvo suorganizuota didinga tautinių šokių šventė, kurią stebėjo ir lietuvių tautos vardą minėjo dešimtys ar gal net šimtai tūkstančių tos parodos lankytojų. Gražiai ir įspūdingai buvo pademonstruota mūsų lietuviška kultūra. Ogi per tautinę kultūrą atsidaro kelias į tarptautinį pripažinimą. Tas pats pasakytina apie tautinių šokių ir dainų šventes, vykusias Chicagoje.

— Ypatingai reikšmingu bendruomenės pasidarbavimu ne tik Amerikos Jungtinių Valstybių lietuviams, bet viso pasaulio lietuvių tautiškumui tenka laikyti jaunimo kongresų organizavimą. Jų tau tris turėjome. Ir jų vaidmuo išeivijos lietuvybei nepaprastai didelis, nes jis ne tik sumezga tautinio solidarumo ryšius tarp įvairių kraštų lietuviškojo jaunimo, bet ir ruošia jaunąją pakaitą lietuviškajai veiklai tęsti po mūsų. Tai didelė išeivijos paguoda ir viltis. Aš bijau ir pagalvoti, kur šiandien mūsų išeivija būtų atsidūrusi, jeigu neturėtume bendruomenės organizacijos atskiruose kraštuose. Kas palaikytų tautinį solidarumą ir tarpusavyje rištų lietuvius už Lietuvos sienų?

— Pagaliau negalime išleisti iš akių ir tokių specialiems uždaviniams bendruomenės institucijų, kaip kultūros taryba, lietuvių archyvai, Pasaulio lietuvis. Nepaskutinėj vietoj ir bendruomenės talka spaudai, ją platinant ir remiant. Didelio pagyrimo vertos bendruomenės organų pastangos sudaryti lietuviams mokslininkams galimybes susitikti, pasitarti, pasida-

linti savo patyrimais ir žiniomis, tarpusavyje pabendrauti kaip lietuviams su lietuviais. Senųjų mūsų ateivių daugumas išsimokslinusių vaikų tik dėl to ir nutrūko ryšius su lietuvių visuomene, kad niekas nesirūpino jų tautinį ryšį gaivinti ir palaikyti.

— Trumpai tariant, Jungtinių Valstybių lietuvių bendruomenės organizacija vaisingiausiai pasidarbavo kongresais, dainų ir tautinių šokių bei kitais masiniais sąskrydžiais ir lituanistiniu švietimu. Dar daugiau. Jungtinėse Valstybėse yra ir pasaulio lietuvių bendruomenės vadovybės būstinė. Kad ir netiesiogiai ant Jungtinių Valstybių lietuvių bendruomenės pečių gula ir PLB naštos didžioji dalis. Kažin kaip būtų pasisekęs lietuvių jaunimo III kongresas Pietų Amerikoj be Jungtinių Valstybių lietuvių paramos. Visų kraštų lietuviai žiūri į Jungtinių Valstybių lietuvius ir laukia mūsų iniciatyvos ir paramos. Manau, kad mūsų Lietuvių Fondas su laiku turės tapti pasaulio lietuvių bendruomenės pagrindine finansine atrama. Tik paskubinkime padidinti jį iki dviejų - trijų milijonų dolerių.

— *Kas reiktų daryti, kad bendruomenės organizacija ir Altas viena antrai pozityviai talkintų Lietuvos vadavimo darbuose, užuot tarpusavyje varžęsi ir pykęsi?*

— "Valstybinė nepriklausomybė yra tautinės kultūros ugdymo ir išlikimo sąlyga", — sako Lietuvių Charta. Ji taip pat primena, kad "darbu, mokslu, turtu ir pasiaukojimu lietuvis kovoja, kad apgintų ir išlaikytų nepriklausomą Lietuvos valstybę". Todėl kas galėtų šią pareigą paneigti arba uždrausti ją vykdyti bendruomenės organams! Altas šią pareigą vykdė prieš bendruomenės suorganizavimą. Bet atriboti nuo šios pareigos bendruomenės organus būtų ir netikslinga ir neteisinga. Tiek minėtame 1951.XI.18 JAV LB Akte (p. "d"), tiek 1952.III.6. LOKo priimtų JAV LB laikinųjų įstatų bendruosiuos nuostatuos (1 str. p. "e") numatyta "remti Lietuvos laisvinimo kovą ir lietuvių tautos gelbėjimo pastangas". Ta pati mintis pakartota ir naujausių įstatų 3 str. p. "c". Bendruomenės įstatai yra konstitucija visiems Jungtinių Valstybių lietuviams. Tai viena. Antra, bendruomenės organizacija šiandien yra plačiau išsišakojusi nekaip Altas. Kokiu pagrindu Altas galėtų drausti LB apylinkėms "remti Lietuvos laisvinimo kovą ir lietuvių tautos gelbėjimo pastangas"? Aišku, kad negali. Čia nėr klausimo dėl Alto ir bendruomenės organų teisės ar pareigos. Čia yra tik praktiško darbų pasidalinimo klausimas. Tik šiuo pagrindu tikslinga yra ieškoti Alto ir LB organų bendradarbiavimui formulės. Nesu linkęs Alto įterpti į LB organizaciją, nė LB organizacijos įterpti į Altą.

Per daug skirtingos prigimties organizmai. Mano supratimu, Alto — LB santykių įtampos pagrinde yra pinigas — kam visuomenė turi laisvinimo aukas atiduoti — Altui ar bendruomenei. Šio klausimo niekaip neišspręsime abi organizacijas patenkinamai tol, kol nepasiryšime vykdyti neseniai iškelto vieno bendro laisvinimo lėšų fondo suorganizavimo. Esu įsitikinęs, kad tokiam bendram Lietuvos laisvinimo fondui mūsų išeivija būtų daug dosnesnė nekaip dabar tąsoma tarp kelių fondų. Žinoma, visi trys veiksniai — Altas, bendruomenė ir Vlikas — tada be varžybų ir piktumo bendrai sutartų veiktinus darbus ir tiems darbams reikalingas lėšas. Visų trijų veiksnių bendra talka patį laisvinimo darbą darytų vaisingesnį ir, tarp kita ko, pigesnį. Tad "caveant consules . . ."

— *Kas reikėtų daryti, Prelate, kad esamos lietuvių parapijos lietuvių bendruomenės organizacijos veikimui taptų atrama, o savo ruožtu bendruomenės organai kad taptų atrama lietuvių parapijai?*

— Jau nuo LOKo veikimo laikų klausimas, kaip lietuvių parapijas įjungti į bendruomenės organizaciją, yra iškilęs. Tada buvo pabijota per didelės katalikų įtakos bendruomenės organizacijai. Kaip LOKo pirmininkas pajutau tokią baimę esant ir veiksniuose. Antra vertus, tam stabdis buvo ne tik veiksnių susirūpinimas, bet ir lietuvių parapijų vadovų — klebonų rezervuotumas tokios negirdėtos naujovės atžvilgiu. Klausimas teko atidėti vėlesniems laikams. Šiuo metu jis yra labai opus. Ne tik parapijos mažėja, bet ir bendruomenės apylinkės, nes lietuviai, tur būt nusižiūrėję į amerikiečius, darosi vis mažiau sėslūs. Čia bendras pavojus bendruomenei ir parapijai. Faktas, kad bendruomenės apylinkės pirmiausia susiorganizavo prie parapijų. Kur veikė stiprios lietuvių parapijos, ten iškart susiorganizavo ir bendruomenės stiprios apylinkės. Tad išvada aiški, stipri parapija yra bendruomenės apylinkei gyvybinis reikalas. Savo ruožtu, nors bendruomenės organizacijos teisioginis tikslas yra telkti Jungtinių Valstybių lietuvius savo tautiniam savitumui išlaikyti, lietuvių kultūrai ugdyti bei reprezentuoti, bendruomenės stipri apylinkė yra ir parapijai stipri atrama. Kas daryt, kad bendruomenė parapijai būtų atrama ir vice versa? Duosiu seną patarimą: kiekvienas vienos ar kitos konfesijos lietuvis būtinai tampa savo religinės bendruomenės - parapijos nariu. Savo keliu, kiekvienas parapijos narys sykiu yra aktyvus bendruomenininkas. Tik religinės ir tautinės bendruomenės nuolatinė simbiozė gali sulaikyti juodviejų abiejų nykimą. Tokiai simbiozei nėra būtinas net

klebono aktyvus dalyvavimas. Žinoma, toks dalyvavimas gali būti labai naudingas. Tikiu, kad jokiu atveju klebonas tokiai bendruomenės "invazijai" į parapiją nebus priešingas. Nors parapija tvarkosi vyskupijos nuostatais, o bendruomenė savo nuostatais, bet, kiek esu susipažinęs su vienais ir kitais, toks parapijos ir bendruomenės susiderinimas yra galimas ir nė vieniems nuostatams neprieštarauja. Būčiau tikrai labai patenkintas, jeigu mano pirmykštė mintis apie lietuvių parapijos ir lietuvių bendruomenės glaudų sugyvenimą ir tarpusavę paramą taptų kūnu.

— *Kokius linkėjimus, Prelate, turėtumėt bendruomenės organizacijos ateičiai?*

— Lietuvių bendruomenei, jos organizacijai ir kiekvienam lietuviui linkiu būti vertiem savo protėvių ir palikti pagarbos vertą prisiminimą savo palikuonims; linkiu, kad mūsų tautinis solidarumas taptų gyvenimiška tikrove, ne tik teorine tautine dorybe ir kad mes jį ugdytume savo kasdieniniais santykiais, ne tik gražiais žodžiais; linkiu, kad mes vienos tautos vaikais jaustumės ne tik iškilmingomis dienomis, bet ir tais atvejais, kai brolis lietuvis mus įžeidžia, apkalba, niekina, traukia į svetimųjų teismą; ir ypatingai linkiu, kad kiekvienas lietuvis tautinio susipratimo ir lietuvių vienybės ženklan atkyviai dalyvautų savosios bendruomenės gyvenime, stiprintų bendruomenės organizacijos demokratinę santvarką ir, gink Dieve, nesigriebtų kokio pasiraustinio jos griovimo.

— Vardan tos Lietuvos vienybė težydi!

Kaip kosminių jėgų atsipalaidavimas prasideda nuo atomo, taip socialiniai sukrėtimai pirminį akstiną gauna iš atskirų visuomenės narių nuodėmių artimui ir institucijų nusikaltimų visuomenei. Todėl ir krikščioniškųjų principų taikymas tarptautiniam ir tautiniam gyvenimui privalo prasidėti nuo atskiro asmens, nuo smulkiausio visuomeninio junginio, nuo papraščiausios institucijos. Galutiniame rezultate tų revoliucinių reikalavimų padiktuotos etinės pastangos turės priartinti politiką prie moralės ir tuo būdu užtvenkti įsisiūbavusį pasaulinio chaoso srautą.

Jonas Būtėnas

LIETUVIŲ BENDRUOMENĖS ATEITIES RŪPESČIAIS

Tarp jos laimėjimų ir negalavimų

STASYS BARZDUKAS

Lietuvių bendruomenė! Kiek jau apie ją prikalbėta ir prirašyta, kiek į ją sudėta vilčių! Kad ji jungs pasauly pasklidusius lietuvius. Kad ji bus lietuvybės tvirtovė. Kad ji kovos dėl Lietuvos laisvės. Kad ji ugdys tautinį mūsų solidarumą. Kad ji pagilins demokratinę mūsų sąmonę ir plės demokratinius mūsų įpročius. Kad ji sudarys moralinę ir materialinę atramą visiems tautiniams mūsų polėkiams ir darbams. Kad ji, vienu žodžiu, burs mus visus vienon ir didelėn lietuviškon šeimon, kurioj bus malonu jaustis, miela gyventi ir jauku dirbti.

Kiekvienas lietuvis yra lietuviškoji plyta. Tačiau kol lietuvio su lietuviu nejungia lietuvių bendruomenės organai, tol tokie lietuviai tėra tarsi palaidų plytų krūva, iš kurios kiekvienas prašalaitis gali naudotis.

Taip rašė 1950 Mykolas Krupavičius, Vliko Lietuvybės Išlaikymo Tarnybos valdytojas, kartu pastebėdamas, kad buvo taip pat susirūpinta ir "lietuviškų plytų" apsaugos priemonėmis:

> Jos ilgai svarstytos, diskutuotos, pagaliau 1949 m. birželio 14 d. priimtos. Jas sudaro Lietuvių Charta ir Laikinieji Pasaulio Lietuvių Bendruomenės santvarkos nuostatai" (Pasaulio Lietuvių Bendruomenės keliu, 7).

Bendruomenės ištakos

Žinoma, klystume, bendruomenės pradžią siedami tik su Lietuvių Charta. Vytautas Vaitiekūnas, vienas iš Lietuvių Chartos kūrėjų bei redaktorių, teisingai pastebi, kad "lietuvių bendruomenė yra nuo tada, kai atsirado lietuvių tauta" (PLB seimo vadovas, 1958, 47). Tiesa, netrūksta lietuviškame mūsų

gyvenime taip pat galvų, kurioms sunku šitai suvokti, bet prigimtinė bendruomenė kultūringam pasauliui yra sava. Antai vokiečių katalikų katekizmas, nuo 1954 vartotas visose Vokietijos vyskupijose, mums 1958 išverstas kun. Prano Manelio, prigimtinę bendruomenę laiko natūralia gyvenimo apraiška:

> Jau pačiu savo gimimu mes tapome įvairių bendruomenių nariais: priklausome šeimai, kaimui ar miestui, tautai, valstybei ir didžiajai žmonijos šeimai; per Krikštą tapome Bažnyčios nariais. Šeima, valstybė ir Bažnyčia yra svarbiausios bendruomenės. Kitos bendruomenės — draugijos, sąjungos, bendrovės — yra įsteigtos kasdieninio gyvenimo reikalams (Roma, 1960, 193).

Tautinė mūsų bendruomenė, gimusi kartu su pačia tauta, taip pat, pasak Vaitiekūno, ir išnykti galėtų "tik išnykus paskutiniam lietuviui" (Vadovas, 47). Todėl bendruomenę reikia griežtai skirti nuo draugijos: draugija yra tam tikra grupė žmonių, kurie patys savo iniciatyva ir noru jungiasi draugėn kuriais nors specifiškais reikalais arba tikslais, o bendruomenė jau yra tam tikras žmonių kolektyvas, kurį draugėn sieja prigimtiniai arba istoriniai saitai — kalba, papročiai bei tradicijos, gyvenimo būdas, istorinis likimas, iš dalies tikėjimas ir kt. Šį skirtumą gerai suvokė ir išryškino mūsų kalbininkas prof. dr. Pranas Skardžius:

> Draugija yra techninis, tam tikru laiku ir tam tikrų žmonių suplanuotas ir kiekvienu metu pakeičiamas arba panaikinamas kolektyvas, o bendruomenė yra substancinė, istorinė žmonių santalka, kuri gyvuoja tol, kol jos nariai jaučiasi esą susieti minėtaisiais ryšiais, kol jų glaudus sambūvis teikia jiems medžiaginės bei dvasinės naudos ir bendroji praeities patirtis bei pažintis įgalina jų savaimingą kūrybą ir puoselėja bendrus ateities lūkesčius (Draugas, 1957 bal. 27).

Dr. Skardžius į draugiją ir bendruomenę žvelgė esmės požiūriu, M. Krupavičius sukonkretino priklausymą:

> PLB yra ne druagija, bet tautinė bendruomenė. Į draugiją rašosi nariu, kas nori. Tautinei bendruomenei gi priklauso kiekvienas lietuvis, nepaisant, kur jis gimė ir kada gimė, nori būti bendruomenės nariu ar nenori, kalba lietuviškai ar nekalba, naudingas bendruomenei ar žalingas, bendruomenės garbė ar gėda, tik šį pasaulį išvydęs ar jau lipa į karstą. Bendruomenės pavyzdys — Lietuvos valsčius ar parapija (PLB keliu, 16-17).

Tačiau, kad išeivijos lietuvio priklausymas savajai lietuviškajai bendruomenei būtų gyvas, patvarus ir naudingas jam pačiam ir

jo vientaučiam, yra būtinas visų išeivijos lietuvių tarpusavio susiklausymas, sugyvenimas, sutarimas. Žodžiu, reikalinga vieninga ir veiksminga visus lietuvius apimanti bendruomenės organizacija.

Nuo DULR iki Bendruomenės

Mūsų tautos istorija mini kelias lietuvių išeivijos bangas. Bėgo nuo baudžiavos ir persekiojimų. Bėgo po 1795 Lietuvos valstybės pasidalinimo, po 1812 nepasisekusio Napoleono žygio į Rusiją, po žiauriai numalšintų 1831 ir 1863 sukilimų. Visa ši išeivija mūsų tautai dingo be pėdsako. Kitaip virto, kai po 1861 baudžiavos panaikinimo svetur pradėjo vykti valstiečių išeiviai. Vieni bėgo nuo persekiojimo, kiti vengė rusų karinės prievolės. Bet daugumas buvo priversti palikti savo kraštą dėl darbo rankų pertekliaus. Pirmiausia dvaro samdinių, kaimo bežemių ir smulkiųjų ūkininkų darbingieji vaikinai bei merginos. Nevisi jie buvo raštingi. Dar mažiau jų turėjo profesinį pasiruošimą. Tačiau visi jau buvo veikiami 19 a. antrojoj pusėj prasidėjusio tautinio atgimimo. Steigė lietuviškas savo draugijas, parapijas, mokyklas, leido lietuviškus savo laikraščius ir knygas, apskritai rūpinosi įsilieti į bendrąją lietuvybės srovę. Šiuo būdu buvo gaivinama ir palaikoma gyva tautinė sąmonė. O kadangi svetur atsidūrė gal ketvirtadalis ar gal ir trečdalis visos ano meto lietuvių tautos, tad išeivijoje buvo sukurta "antroji Leituva". Ypač tai tinka sakyti apie JAV lietuvius, kurie visaip padėjo savo paliktajai tėvynei. Kai Lietuvoj buvo uždrausta spauda, Amerikoj buvo išleista daugumas žymesniųjų lietuvių autorių (Donelaičio, Strazdelio, Daukanto, Valančiaus, Ivinskio, Kudirkos ir kt.) raštų. Kai Lietuvoje imtasi tautinių darbų ir steigtos jiems organizacijos, Amerikos lietuviai visa tai stipriai rėmė. Pagaliau, kai reikėjo pagalbos nepriklausomai Lietuvos valstybei atstatyti, jos, tos pagalbos, įvairiausiais būdais buvo susilaukta. Tad teisingai ir pagrįstai A. Šapokos "Lietuvių istorijoj" pastebima, kad mūsų išeiviai yra davę Lietuvai daug naudos ir gausia bei efektyvia savo parama nepaprastai daug padėjo jai apsiginti nuo visų puolimų ir sutvarkyti karo sugriautą krašto ūkį.

Be amerikiečių paramos mūsų valstybei pradžioje būtų buvę labai sunku išsiversti (657).

Tačiau, kai nepriklausoma Lietuva nuolat stiprėjo, išeivijos Lietuva tolydžio silpo. Apie tai plačiau kalba prel. J. Balkūnas savo 1950 išleistoj knygelėj "Lietuvybės silpnėjimo priežastys". Tų priežasčių nurodyta daug, bet jas visas galima suvesti į vieną:

Sunku būtų nustatyti, kada kurioj kolonijoj pradėjo lietuvybė silpti. Bet natūralus suamerikonėjimas palietė visus, ir kaltin-

ti ką nors būtų ne tik klaidinga, bet ir neteisinga (7).

Prel. Balkūnas taip pat pastebi, kad kaltintojų netrūko, nes tai lengviausias darbas. Nusiskundžia ir nepriklausoma Lietuva, kad jos vyriausybė "nekreipė didesnio dėmesio į amerikiečių susirūpinimą paruošti lituanistikos mokytojų mūsų mokykloms", nes "iš viso amerikiečius traktavo kaip nudžiūvusią tautos šaką, kuri mirus ir nėr vilties ją atgaivinti". Iš kitos pusės, jis stengiasi Lietuvą suprasti, nes "jauna valstybė nespėjo visais rūpintis" (5).

Bet išeivijos problema nepriklausomoj Lietuvoj iš tikrųjų buvo suvokta. Kai nepriklausomos Lietuvos vyriausybė dėl įvairių priežasčių nerodė didesnio susirūpinimo lietuvių išeivijos reikalais, tai lietuvių išeivijos likimu susidomėjo privati iniciatyva. 1932.II.7 Kaune buvo įsteigta Draugija Užsienio Lietuviams Remti — DULR, kuriai pirmininkavo advokatas Rapolas Skipitis. (Mirė 1976.II.23 Chicagoje). Be jo, pirmojoj DULR valdyboj dar buvo prof. M. Biržiška, V. Daužvardas, O. Kairiūkštienė, J. Kalnėnas, K. Kasakaitis ir P. Ruseckas. Vaitiekūnas mini draugijos darbo sunkumus:

> Trūko ryšių su išeivija, trūko problemą aprėpiančių ir jai atsidėjusių žmonių, trūko lėšų ir, svarbiausia, Lietuvos visuomenei trūko pačios problemos supratimo. Anuomet Lietuvos visuomenė buvo abejinga išeivijos problemai, panašiai kaip dabar išeivijos masė yra abejinga savos bendruomenės organizacijai(. . .) DULR pastangomis tie apatijos ledai visuomenėje pamažu tirpo, nors masine organizacija ji nestengė pasidaryti. Jos narių skaičius nesiekė nė tūkstančio. Pačioje Lietuvoje ji teturėjo 14 skyrių. Nepaisant, palyginti, siauros savo apimties, DULR sugebėjo problemą, kaip sakoma, pačiupti už ragų (Vadovas, 43-44).

Taigi DULR ėmė rūpintis išeivijos lietuvių mokyklomis ir siųsti joms lietuviškų vadovėlių bei skaitinių, gaidų bei plokštelių, organizuoti jų mokytojams atostoginius kursus Lietuvoje, rengti užsienio lietuvių ekskursijas į Lietuvą, skirti stipendijas studijuoti Lietuvoje ir kt. Siekdama glaudesnių organizacinių ryšių, DULR 1935 rugpiūčio 11 - 18 Kaune sušaukė Pirmąjį Pasaulio Lietuvių Kongresą, kuriame dalyvavo keturiolikos kraštų 105 atstovai ir apie tris tūkstančius svečių. Kongresas pasisakė visais aktualiaisiais lietuvių tautos ir Lietuvos reikalais, bet, svarbiausia, įsteigė Pasaulio Lietuvių Sąjungą, kurios tikslas buvo "jungti viso pasaulio lietuvius tautinės kultūros ir ekonominiais reikalais". Deja, Sąjunga iš pradinės savo padėties nepajudėjo, nors jos valdybos sekretorius dr. Juozas

Leimonas siūlė ją padaryti "nauju didingu lietuvių tautos judėjimu". Visų prima jai nepritarė nepriklausomos Lietuvos vyriausybė. Antra, ją turėjo sudaryti vad. juridiniai asmenys — tiek pačios Lietuvos, tiek užsienio lietuvių draugijos, bendrovės ir kt., bet ir jos jokio entuziazmo nerodė. Vadinas, palankios atmosferos Sąjungai nesudarėm mes patys. O netrukus prasidėjęs II pasaulinis karas jos veiklą ir visai nutraukė. Iš to viso liko tik idėjinis laimėjimas — gyva visuotinio lietuvių išeivijos susiorganizavimo idėja.

Ši idėja lietuvių išeiviją nuvedė į Pasaulio Lietuvių Bendruomenės organizaciją.

Gimsta PLB organizacija

Prigimtinėje tautinėje bendruomenėje ieškom tautinių atramų. Paskiros organizacijos vykdo bendruomeninius uždavinius, kiek jos rūpinasi bendraisiais tautiniais reikalais. Todėl Lietuvių Charta organizaciją laiko "tautinės kultūros veiksminga talkininke" ir skatina organizacijas kurti bei palaikyti. Yra demagogiškai tvirtinančių ir kitus klaidinančių, esą LB siekianti organizacijas suniveliuoti ir net likviduoti. Prieškarinei Liet. Pasaulio S-gai rūpėjo išeivijos organizacijas jungti dviem bendriesiem tikslam — lietuvių tautinės kultūros ir ekonominiam reikalam. Pagaliau po karo buvo žengtas dar tolimesnis žingsnis — buvo duota vieninga organizacija ligi tol buvusiai palaidai bendruomenei. Šio žingsnio reikšmingumą Vaitiekūnas pabrėžia šiais savo žodžiais:

> Pirmieji ledai šiuo reikalu buvo sulaužyti 1946 m. kovo 4 d., vakarinėse Vokietijos zonose ir Austrijoje sudarius lietuvių tremtinių bendruomenės organizaciją. Ji pateisino visas į ją dėtas viltis ir tapo pavyzdžiu bei akstinu Pasaulio Lietuvių Bendruomenės organizacinei struktūrai. Savo apylinkėmis apjungusi visus tremtinius, suorganizavusi šimtus mokyklų su tūkstančiais mokinių, rėmusi ir globojusi tautinės kultūros ugdymą, Lietuvių Tremtinių Bendruomenės organizacija yra padariusi didelį darbą Lietuvai ir lietuvybei. Tai buvo graži užuomazga(. . .) Šiandien (t.y. 1949 ryšium su Lietuvių Chartos ir Laikinųjų PLB santvarkos nuostatų paskelbimu — S. B.) yra žengiamas tolimesnis žingsnis į viso Pasaulio Lietuvių Bendruomenės vieningą organizaciją. Tai istorinės reikšmės žingsnis (Vadovas, 47).

Bendruomenė be didesnių sunkumų organizavosi visuose kraštuose, kur nerado ideologinių, srovinių ir partinių užtvarų. Kai kuriuose kraštuose, pvz. Australijoj, Prancūzijoj ir kt., bendrinės lietuvių organizacijos tuojau persitvarkė bendruomeni-

niais pagrindais. Kitur, pvz. Kanadoj, Kanados Lietuvių Taryba susijungė su Kanados Lietuvių Bendruomene ir t.t. Todėl ten visur Bendruomenė natūraliai atstovauja tų kraštų lietuviam ir dirba visų sričių darbus, kokie yra numatyti Lietuvių Chartoj. Ten niekam nė į galvą neateina mintis baugintis, kad bendruomenės organizacijai vadovauja *vienas* pirmininkas, kad reikalus sprendžia *viena* LB taryba, kad juos vykdo *viena* LB valdyba ir t.t. Visi pasikeitimai yra daromi nustatyta demokratine tvarka, ir tai yra visiem suprantama, priimtina ir aišku. Pasitaikančias įtampas ten taip pat atleidžia demokratiniai laidininkai.

Kitaip dėjosi ir dedasi JAV.

JAV Lietuvių Bendruomenės organizacija

Apie JAV lietuvių bendruomenės organizavimą ir organizavimąsi jau yra daug prikalbėta ir prirašyta. Organizavimo iniciatyvos "iš viršaus" ėmėsi Vliko Vykdomosios Tarybos Lietuvybės Išlaikymo Tarnybos valdytojas Mykolas Krupavičius, kartu tuo metu taip pat buvęs ir Vliko pirmininku. Taigi iniciatyva buvo pakankamai autoritetinga. Nieko negalima buvo prikišti nė organizavimo metodui: Lietuvių bendruomenę sudaro, pasak Lietuvių Chartos, "pasaulyje pasklidę lietuviai", vadinas, ji yra atvira kiekvienam, tad normaliomis sąlygomis niekas neturėtų būti jai opozicijoj. Tačiau Amerikoj opozicija buvo rasta: esą čia lietuviai gerai organizuoti, tautiniai darbai yra dirbami, tad "atneštinė Bendruomenė" jiems nereikalinga. Būdinga, kad šitaip pat galvojo ir kai kurie senųjų tradicinių mūsų politinių srovių žmonės, pvz. J. Valaitis politikos ir kultūros "Minties" žurnale 1971 rašė:

> ... Senoji Amerikos lietuvių ateivija politinėmis ideologijomis jau buvo susiskirsčiusi, kai dar caro metais Lietuvoje politinės partijos tik steigėsi. Ir Vlikas su jį sudarančiomis politinėmis partijomis bei grupėmis jau rado Amerikoje tokių pat grupių ir tokiu pat demokratiškiausiu susitarimo būdu įsisteigusius ir veikiančius didžiuosius junginius: Altą, Balfą, Susivienijimą Lietuvių Amerikoje (...) Tačiau yra tiesa, kad iki šiol su Amerikos lietuvių visuomene nėra, kiek privalėtų, susijusi atsineštinė Amerikos Lietuvių Bendruomenė, kurią Amerikoje įkurdino Vlikas, jau 1946.III.3-4 dar V. Vokietijoje (Hanau stovykloje) paskelbęs laikinuosius Pasaulio Lietuvių Bendruomenės nuostatus (Nr. 1, 24-25).

Siekdama remtis "čia iš seno veikiančiomis organizacijomis ir politiniais junginiais", ypačiai saugodama Altai "priklausančią politinę (Lietuvos laisvinimo) sritį", ši partinė pažiūra bendruomenę tenorėjo matyti tik ri-

botų tikslų eiline, nors ir nauja, organizacija. J. Valaitis "Minty" rašė:

> Nors iš visuomenės būta pageidavimų, kad Bendruomenė būtų organizuojama, dedant pagrindan veikiančias Amerikoje kultūrines organizacijas (draugijas, klubus), bet nustatyta steigti atskirą kultūros reikalams bei lietuvybei išlaikyti organizaciją (pabraukta mano — S.B., Nr. 1, 25 psl.).

Iš tikrųjų prel. Jono Balkūno pirmininkaujamas ir tada sroviniu pagrindu sudarytas JAV LB Laikinasis Organizacinis Komitetas — Lokas organizavo ne atskirą draugiją kultūros ir švietimo reikalams, bet JAV lietuvių bendruomenės organizaciją, kurios laikinieji įstatai jai numatė tokius tikslus: prie JAV gyvenimo prisidėti savo kultūrinėmis ir tautinėmis savybėmis bei lietuviškaisiais papročiais, išlaikyti lietuvybę, palaikyti gimininingumo ryšius su lietuviais už JAV ribų, remti Lietuvos laisvinimo kovą ir lietuvių tautos gelbėjimo pastangas (J. Bačiūno leidinėlis, 1953). Tai yra tie patys tikslai, kuriuos bendruomenės organizacijai nurodo ir M. Krupavičius:

> Tad PLB turi du tikslus — pagrindinį ir atsitiktinį. Pagrindinis — išlaikyti išeiviuose lietuvybę. Atsitiktinis — atkovoti Lietuvai laisvę (PLB keliu, 19).

JAV LB "padėti lietuvių tautai atgauti laisvę ir valstybinę Lietuvos nepriklausomybę" (žr. 1972 įstatus) niekados neatsisakė, nes tai reikštų ir atsisakymą tikslų, kuriems lietuvį įpareigoja Lietuvių Charta: "Darbu, mokslu, turtu ir pasiaukojimu lietuvis kovoja, kad pagintų ir išlaikytų nepriklausomą Lietuvos valstybę". O tai yra daug svarbiau negu atskira srovė ar srovinė ambicija.

O ji vis dėlto sunkino JAV LB kelią. M. Krupavičius jame susidūrė su didelėm kliūtim, kurias nurodo P. Maldeikis jam skirtoj monografijoj:

> Krupavičius įvairiuose kraštuose susidūrė su nemaža kliūčių — abejingumu, delsimu, atidėliojimu ir net neslepiamu nenoru. To nenoro priežastis dažnai buvo politinis užkietėjimas: žiūrėjimas pro partinę prizmę daug kam padaro nepriimtiną ir pačią Bendruomenės idėją.
>
> Daugiausia su Lietuvių Bendruomenės organizavimo sunkumais Krupavičius susidūrė Jungtinėse Amerikos Valstybėse. Į jo prašymą kurti Bendruomenę motyvuota įtikinamais ir neįtikinamais argumentais. Tai buvo įrodymas, kad čia jos dėl kažko nenorima. Esamų organizacijų veikėjai prisibijojo, kad kuriama nauja ir į visuotinumą pretenduojanti organizacija sumenkins jų jau veikiančių organizacijų vaidmenį ir kad atėję nauji veikėjai paverš iš jų vi-

suomeninį vadovavimą. O lietuvių katalikų vadai nenorėjo greta religinių organizacijų turėti nepasaulėžiūriniais pagrindais sukurtą ir įtakingą tautinę bendruomenę (329-330).

Tą pat patvirtina ir JAV LB Loko pirm. prel. J. Balkūnas, "Lietuvybės silpnėjimo priežastyse" pastebėdamas:

Jei Pasaulio Lietuvių Bendruomenė JAV plačiu mastu neorganizuojama, tai kaltas tik srovinis nesutarimas (10).

O kadangi sroviniai santykiai, pasak Balkūno, "dažnai yra nekultūringi", tad partinėj spaudoj prasidėjo obstrukciniai Bendruomenės ir jos veikėjų puolimai. Apie juos Balkūnas Bendruomenės konferencijoj 1954 bal. 10 New Yorke kalbėjo:

Dar Bendruomenė buvo net negimusi, o jau pasipylė prieš ją šmeižtų kampanija; įvairiausi įtarinėjimai, pasmerkimai ir pan. dalykai mirgėte mirgėjo mūsų spaudoje. Atminkim, kad Altas su teisininkais ir be teisininkų dvejus metus nenoromis svarstė ir pagaliau palaimino pačią idėją. Altas sutiko, bet visi "keturi" (vykdomojo komiteto nariai) pareiškė nepritarimą . . . Nebuvo patogu atmesti kultūrinį junginį, kuris tvėrėsi tokiais pat principais kaip ir pats Altas, tik demokratiniu pagrindu, ko Altas visiškai neturi. Nuoširdumo iš politinių viršūnių nejausdami, Loko nariai visgi įsipareigojo Bendruomenę čia gyvendinti (Loko 1955 apysakita).

Tie Loko nariai (skliausteliuose jų antrininkai) — pirm. prel. Jonas Balkūnas, I vicepirm. dr. M. J. Colney (dr. B. Nemickas), II vicepirm. dr. P. Vileišis (J. Valaitis iš Waterburio), ižd. W. M. Chase (A. S. Trečiokas), sekr. A. Saulaitis, K. Bielinis, H. Blazas (Alb. Ošlapas), K. Kleiva (Pr. Vainauskas), J. Vilkaitis (J. Valaitis iš New. Yorko). Lokas vykdė organizacinius darbus — priėmė JAV LB laikinuosius įstatus, 1951 lapkr. 18 New Yorke surengė oficialias steigimo iškilmes, 1952 vasario 14 inkorporavo Connecticuto valstybės sekretoriate, rūpinosi apylinkių bei apygardų steigimu ir kt. Tačiau, kaip pastebėjo viename laiške Krupavičius, JAV LB organizavinasis didele dalimi ėjo atvirkščia tvarka: pirmiau čia spontaniškai pačių žmonių iniciatyva s eigėsi bendruomenės apylinkės, tik vėliau atsirado centriniai organai. Krupavičius rašė:

Kai apylinkių sąjūdis pasireikš gyvai, tuomet skirsiu Laikinąjį PLB komitetą. Niekas įgaliotiniais neskiriama. Tą darbą minia turi padaryti. Ta minia tai DP. Prie jų gali prisidėti ir eilinių amerikiečių. Jų vadai tuo tarpu nesukalbami" (Maldeikis, 330).

Tokiomis aplinkybėmis buvo lemta gimti JAV lietuvių bendruomenės organizacijai. Laimėji-

mas tai ar klaida? Loko pirm. prel. J. Balkūnas JAV I-osios tarybos 1-ojoj sesijoj 1955 liepos 2 sesijoj New Yorke galėjo konstatuoti:

> Štai yra apie 60 apylinkių ir beveik 10 veikiančių apygardų. Septyni tūkstančiai atėjo rinkti Tarybos. Dar keli tūkstančiai su bendruomene susirišusių lietuvių nepasireiškė rinkimuose. O kiek tautinio judrumo, kiek kultūrinio darbo, kiek talkos ir pagalbos teikta Balfui, Altui ir kt. Prieš ketverius metus buvo organizacinė tuštuma.
>
> Jei buvo nepasisekimų, trūkumų, neskubėkime ką kaltinti. Tiesa, truko ketveri metai ligi šio Tarybos suvažiavimo. Bet yra priežasčių ir už mūsų pasiekiamos ribos: visuomenės apatija, organizuota kompanija prieš bendruomenės idėją ir kai kurios spaudos priešinga agitacija (Loko 1955 apyskaita).

Šiandien, po 20 metų, aplinkybės maždaug tokios pačios. Tik JAV LB organizacija nepalyginti stipresnė ir pajėgesnė. Ji lietuviškas mūsų mokyklas aprūpina vadovėliais ir mokslo priemonėmis. Ji reguliariai rengia visuotines tautinių šokių bei dainų šventes, šaukia kultūros kongresus, organizuoja mokslo simpoziumus, leidžia knygas. Labai efektyvi milijoninio Lietuvių Fondo parama. Be galo daug įvairiausio lietuviško darbo atliekama apylinkėse bei apygardose. Svariu įnašu taip pat reiškiamasi Lietuvos laisvinimo darbuose. Tiesa, kai kurie partiniai žmonės bendruomenės organizacijos darbų stengiasi nematyti, lyg jų ir nebūtų, arba juos mato iškreiptus, sukarikatūrintus, bet patys LB darbininkai negali nesidžiaugti savo pastangų vaisiais, kuriuos susintetino V. Vaitiekūnas, atsakydamas į "Sėjos" žurnalo klausimus dėl JAV LB stabilizavimo:

> Ligšiolinės LB organų ir veikėjų pastangos ir jų vaisiai gana akivaizdžiai liudija, kad, nepaisant LB organizacijos kelyje pasitaikančių duobių, nesklandumų, daugumos faux pas ar (mažumos) opozicinių obstrukcijų ir minėtos "rankos" rezgamų pinklių bei intrigų, LB organizacija metai iš metų tampa vis stabilesnė, vis stipriau įsišaknija mūsų išeivijos gyvenime ir tampa vis patikimesne atrama bei viltim mūsų išeivijos tautinio savitumo ateičiai. Joks objektyvus stebėtojas negali nepripažinti dabartinių ir buvusių LB organizacijos veikėjų didelio idealizmo ir nuoširdaus atsidėjimo LB organizacijos tautinei misijai. Tiem, kurie, taip sakant, supo naujagimės LB organizacijos lopšį, tatai kelia tikrą pasigėrėjimą (1975 Nr. 1-2, 41 psl.).

Ar sukti gyvenimo ratą atgal?

Kaip sakyta, netrūksta nepatenkintų bendruomenės orga-

nizacijos pačiu buvimu. Taip pat netrūksta priekaištų bendruomenės organizacijos santvarkai, dirbamam darbui, pasirinktai krypčiai. Natūralu: kai bendruomenės organizacija turi tokius plačius uždavinius ir kartu yra atvira kiekvienam lietuviui, joje taip pat neišvengiama pažiūrų įvairybė. Kai tos pažiūros yra peršamos bei ginamos, bendruomenės organizacija pasidaro atvira kritikai ir įtampoms. Bet didžioji bendruomenės organizacijos bėda yra ne ta, nes "laisvi žmonės išsiskiria savo pažiūromis". Bėda ta, kad "tautiniu požiūriu yra pavojinga, kada tos skirtybės ima stelbti tautinį ryšį". (Juozas Girnius, Tauta ir tautinė ištikimybė, 179). Pavojus juo labiau padidėja, kai kyla nevaldomos isteriškos aistros kovoti savo tarpe, nesiskaitant su bet kokia atsakomybe ir paneigiant teisines normas. Tada bendruomenės organizacija atsiduria anarchijos grėsmėj. Štai kodėl aktualu yra kalbėtis dėl sąlygų, kurios įgalintų visuomenines mūsų įtampas išlaikyti tautinio solidarumo ir tolerancijos ribose.

Pagrindinė tokia sąlyga yra suvokti ir matyti tikrovę. JAV lietuvių visuomenė yra diferencijuota ideologijomis bei srovėmis, ir su šiuo faktu būtina skaitytis. Tiek politiniai mūsų veiksniai — Vlikas ir Alta, — tiek lietuvių bendruomenės organizacija joje turi moralines bei materialines atramas. Vieniem "arčiau širides" sroviniai partiniai, kitiems tautiniai atspalviai.

Iš to pasidarytina nuosekli išvada, kad reikia skaitytis tiek su Vliko bei Altos, tiek su Lietuvių bendruomenės organizacijos buvimo faktu. Ir kiekvienai šiai mūsų institucijai taip pat reikia leisti tvarkytis pagal savo sąrangą, paskirtį ir kompetentingų organų priimtus nuostatus. Nė viena institucija *savo patarimais,* rezoliucijomis ir kitais būdais neturėtų nurodinėti *kitai institucijai,* kaip ji gali ar negali tvarkytis, ką ji gali ir ko negali daryti ir t.t.

Atsižvelgiant į mūsų labai ribotas jėgas ir lėšas, naudinga būtų visom mūsų institucijom bona fide tartis dėl darbų bendro planavimo, jų vykdymo derinimo, o kai kuriais atvejais net ir bendro vykdymo. Deja, kol visuomeniniam mūsų gyvenimui toną duoda dygliuotų ambicijų veikėjai ir nėra būdų juos pakeisti, atrodo, bendra kalba tuo tarpu yra pasidariusi labai sunki. Priimtiną laikiną išeitį Vasario 16-osios šventės proga yra pateikęs "Draugo" vedamasis: priimti buv. prezidento dr. K. Griniaus siūlymą skelbti savo tarpe paliaubas ir dirbti, kad ir nesitariant, bet ir nesibarant. "Bendras darbas išlygins mūsų tarpe aštrumus" (J. Pr. "Darbas be barnių: detentė lietuvių tarpe", 1976 vasario 13).

Šitaip tarpusavy susipratę, ga-

lėtume eiti jau pramintais keliais ir be baslių kaišiojimo į nelengvai traukiamus ratus vaisingiau savo darbus dirbti. Juk jau per vėlu apgailestauti, kaip kad dabar daro Vaitiekūnas, kad "Vlikas, redaguodamas Lietuvių Chartą ir PLB santvarkos laikinuosius nuostatus, padarė didelį neapsižiūrėjimą": esą "Vlikas, PLB organizacijos idėją ir jos konkretizavimą svarstydamas, turėjo pasitelkti Amerikos lietuvius. PLB organizacija turėjo būti Vliko ir JAV lietuvių bendradarbiavimo vaisius" (Sėja, 1975 Nr. 1-2, 38 psl.). Iš patyrimo žinant, kokiu bergždumu JAV lietuviai sutiko kad ir 1935 su jų pritarimu įsteigtą Pasaulio Lietuvių Sąjungą, reikia labai abejoti, ar jie efektyviau būtų pajudėję iš "ideologiniais pagrindais suorganizuotų" savo tvirtovių. Pagaliau kas iš tų tvirtovių yra belikę: raskite šiandien kad ir tokiame Clevelande Lietuvių Socialistų Partijos, Katalikų Federacijos ar Tautinės Sandaros kokius nors likučius. Atėjo nauji žmonės ir naujos organizacijos. Antra, bene 1951 man teko dalyvauti Katalikų Federacijos seime Pittsburghe, kur taip pat buvo svarstomas lietuvių bendruomenės organizavimo klausimas. Protokolas kalba apie "gyvas diskusijas". Vieno pasitarimo metu siuliau Leonardui Šimučiui, Altos pirmininkui, Amerikoj bendruomenės organizacijos pagrindu padaryti Altą, praplečiant jos veiklą taip pat švietimo bei kultūros funkcijomis ir vadovybę sudarant ne skyrimo, bet rinkimų būdu. A.a. Šimutis nesileido net į kalbas, trumpai tepastebėdamas, kad tai neįmanoma. Trečia, PLB I seime 1958 New Yorke iniciatorių grupė (dr. P. Kisielius, aš pats ir kt.) siūlėme tam pačiam Šimučiui kandidatuoti į PLB būsimą valdybą ir išrinkimo atveju jai pirmininkauti. Jis ir šiuo atveju taip pat nesileido į kalbas. Ne visi buvo tokie, kaip prel. J. Balkūnas, ūkininkas J. Bačiūnas, dr. M.J. Colney-Aukštikalnis, W.M. Chase- Vl. Čekanauskas, inž. P.J. Žiūrys, dr. Stp. Biežis, prel. Pr. Juras, prel. Ig. Albavičius, K.S. Karpius ir kt. Vadinas, klausimą reikėtų pasukti kitaip: reikėjo ar nereikėjo JAV lietuvius palikti be "atneštinės" bendruomenės organizacijos? Tie, kurie tariasi bendruomenės organizaciją čia jau turėję, žinoma, atsako, kad "atneštinės" bendruomenės organizacijos nereikėję. Tačiau reikia tikėti J. Balkūnu, kuris LB konferencijoj 1954 bal. 10 New Yorke kalbėjo:

> Ir kaip patogu ir kaip amerikietiška kalbėti, kad mes turime bendruomenę ir kad mes seniai dirbame kultūrinį darbą. Kokių čia naujų planų mums perša nauji atvykėliai? Jei kas galėtų taip kalbėti, tai galėtų tik katalikai, kurie turi savo įstaigas. Geriau, kad tylėtų to-

ji dalis, kuri, be savo laikraščio, kelių kuopų ir kelių klubų-saliūnų, neturi kuo pasirodyti. Ot tai graži kultūrinė veikla! Ir kokia puiki toji bendruomenė! (...) Dvasios ubagai būdami, norime pasitenkinti tokia savo bendruomene ir tokia jos veikla. Toji bendruomenė, išsisklaidžiusi po miestus ir kaimus, net negali jungtis su esamomis įstaigomis, ir todėl reikia ieškoti kitų būdų ir kitokių kelių, kad ją vėl susietume su tauta (Loko 1955 apyskaita).

Todėl dideliu laimėjimu reikia laikyti tai, kad rados pakankamai žmonių, kurie, pasisakydami už naujus būdus ir kelius, bendromis naujųjų ir senųjų pastangomis JAV lietuvius taip pat įjungė į Pasaulio Lietuvių Bandruomenės sąjūdį. Be jų vargu ar bebūtų apskritai galima ir pati Pasaulio Lietuvių Bandruomenės organizacija.

Pro domo sua

Likimas lėmė prie bendruomenės organizacijos rankas pridėti ir man — Clevelando apylinkės valdyboj, JAV LB valdyboj ir taryboj, PLB valdyboj, "Pasaulio Lietuvy" ir kitur. Kaip tokiais atvejais paprastai gyvenime esti, radau talkininkų ir šalininkų, bet įsigijau ir oponentų bei priešininkų. O priešininko uždavinys jau rasti kokį piktą žodį ir juo arba smogti, arba bent pasityčioti. Jei kam šitai teikia džiaugsmo — nepavydžiu. O kartais ir pats apsidžiaugiu, kai pats žodis pasitaiko taiklus, pvz. toks, kaip "barzdukinė lazdelė", kuria "diriguojąs" ne tik aš pats, bet ir kiti. Ką gį: "diriguoju" arba dirbdamas mokykloj, arba dėstydamas visokiuose kursuose, arba ką rašydamas, arba veikdamas savo visuomenėje ir bendruomenėje. Ir negaliu kitaip, nebent kas mane pasodintų į kokią daboklę, į kalėjimo vienutę ar išsiųstų į koncentracijos stovyklą. Bet nuo tokių nelaimių ligi šiol Viešpats Dievas vis mane išsaugoja. Tad savo "lazdelę" vis tebelaikau rankoj. O ji, ta "lazdelė", man yra lietuvybė:

> Lietuvių kalba, tautinė mūsų muzika, menas ir literatūra, tautinės mūsų tradicijos ir papročiai, tautinės bei valstybinės mūsų aspiracijos ir siekimai, tas ryžtas ir dvasia, kuri įgalina mūsų laikraščių, žurnalų ir knygų leidimą, mūsų mokyklų, organizacijų ir bažnyčių veikimą. Vadinas, lietuvybė yra mūsų pačių tautinis gyvenimas. (Pasaulio Lietuvis, 1975 spalis, 362 psl.).

Tokią lietuvybę many brandino mano šeima, kurioj gimiau ir augau, lietuviška gimnazija ir universitetas, kur mokiaus ir studijavau, lietuviška ateitininkų organizacija, kuriai nuo jaunų savo dienų priklausiau, pagaliau pats mano gyvenimas ir darbas. Dėl jos buvau baramas ir įspėjamas

okupacijų metais dar Lietuvoj, dėl jos esu dabar kai kieno diskriminuojamas ir svetur, bet ji man pačiam mieliausia, gražiausia, širdžiai artimiausia, dėl to savo likimui esu už ją nuoširdžiai dėkingas. Ir kol galėsiu, ją ir toliau savo rankose laikysiu.

Taip pat vis girdžiu esąs diktatūrininkas, nors niekas niekada konkrečiai nenurodo, kur, kada ir kaip ta mano "diktatūra" reiškėsi ar tebesireiškia. Faktiškai, visada rūpinausi, kad visur ir visi bendruomenės organai sutarta tvarka būtų renkami. Esu patenkintas, kad demokratinio principo bendruomenės organizacija neatsisako, nors advokatų ir kitokių gundytojų netrūksta. Gerai žinau, kad demokratija yra jautri ir trapi, bet tuo gera, kad sudaro sąlygas aktyviausiai reikštis didžiausiam skaičiui žmonių, kai vadinamas atstovavimas mūsų aplinkybėmis daugiau mažiau remiasi mažų grupių draugais. Kai bendruomenės organizacijoje kiekvienas lietuvis gali rinkti ir būti renkamas, tai reiškia taip pat apaštalavimą didžiajam demokratijos idealui, kuris dėl įvairių priežasčių mūsų gyvenime yra gerokai suluošintas. O mano mokytojas prof. Stasys Šalkauskis demokratiją grindė kūrybine iniciatyva:

> Demokratinės pažangos paslaptis ir yra ta, kad ta pažanga reikalauja iš geriausių rinktinių žmonių kilti iš masės ir su savimi kelti masę aukštyn (Ateitininkų ideologija, ė?).

Tiesa, bendruomenės organizacijos atveju labai didelių masių turėti negalim, nes faktiškai jai domesio ir dėmesio rodo tik pati sąmoningoji lietuvių išeivijos dalis.

Vis girdžiu esąs ir antipartininkas. Tai iš piršto laužiamas prasimanymas. Tačiau man partija svetur mažiau svarbi pvz. už bendruomenės organizaciją. Partija tik labai specialiem ir ribotiem uždaviniam Vliko ar Altos sudėty, o bendruomenės organizacija siekia plačiau ir giliau — ji turi tapti pasauly pasklidusių lietuvių organizacine jungtimi bendriesiem tautiniam tikslam bei uždaviniam vykdyti. Čia aš svajoju kartu su kitu tokiu pat antipartininku — su prel. M. Krupavičium:

> Jei bus įgyvendinta Pasaulio Lietuvių Bendruomenės statuto dvasia ir nuo jos nenutolta — įvairiose šalyse išsisklaidę lietuviai tiek kovoje dėl lietuvybės išlaikymo, tiek dėl Lietuvos laisvės taps didžiule pajėga, kurios realų svorį šiandien ne kiekvienas gali įsivaizduoti (PLB keliu, 34).

Priklausymą partijai nelaikau kokiu "nusikaltimu", bet galėjimas iškilti aukščiau savo partijos reikalų yra tautinė vertybė. Jos nuoširdžiai savo gyvenime siekiu.

NEAIŠKUMAMS PAŠALINTI

Vliko iniciatyva pradėjus sudarinėti Pasaulio Lietuvių Bendruomenės organizaciją ir kilus kai kuriem neaiškumam, Vliko Vykdomosios Tarybos Lietuvybės Išlaikymo Tarnybos Valdytojas prel. M. Krupavičius 1950.V.30 išleido bendraraštį Nr. 3. Jis ir po 25 metų yra vertas mūsų išeivijos, pirmiausia bendruomenės organizacijos darbuotojų, dėmesio. Jį čia ir perspausdiname, išskyrus jo paskutinį (V) skyrių, antrašte "Laikinosios PLB organizacijos sudarymas ir krašto statutas", nes šis skyrius lietė tik laikinąją PLB organizaciją iki I-ojo PLB seimo 1958.

Red.

I. PLB pobūdis

1. PLB yra ne draugija, bet tautinė bendruomenė. Į draugiją rašosi nariu, kas tik nori. Į tautinę bendruomenę gi priklauso kiekvienas lietuvis, nepaisant, kur jis gimė ir kada gimė, nori būti bendruomenės nariu ar nenori, kalba lietuviškai ar nekalba, naudingas bendruomenei ar žalingas, bendruomenės garbė ar gėda, tik šį pasaulį išvydęs ar jau lipąs į karstą. Bendruomenės pavyzdys — Lietuvos valsčius ar parapija. Kaip parapijos narys — kiekvienas krikštytas krikščionis, kaip valsčiaus narys kiekvienas valsčiaus ribose gyvenąs Lietuvos pilietis — ar jis katalikas ar evangelikas, ar jis jaunas ar senas, ar jis dvarininkas ar ubagas; taip PLB narys yra kiekvienas žmogus, kieno gyslose teka lietuviškas kraujas, kas yra lietuviškos kilmės, nors ir nematęs Lietuvos ir nenorįs jos matyti.

PLB apima visus lietuvius, todėl ji yra visuotinė. Kadangi ji yra visuotinė, ji yra vienatinė šioj srityje. Tautinė Bendruomenė negali skirstytis pagal kraštą, kilmę, religiją, lytį ir t.t. Gali būti katalikų bendruomenė, evangelikų bendruomenė, profesinė bendruomenė ir t.t. Bet tai bus specifinių uždavinių bendruomenės. Tautinė bendruomenė yra tik viena, kaip viena yra lietuvybė. Tautinė bendruomenė apima visus specifinių tos tautos bendruomenių narius. Tiek vilniškių, tiek kauniškių, tiek suvalkiečių, tiek klaipėdiečių lietuvybė yra ta pati. Todėl yra neleistina lietuvių tautinę bendruomenę rūšiuoti pagal lietuvių kilmės vietą. Nėra Mažosios Lietuvos lietuvybės, D. Lietuvos lietuvybės, J. Amerikos V., D. Britanijos lietuvybės ir t.t. Viena lietuvybė yra, viena yra lietuvių tautinė bendruomenė, *vieni yra visuotiniai bendruomenės organai.* (Pabraukta mūsų. Red.)

2. PLB yra tokia, kokia yra pati lietuviškoji visuomenė. Be ko kita ji yra lietuviška ir demokra-

tiška. Tad ir jos organai turi būti lietuviški ir demokratiški; demokratiški savo esme, savo struktūra ir savo metodais. Kadangi PLB yra lietuviška, tai ji turi visą lietuviškojo gyvenimo struktūrinį įvairumą, kuris reiškėsi Lietuvoj ir kuris išeivijoj bei tremtyje reiškiasi. Kadangi *PLB organai* yra demokratiški ne tik savo esme, bet ir savo metodais, todėl jie *nekovoja su tuo struktūriniu įvairumu ir nestabdo tų reiškinių, kurie jos vadovybei gali nepatikti, bet kurie patinka jos nariams ar jų daliai ir yra Lietuvai ir lietuvių tautai naudingi ar bent nežalingi.* (Pabraukta mūsų. Red.) PLB organai remia kiekvieną gerą lietuvišką iniciatyvą, ar ji eitų iš katalikų ar iš evangelikų, ar iš liaudininkų ar kitų lietuviškų organizacijų ar asmenų. Juo ta iniciatyva gyvesnė, juo stipresnę atsparą ir didesnio realaus svorio turi tautinėje bendruomenėje, juo ji daugiau remtina iš PLB organų pusės. Bet tai nepaneigia teisės gyventi ir gauti proporcionalinės paramos aktingoms mažumoms.

PLB organų vadovybės dėl minėtų priežasčių negali reikštis savo partinėmis tendencijomis nei diktatūriniais polinkiais. Jos gali būti partinių nuotaikų ir nusistatymų, bet PLB veikloj gali būti tik lietuviškos ir demokratiškos savo turiniu ir metodais. (Pabraukta mūsų. Red.)

3. *PLB organai negali pasidaryti tos ar kitos partijos ekspozitūra. Partijos su savo partiniais tikslais PLB organuose neturi darbo. PLB tikslas — lietuvybė. Lietuvybė yra bendras reikalas visoms lietuviškoms valstybinėms partijoms.* (Pabraukta mūsų. Red.) Nors vadovybėje ir būtų visokių partijų atstovų, nes jos turi teisę dalyvauti PLB darbe, bet jie turės vieną bendrą kelią ir bendrą žodį savo bendram lietuviškam darbui dirbti. Kas PLB organuose pamėgintų jos uždavinius siaurinti ir vesti siaurą partinę politiką, būtų PLB-nei kenksmingas. *Ne į visas PLB organų vadovybes paklius visų partijų žmonių, bet dėl to PLB visuotinumas neigti nebūtų pagrindo.* (Mūsų pabraukta. Red.) Partijoms reikštis galimybė pasiliks ta pati įsikūrus PLB, kaip buvo ir prieš jos įsikūrimą. *PLB organizacija yra antpartinė. Kas ateina į betkurią PLB vadovybę, turi iškilti viršum savo partijos egoistinių reikalų.* (Pabraukta mūsų. Red.).

II. PLB tikstai ir uždaviniai

4. Visai pagrįstai Laikimuose PLB Nuostatuose pasigendama jos tikslo. Organizacijos tikslas paprastai randamas įstatų pradžioj, pirmajame straipsnyje. Čia tos tradicijos neprisilaikyta. PLB tikslai ir uždaviniai, priemonės jiems pasiekti ir keliai į juos yra plačiai išdėstyti LIETUVIŲ CHARTOJE. Dirstelkim kad ir į 2 ir 6 jos straipsnius.

"Lietuvis lieka lietuviu visur ir visada.

"Savo tėvų išlaikytą Lietuvių tautos gyvybę lietuvis perduoda ateities kartoms, kad amžinai gyventume.

"Darbu, mokslu, turtu ir pasiaukojimu lietuvis kovoja, kad apgintų ir išlaikytų nepriklausomą Lietuvos valstybę".

Lėšos sudaro vieną galingiausių veiksnių organizacijos tikslams siek-

ti. Jei visa kita organizacijos gyvenime būtų ir geriausiai sutvarkyta, bet nebūtų lėšų, — tuščios pastangos. Tikslas nebus pasiektas. Todėl PLB tikslus galima išskaityti ir iš 64 ir 65 straipsnių (Laikinųjų PLB Nuostatų), kurie kalba apie lėšas. PLB uždaviniai išmėtyti po visą eilę Nuostatų straipsnių. Be PLB organizacijos išlaikymo viena lėšų dalis skiriama Kultūros Fondui arba lietuvybei išlaikyti. Tautinė kultūra ir lietuvybė plačiausia prasme. Ji apima kalbą ir papročius, ir šeimą ir visa, kas yra lietuviška ir kas veda į lietuvybę ir kas padeda jai išlaikyti. *Kita dalis — Tautos Fondui — Lietuvos laisvinimo reikalams.* (Pabraukta mūsų. Red.)

Tad PLB turi du tikslus — pagrindinį ir atsitiktinį.

Pagrindinis — išlaikyti išeiviuose lietuvybę.

Atsitiktinis — atkovoti Lietuvai laisvę.

Visi kraštai turi savo išeivių į svetimuosius kraštus. Turėsime ir mes jų net tada, kai Lietuva bus laisva ir nepriklausoma. Tad ir nepriklausomybę atgavus PLB pasiliks. Ji kuriama išeiviams lietuviams, išmėtytiems po platųjį pasaulį, ne lietuviams, Lietuvoj gyvenantiems. Dėl to ir pavadinta Pasaulio Lietuvių Bendruomene. Į jos tiesioginius tikslus Lietuva ir Lietuvoj gyvenantieji lietuviai neįeina. Lietuva rūpintis jai tenka atsitiktinai, kai ją prislėgė didžiosios nelaimės ir baisūs pavojai. Pašalinus tuos pavojus ir nelaimes, Lietuva pradės rūpintis Pasaulio Lietuvių Bendruomene, kaip motina rūpinasi savo vaikais, kad ir į žentus ar į marčias išleistais. Štai dėl ko *Lietuvos išlaisvinimas yra tik atsitiktinis PLB tikslas, nors šiuo metu jis yra svarbesnis už pagrindinį* (Pabraukta mūsų. Red.) Jis yra atsitiktinis, kaip atsitiktinė, ne nuolatinė yra Lietuvos okupacija. Išeivystė gi, emigracija yra nuolatinis reiškinys.

Plačiau PLB tikslus galima nusakyti Schwaebisch Gmuendo lietuvybei išlaikyti konferencijos priimtos rezoliucijos žodžiais:

Akivaizdoje to, kad Lietuvoje atėjūnų žudomi ne tik lietuviai, bet ir pati lietuvybė, o išeivijoje lietuvius tirpdo gyvenimas ir lietuvybę neretai naikina patys lietuviai, reikalinga:

a. biologiškai išlaikyti visi lietuviai šiokiu ar tokiu būdu atitrūkę nuo savo tėvynės ir kad veiksmingai būtų išlaikyta jų lietuvybė, o ten, kur pastebimas nutautimo procesas, — būtų imamasi priemonių jį sustabdyti ir nutaustančius lietuvius grąžinti į gyvąsias lietuviškas gretas.

b. Visus atsidūrusius šiapus geležinės uždangos lietuvius įtraukti į tautinių vertybių saugojimo darbą ir lietuviškosios kultūros kūrimo darbą, kad žengtumėm žingsnin su vakariečiais ir dalyvautumėm jų pažangoj ir jų laimėjimuose.

c. Visais galimais būdais kaupti mokslo ir kultūros vertybes ir jas parsivežti į atvaduotą Lietuvą, greta sužalotos lietuviškos sielos ir nesudarkytos lietuvių kalbos bei papročių.

d. Išsaugoti jaunimo širdyse lietuvybės ugnelę, kad jis netaptų Lietuvai svetimas, kad laikui atėjus urmu grįžtų į laisvąją Lietuvą, o grįžęs įsijungtų į Lietuvos gyvenimą ir atsiradus reikalui

neabejodamas už ją kovotų ir be svyravimų kraują ir gyvastį už ją atiduotų.

e. Ugdyti tautinį solidarumą, kaip aukščiausią tautinę dorybę. Lietuvių tautos nykimas eina visais frontais. Negailestingai ją naikina žiaurus okupantas bolševikas. Jo sudarytos sąlygos Lietuvoj sutrikdė skaudžiai normalų tautos visimą. Senoji emigracija, neįstengdama atsispirti nutautinimui, savanoriškai mažina savo tautą. Bolševikai labai daug žalos padarė lietuvių tautai, bet ir tuo keliu padaryta jai neįkainojamos žalos. Visas gyvenimas kaip susitaręs užsimojo prieš mūsų tautos gyvybę. Naikinamos lietuviškos galvos ir teršiamos bei nuodijamos lietuviškos sąžinės. Toms užmačioms sunaikinti mus — mes turime atsispirti visomis išgalėmis, visa aukodami šiam tikslui pasiekti. Viena galingųjų priemonių tam tikslui siekti yra kietas kaip plienas ir tyras kaip ašara tautinis solidarumas. Amerikiečiai įkūrė kraujo bankų. Mes turim įkurti lietuviškųjų galvų ir sąžinių bankus. Kur į skurdą paklius lietuvis, kur moraliniuose pavojuose jis atsiduria, ten kaip greitoji pagalba turi atsirasti net nešaukiama organizuota lietuvių pagalba. PLB svarbus uždavinys pasirūpinti, kad visur tokia pagalba būtų suorganizuota. Nelaimių ištiktas ir vargo paliestas bei moralinių pavojų apsuptas lietuvis turi būti remiamas ir gelbstimas. To reikalauja tautos ir Lietuvos interesas. Tam reikalui turi būti atitinkamų organizacijų — labdaros, moralinės paramos, įkurdinimo ir t.t. Kiekvienas atvažiuojęs lietuvis emigrantas turi pajusti lietuviško solidarumo galią. Tai jį apsaugos nuo sunykimo ir privers stipriai branginti bendruomenę ir jos tvirtai laikytis.

Visi už vieną, vienas už visus.

f. Visi laisvėje esą lietuviai darniai ir veikliai įsijungia į didžią ir šventą kovą už Lietuvos politinę laisvę savo piniginiais įnašais stiprindami Tautos Fondą ir talkindami visu kuo Vlikui jo politinėj ir diplomatinėj Lietuvos laisvinimo veikloj.

5. PLB obalsis — Lietuviais esame mes gimę, lietuviais turime ir būt. PLB himną parinks ir nustatys Pasaulio Lietuvių Seimas.

III. PLB nariai

6. Iš to, kas pasakyta apie PLB pobūdį ir tikslus, yra paaiškėję ir PLB nariai. Kai tariame lietuvių bendruomenės narys, turime galvoje kiekvieną lietuvį. Taigi — bendruomenės nariai yra visi lietuviai. Tačiau teisinė padėtis bendruomenėje nevisų lietuvių yra vienoda. Tuo atžvilgiu jie dalijasi į pilnateisius ir nepilnateisius. Pilnateisiai savo teises gali prarasti.

Pilnateisis yra kiekvienas lietuvis ne jaunesnis kaip 18 metų amžiaus. Vadinasi, ligi 18 metų amžiaus nariai yra nepilnateisiai.

Teises praranda:

a. Kas kenkia lietuvių tautai,

b. Kas priešingas Lietuvos nepriklausomybei ir

c. Kas pritaria bolševikinei ar kitokiai Lietuvos okupacijai (10 str.) (Laikinųjų PLB Nuostatų).

Vadinasi, prie tos nepilnateisių rūšies priklauso tie, kurie priklauso komunistų partijai, kurie giria dabartinę Lietuvos padėtį, kurie giria So-

vietų Sąjungą ir jos tvarką ir kitokie svetimų valstybių pagelbininkai ar pritarėjai Lietuvos laisvės naikinimo darbe. Tokie nariai nustoja lietuvio teisių.

Prie tos rūšies priklauso ir visi tie, kurie kitokiu būdu kenkia Lietuvai ir lietuvių tautai, bei Lietuvos nepriklausomybei ginti stato kliūčių ar skelbia savo priešišką nusistatymą jos atžvilgiu.

7. 6 str. (Laikinųjų PLB Nuostatų) minėti nepilnateisiai bendruomenės nariai neprileidžiami prie bendruomenės organų sudarymo, negali būti renkami ir rinkti negali, susirinkimuose neturi nei sprendžiamo, nei patariamo balso, nustoja teisės į bendruomenės patarnavimus ir t.t. Bet kadangi savo nusikalstamu darbu nepraranda savo lietuviškosios kilmės, tad pasilieka bendruomenės nariais.

8. Kas yra nepilnateisis bendruomenės narys, nustato krašto valdyba. Klausimui spręsti ji gali pavesti apygardos valdybai (11 str.) (Laikinųjų PLB Nuostatų).

Nepatenkintas sprendimu nubaustasis narys gali skųstis garbės teismui. Jo sprendimas yra galutinis. (12 str.)

Visa ši procedūra turi būti nustatyta PLB krašto statute. Tas pats statutas nustato tvarką, kaip nepilnateisiam lietuviui grąžinamos prarastos teisės. (13 str.).

IV. PLB santykiai su veikiančiomis lietuvių organizacijomis

9. PLB organizacija ateina ne esamos tvarkos ir esamų draugijų keisti, griauti ar naikinti, bet tik jų veiklos paremti, papildyti, apvainikuoti bendra visų lietuvių organizacija. (Laik. PLB Santvarkos Nuostatai. Įvedamasis žodis. 6 psl.)

10. PLB savo apimties atžvilgiu yra visuotina, nes apima visus lietuvius, bet darbų atžvilgiu ji nėra visuotina, nes ji neperims tų darbų, kuriuos dirba draugijos. Šiuo klausimu laikomasi šio demokratinio principo: kas pajėgiama padaryti privatinės iniciatyvos, to neprivalo imtis viešoji iniciatyva. Kalbamuoju atveju privatinė iniciatyva yra visos veikiančios ar įsikursiančios draugijos, viešoji — PLB organizacija.

11. Kas daroma draugijų, to neprivalo daryti lygiagrečiai PLB organai. Tačiau, jei kuriame krašte, ar kurioj vietoj privati iniciatyva reikiamą lietuvybei darbo sritį yra apleidusi ir paraginta nesiima jo dirbti, tuomet to darbo imasi PLB organai. Klausimui paaiškinti paimkime lietuviškos mokyklos reikalą: jei privati iniciatyva savo pristeigtomis mokyklomis lietuviškos bendruomenės reikalavimus patenkina, jei jos yra tie židiniai, kurie palaiko išeiviuose lietuvybę ir jei jų yra pakankamas skaičius, tuomet tas mokyklas ar jų laikytojas-organizacijas PLB organai paremia ir moraliai ir materialiai. Kur tokių mokyklų visai nėra, ar kad ir yra, bet yra tik lietuvių įsteigtos ir laikomos, bet be lietuviško turinio ir dvasios, ir nėra kam tokia lietuviška mokykla lietuvių bendruomenės aprūpinti, tuomet iškyla PLB organams pareiga reikiama mokykla lietuvių visuomenę aprūpinti. Taip pat pasakytina ir apie kitas sritis, pav. apsidraudimo. JAVse PLB organai šioj srity neturės ką veikti, nes ta sritis yra apimta SLA ir SLRKA organizacijų. Ten, kur tokių organizacijų nėra, PLB organai turės pa-

sirūpinti jas įsteigdinti ar patys įsteigti. Savišalpos, labdaros, moralinės globos sritys dažniausiai pūdymauja ar yra tik embrione. PLB siekdama tautinio solidarumo čia turės gerokai pasitempti.

12. PLB pareiga, kas yra lietuviškame gyvenime padaryta, sustiprinti ir patobulinti, ka nėra padaryta, bet lietuviškam gyvenimui būtina, — padaryti. Ji neprivalo griauti esamos organizacinės sistemos ir pačių organizacijų, nes PLB nėra jokia superorganizacija. Jei kas nori PLBei tokį vardą prikergti, tai galima tik tokia prasme, kaip valstybė ar valsčius yra superorganizacija. Valstybė ar valsčius yra tam tikra prasme superorganizacijos. Bet ne tos rūšies superorganizacija, kad visa, kas randama, prarytų ir gyvent neduotų kitiems. Taip elgiasi tik totalitarinė valstybė. To padaryti negalės PLB, nes ji yra demokratiška savo turiniu ir metodais. Kaip šalia demokratinės valstybės gyvuoja visa eilė kitų organizacijų, ar socialinių junginių ar susigrupavimų, kaip valstybės teikiamoj apsaugoj ir šešėlyje organizacijos geriau tarpsta ir gyvuoja, taip ir suprasta PLB mūsų lietuviškoms išeiviškoms organizacijoms yra stiprybės šaltinis ir atrama.

13. PLB įims tik taip vadinamas bendrines organizacijas, t.y. tokias, kurios yra labai gimininingos PLBei savo tikslais ir savo sudėtimi. Prie tokių priklauso, pvz. Britanijoj — Lietuvių Sąjunga, Švedijoj — Lietuvių Draugija, Belgijoj — LBB ir kit. Visos kitos lietuvių organizacijos su specifiniais socialiniais, politiniais, religiniais, pasaulėžiūriniais, kultūriniais, ekonominiais ir kt. uždaviniais, kaip pav. Altas, Balfas, SLA, ALRKF, Socialistai, Šv. Juozapo Draugija, Ateitininkai ir t.t. ir t.t. PLB nebus paliestos. Kiekvienas lietuvis gali būti katalikas ar liberalas, ar socialistas ir pagal tai priklausyti atitinkamoms organizacijoms. Lygiai kiekvienas lietuvis gali būti kurios nors profesijos ar verslo žmogus ir priklausyti savo profesinei draugijai. Žodžiu, specifinių tikslų draugijos PLB organizacijai nekliūva, lygiai kaip PLB negali joms kliūti.

Kas kita tokios bendrinės draugijos, kurių tikslas — lietuvybė. Lietuvybė yra ir PLB tikslas ir todėl PLB organizacija ateina pavaduoti ir pakeisti privatines pastangas lietuvybės srity. Jos, atlikusios garbingai PLB pirmatakų pasiuntinybę, pasiims PLB pareigas eiti. Tatai yra būtina. Mums karas dar nesibaigė. Sunkios grumtynės dar mus laukia. Kovai laimėti reikalinga visas gyvąsias lietuviškąsias jėgas suburti krūvon ir joms duoti vieną vadą. Be to, nulietuvėjimo pavojai visur tyko lietuviškos sielos ir lietuvių kalbos. Čia frontas lygiai sunkus. Tik gerai išrikiuotos, sutvarkytos ir sudrausmintos lietuviškos jėgos su vienu vadu — PLB — priešakyje tą kovą laimės. Tai PLB dirva.

14. Tuose kraštuose, kur yra bendrinės organizacijos, PLB nebus dar viena nauja organizacija. PLB susiorganizavus čia organizacijų skaičius nepadidės, nes ji užima senos bendrinės organizacijos vietą. Nepaisant to, kiek sėkmingos būtų privatinės pastangos, jos niekad neprilygs PLB organizacijai. PLB bus visada stipresnė, nes apima visus lietuvius krašte, visiems lietuviams atstovaus lietuvybės klausime, visų vardu kalbės ir visų kovai vado-

vaus. Be to, neužmirškime, kad savo užnugaryje kiekvieno krašto PLB turės viso Pasaulio PLB su jos organizuotomis jėgomis ir su sutelktais kapitalais Kultūros Fondą, kurie kiekvienu reikiamu momentu ateis į pagalbą tam kraštui, kuriame tos pagalbos reikalas atsiras.

PLB organizacija bus nauja tik ten, kur bendrinės organizacijos nebuvo, bet tokia organizacija buvo reikalaujama paties gyvenimo.

15. Perorganizuojant bendrines organizacijas į PLB, gali atsirasti tos ar kitos rūšies praktiškų kliūčių ir sunkumų jų vardams pakeisti. Kurios jau turi savo krašto įstatymų pripažinimą ir globą, tos kliūtys gali atsirasti iš atitinkamų vyriausybinių organų. Jų gali atsirasti ir iš kitų šaltinių. Vardas nėra principo dalykas, tačiau ne be reikšmės. Kur kitos išeities surasti nebūtų galima, tektų PLB struktūrą ir tikslus ir toliau dengti tos pačios draugijos vardu, kuri perorganizuojama į PLB. Tais atvejais tos draugijos įstatus reiks kad ir neoficialiai taip pakeisti ar papildyti, kad jos organų padalinių pavadinimai sutaptų su PLB santvarkos nustatytais ir jos tikslai ir priemonės nesiskirtų nuo PLB tikslų ir priemonių. Tačiau be pagrįstos priežasties tos galimybės nereikėtų griebtis. Vis dėlto ir vienas grynas vardas praktikoje turi savo reikšmės ir praktiškos vertės. Ir su senu vardu PLB turi būti visuotina, t.y. apimti visus lietuvius.

M. Krupavičius
Lietuvybės Išlaikymo Tarnybos
Valdytojas

JAV LB VII tarybos 1976.IV.3-4 sesija Philadelphijoje

SOVIETINĖS BIUROKRATIJOS MĮSLĖ

JONAS JURAŠAS

Prieš trejetą su viršum metų buvau atleistas iš Kauno dramos teatro vyriausiojo režisieriaus pareigų. 1972 m. rugpiūčio 16 d. Kultūros ministro įsakymas buvo suformuluotas, kad esu atleidžiamas "kaip neužtikrinęs idėjiniomeninio vadovavimo teatrui". Sovietinė visuomenė yra įpratusi prie gatavų, sakytum, užkeikimo. formulių ir paprastai nesusimąsto, kas iš tikrųjų slepiasi po jomis. Yra vienintelė instinktyvi sovietinių žmonių reakcija: pajusti šaltį paširdžiuose, susigūžti ir būti atsargiam su žmogumi, kuris aiškiai "pateko į nemalonę". Tai ilgos sovietinių, ždanoviškų nutarimų, pasmerkimų tradicijos pasekmė. Ji eina nuo pirmųjų porevoliucinių įsakų dėl įvairaus plauko "oportunistų" ir kitų laisvamanių iki mūsų dienų "piktžolių" naikinimo praktikos "sveikame" socialistinio realizmo mene.

Bet kas iš tikrųjų slėpėsi po šia biurokratinio ritualo formule? Kas yra idėjinis ir meninis vadovavimas? Ką tas turi bendro su tikra kūryba? Ir kokios buvo realios mano atleidimo priežastys?

Gyvendamas sovietijoje, žmogus yra pratęs prie visuotinio daugiaaukščio vadovavimo viskam: ideologijai, filosofijai, tariamam dvasiniam gyvenimui, kultūrai ir t.t. Partinis vadovavimas yra diferencijuojamas pagal svarbą. Pavyzdžiui, teatro priklausomybė šioje vadovavimo hierarchijoje yra viena iš svarbiausių todėl, kad teatras turi betarpišką ir masinę sugestiją publikai. Taigi, atidžiai vadovaujama kiekvienai teatro ląstelei. Neperėjęs per daugelio instancijų pakopas, negali pasirinkti nei pjesės, nei aktorių, nei iš esmės realizacijos formos. Kokias vadovavimo funkcijas gali turėti teatro vyr. režisierius, jeigu jam vadovauja teatro partinė organizacija, meno taryba, direkcija, miesto partinė valdžia ir tiesiogiai atsakingas Kultūros Ministerijos aparatas, kuriam savo ruožtu vadovauja CK, KGB? O visam respublikos vadovavimui vadovauja Maskva. Ir kaip taisyklė visose šitose instancijose sėdi darbuotojai itin

tolimi nuo meno, bet beatodairiškai tvarkantys meną. Taigi vyriausiojo režisieriaus vadovavimo teatrui funkcija lieka minimalios, greičiau primenančios laviruojančio tarp aukštų kėdžių diplomato pareigas.

Šiandien atsidūręs kito mentaliteto pasaulyje, aš jau su nuostaba prisimenu šitą vadovaujančiųjų Babelio bokštą, ir nebegaliu suprasti, kaip galima vadovauti menui, kurio pati prigimtis yra priešiška bet kokiam vadovavimui. Ten gyvendamas dažnas žmogus apie tai net nesusimąsto.

Man buvo leista vadovauti Kauno dramos teatrui šešetą metų (visumoje išdirbau teatre 10 metų). Per tą laiką Kauno dramos teatras išpopuliarėjo ir buvo plačiai žinomas sovietinėj visuomenėj. Mano pastatyti spektakliai kėlė didelį publikos nuomonių pasikeitimą, susilaukė panegyrikos spaudoje, nors buvo nutylima esminė mano pastatymų pusė, labiausia ir traukusi žiūrovus. Visuomeninės opinijos veikiama, ir pati valdžia suteikdavo man garbės raštų ir premijų. Taigi meninis spektaklių lygis turėjo visuotinį pripažinimą. Kurgi slėpėsi mano ydos? Matyt, idėjiniam vadovavime. Nors oficialiai socialistinio realizmo metodologijoj idėjinė ir meninė kūrinio pusė yra viena nedaloma sąvoka, — realybėje tarp šių sąvovokų žiojėja praraja, kuri yra pražudžiusi ne vieną menininką, net tokius socialistinio meno kūrėjus, kaip Mejercholdas, Tajirovas, Michoelsas. Buvo išnaikinta ir nušluota dešimtys teatrų sovietijoje, daugeliui metų paralyžuoti lietuvių teatralai — režisierius Juknevičius, Jakševičius, Miltinis, scenos dailininkas Truikys ir kt.

Cenzūros praleisti, bet savo dvasia svetimi oficiozo doktrinoms ir tuo pačiu idėjiškai ydingi spektakliai yra akylai stebimi ir kaip nuodėmės registruojami kiekvieno menininko "asmens byloje". Ir jeigu menininkas kartą ryžosi ginti savo meninės sąžinės teisę ir kurti pagal ją, anksčiau ar vėliau jis prieis liepto galą, t. y. iki galo išpildys savo nuodėmingą asmens bylą ir atsistos prieš dilemą: pasiduoti oficiozo reikalavimams, kitaip sakant, lėtai degradacijai, arba sueiti į neišsprendžiamą konfliktą. Tada jam nebus užskaityta į nuopelnus ne tik jo spektaklių pasisekimas (priešingai, tai taps papildomais kaltės įrodymais), bet ir sąjunginiai apdovanojimai. Toks paradoksas įvyko ir su manimi.

Po to, kai buvau pašalintas iš režisieriaus pareigų, mano teatrui buvo suteikta sąjunginė pereinamoji Raudonoji vėliava už sėkmingiausią teatrinį sezoną Sovietų Sąjungoje, taigi, už tą patį idėjinį - meninį vadovavimą, už kurį aš buvau pašalintas. Tai tik vienas iš daugelio būdingų so-

vietinei tikrovei nesusipratimų, kurie savaip išreiškia jos esmę.

Mįslingų biurokratiškų "užkeikimų" prasmė yra paprasta ir grubi: "Kas ne su mumis — tas prieš mus". Ji nedaug pasikeitė nuo Stalino laikų. Ir net nereikia būti socializmo priešu, kad tau būtų pritaikyta šita nerašyta taisyklė. Sovietijoje yra daug taip vadinamų nepriimtinų menininkų (rašytojų, skulptorių, tapytojų ir pan.), kurių vienintelis nusikaltimas yra noras išreikšti savo vidinį pasaulį per kūrybinį aktą. Kaip bebūtų keista, tikra kūryba tampa pavojingesnė už tendencingą. Oficiozas yra žymiai atlaidesnis, kartais net tolerantiškas, autoriams, kritikuojantiems "atskirus socialistinės sistemos trūkumus", nes neesminė kritika reiškia norą taisyti sistemą. Man lengviau praleisdavo spektaklius su atvirai kyšančiais kritikos dygliais, ir negailestingai cenzūra karpydavo tuos, kurie išreikšdavo universalų žmogiškos būties tragizmą. Nes pagal socialistinio realizmo taisyklę tarybinis menas turi būti optimistiškas.

Dabar, atsidūręs priverstinio emigranto padėtyje, aš galiu per distanciją pažvelgti į savo kelią. Iš vienos pusės, mano pavyzdys yra tik vienas iš daugelio. Jis tik ryškiau liudija sovietinio menininko tragizmą. Iš kitos pusės, man teko išimtinai sėkminga dalia — laikinis konjunktūros palankumas (1966 - 1971), kiek švelnesnis Lietuvos kultūrinis klimatas ir gal būt kai kurie kiti neapčiuopiami sovietinės tikrovės paradoksai. Aš buvau laikomas talentingu sovietiniu režisieriumi, kurio laukė svaiginanti karjera. Atrodė, kad vienintelis mano trūkumas yra jaunatviškas maksimalizmas ir nesugebėjimas laviruoti. Išmokęs diplomatijos meno ir atsikratęs donkichotiškumo manijos, aš galėjau tapti deramu ir sočiu sovietinės tikrovės apologetu. Su pagyrimu baigiau Valstybinį Maskvos Teatrinį institutą (Gitis). Po pirmųjų sėkmingų spektaklių buvau paskirtas vyriausiu režisierium vienam iš žymiausių Lietuvos teatrų. Man buvo leista pastatyti daugelį įvairaus žanro spektaklių, kurie ne vieną šokiravo savo drąsa ir novatoriškumu. Iš pradžių į tai buvo žiūrima gana atlaidžiai, kaip į žaismingą eksperimentą. Bet palaipsniui mano spektakliai pradėjo kelti vis didesnį susirūpinimą. Cenzūros akis darėsi vis budresnė, spektaklių kopiūros vis didesnės ir mano "nuodėmių" byla vis storesnė. Pradėjo veikti bendras sovietinės tikrovės dėsnis: menininko galimybės atvirkščiai proporcingos jų realizacijai. Kuo stipriau manyje brendo mano meniniai įsitikinimai ir teatro paskirties suvokimas, tuo kiečiau veržėsi cenzūros varžtai. Kuo brandesni darėsi mano spektakliai, tuo sunkiau jie skynėsi kelią į visuomenę. Du paskutinieji spektakliai — Šekspyro "Mak-

betas" Maskvos "Sovremeniko" teatre ir J. Grušo "Barbora Radvilaitė" — buvo uždaryti po generalinės peržiūros. Tai galutinai užaštrino palaipsniui brendusį mano konfliktą su oficialiom institucijom. Pajutau, kad mano pasirinktas kūrybinis kelias neturi perspektyvos. Aš turėjau pasirinkti: atsisakyti savęs ir tapti tuo, ko iš manęs buvo laukiama iš pat pradžios, arba pasipriešinti prieš despotišką meno pavergimą. Aš pasirinkau pražūtingą protesto kelią. 1972 m. rugpiūčio 18 d. parašiau atvirą protesto laišką, kur išdėsčiau savo meninius įsitikinimus ir atsisakiau toliau eiti į kompromisus su savo sąžine. Tai buvo priimta kaip iššūkis ne tik valdančiųjų institucijų, bet ir "blaivaus proto" mano šalininkų, linkusių praktikuoti vergiško prisitaikymo teoriją.

Valdžios reakcija į mano laišką buvo staigi ir beapeliacinė. Iš karto, atgaline data, buvau pašalintas iš vyr. režisieriaus pareigų be teisės dirbti teatre. O protesto laiškas — mano kūrybinio kelio galutinė išdava — buvo nutylėtas atleidimo įsakyme. Toks neleistinas sovietiniam menininkui mano poelgis pasiliko tik potekstėje standartinės formulės — "atleidžiamas, kaip neužtikrinęs idėjinio - meninio vadovavimo teatrui". Oficialioj sovietinio teatro istorijoj mano atleidimo iš teatro mįslė ir liks neįminta.

Plačiosios visuomenės tarpe mano protestas sukėlė karštą ir prieštaringą reagavimą. Nors mano atviras laiškas nebuvo paskelbtas sovietinėje spaudoje, jis greitai plačiai paplito ir ėjo per rankas, nusirašinėjamas, kaip samizdatas. Man nežinomu būdu, per rankų grandinę jis pasiekė vakarus, kur buvo išspausdintas lietuvių, anglų ir kt. kalbomis. Man buvo grasinama teismu, jei bus įrodyta, kad laišką perdaviau pats. Dvejus metus gyvendamas be teatro, nuolatinėje netikrumo ir grėsmės atmosferoje, aš galėjau tik stebėtis, kad mano vienišas balsas iš tylos kontinento pasiekė laisvą krantą ir susilaukė atgarsio. Gal būt, tai mane ir išgelbėjo nuo tylios pražūties.

Visos tremties programos tegali būti prielaidomis grįstos.

Programos gali būti gerai ir labai gerai parašytos, bet programą skelbiančios politinės grupės darbai gali eiti šalia programos ar net prieš ją. Už tat, be programos, grupės veidą stipriau nušviečia jos darbai.

Juozas Brazaitis

LIETUVIŲ FRONTO BIČIULIŲ VYRIAUSIOJI TARYBA PASISAKO VLIKO, ALTO IR LB KLAUSIMAIS

I LFB Vyt. Tarybos 1976.III.6-7 posėdžių nutarimų

I

— Lietuvių Fronto Bičiulių Vyriausioji Taryba remia iniciatyvą Vlike, kad Lietuvos vadavimo organizacijos sąranga būtų peržiūrėta; remia visas pastangas, kad Lietuvos vadavimo organizacijos sąranga ir veikla būtų pritaikytos laiko reikalavimam, nepaneigiant Lietuvos grupių simbolinės reikšmės, tačiau pasitelkiant ir išeivijos gyvąsias jėgas Lietuvos vadavimo organizacijos ir veiklos paveikumui sustiprinti bei jų tęstinumui užtikrinti.

— Lietuvių Fronto Bičiulių Vyriausioji Taryba pasisako už sudarymą bendro Lietuvos vadavimo informacijų centro, kurio vienu pagrindinių uždavinių turėtų būti supažindinamas su Lietuvos ir lietuvių tautos padėtimi buvusių kolonijų, tapusių nepriklausomomis valstybėmis ir Jungtinių Tautų nariais, ir užsitikrinimas jų palankumo Lietuvai. Lygiai svarbus antras tokio informacijų centro uždavinys būtų studijuoti padėtį okupuotoje Lietuvoje ir su tos padėties reikalavimais atitinkamai derinti laisvųjų lietuvių talką pavergtajai tautai.

II

— Lietuvių Fronto Bičiulių Vyriausioji Taryba pagarbiai nusilenkia mūsų senosios išeivijos vadovavusiųjų politinei išminčiai bei ryžtui suorganizuoti vieningą Amerikos Lietuvių Tarybą kovai dėl Lietuvos išva-

davimo. Pagarbiai nusilenkia Amerikos Lietuvių Tarybos didelėms ir sėkmingoms pastangoms organizuojant Bendrąjį Amerikos Lietuvių Šalpos Fondą — Balfą, gelbstint Europoje D. P. padėtį nuo sovietinių užmačių ir provokacijų, rūpinantis įstatymu dėl D. P. imigravimo į Jungtines Valstybes, apdairiai pravedant JAV kongreso komiteto sudarymą sovietinei agresijai prieš Baltijos valstybes tirti ir t.t. Tačiau iš pagarbos Amerikos Lietuvių Tarybos pozityviajai veiklai ir jos rezultatams Lietuvių Fronto Bičiulių Vyriausioji Taryba su juo didesne širgdėla apgailestauja Amerikos Lietuvių Tarybos mūsų išeivijos tautinei gyvybei nuostolingą nepalankumą Lietuvių Bendruomenės organizacijai nuo pat jos pradinės užuomazgos ligi šių dienų.

— Lietuvių Fronto Bičiulių Vyriausioji Taryba labai vertina Jungtinių Valstybių Lietuvių Bendruomenės organų pastangas ir laimėjimus tiek išeivijos lietuvybei ugdyti, tiek ir talkinant mūsų tautos siekimams Lietuvos valstybinei nepriklausomybei atstatyti ir sovietiniam okupantui priversti, kad gerbtų žmogaus pagrindines teises bei laisves.

— Lietuvių Fronto Bičiulių Vyriausioji Taryba, turėdama prieš akis abiejų organizacijų — Alto ir JAV LB — teigiamą indėlį išeivijos ir Lietuvos labui, bet konstatuodama tarp šių dviejų organizacijų kilusią ir visą išeiviją palietusią nedarną, nuoširdžiai prašo abiejų organizacijų vadovybes nedelsiant imtis konkrečių žingsnių tarpusaviam susipratimui ir vieningam bendradarbiavimui pasiekti.

— Lietuvių Fronto Bičiulių Vyriausioji Taryba reiškia didelį susirūpinimą dėl prasidėjusio Amerikos lietuviuose pasiraustinio bandymo Jungtinių Valstybių Lietuvių bendruomenės organizaciją sprogdinti iš vidaus, kiršinti išeiviją tarpusavyje ir kliudyti bei kenkti Amerikos lietuvių organizuotoms pastangoms savo tautinei gyvybei ir tautiniam solidarumui puoselėti bei išlaikyti.

IDĖJOS ir

Kaip Sovietų okupacija veikia lietuvių tautą arba sovietinio lietuvio paveikslas

Tokiomis antraštėmis "Ateityje" (1975 Nr. 10 ir 1976 Nr. 1) paskelbta Oklahomos universiteto profesoriaus dr. Vytauto Vardžio paskaita, kurią jis skaitė 1975 ateitininkų jubiliejinėje stovykloje. Apie okupuotos Lietuvos žmonių socialines grupes, šviesuomenės nusiteikimus ir jai okupacinių sąlygų įbrėžtus bruožus prof. dr. V. Vardys pateikia šitokias išvadas:

— Lietuvoje yra įvykę keli svarbūs pasikeitimai, kuriuos čia stengsiuos užregistruoti, iš anksto pasakydamas, kad tai ne apklausinėjimų rezultatai, bet išvados, susidariusios daugiausia iš skaitybos ir komentarų lietuviškoje sovietinėje spaudoje, iš įvairios literatūros apie Lietuvą, kuri mus yra pasiekus per Vakarų spaudą. Bandysiu taip pat diferencijuoti tarp įvairių socialinių ir demografinių grupių (...). Kalbant apie socialines grupes, negalima praeiti pro faktą, kad šiandieninės Lietuvos žmonių išsimokslinimo lygis yra gerokai aukštesnis nei prieš Antrąjį pasaulinį karą ir kad yra ypač išaugusi inteligentijos, t.y. protinį darbą dirbančiųjų grupė. Ją šiandien sudaro dešimtys tūkstančių inžinierių, architektų, gydytojų, biurokratų, mokytojų ir kitokių profesionalų. 1970 m. 24,970 visų Lietuvos dirbančiųjų priklausė tai grupei (...). Tam tikra šios inteligentijos dalis, užimanti aukštesnes administracines vietas ir dabar jau sėdinti partijoje, sudaro, šalia rusiškojo, lietuviškąjį "establishment". Lietuvos, kaip ir visos sovietijos, žmonės labai jautrūs socialinei klasifikacijai. Plyšys tarp socialinių grupių tenai, sakyčiau, gerokai didesnis nei Vakaruose. "Establishment" žmonės yra savamoksliai, t.y. savo jėgomis pasiekę aukštos pozicijos; kadangi per partijos ir kitas biurokratijas į aukštumas praeiti reikia "specialių" sugebėjimų, didelė dalis "establishmentą" pasiekiančių yra oportunistinio ir karjeristinio nusistatymo žmonės. Jisai turi privilegijuotą poziciją: savo gyvenamuosius kvartalus arba blokus, savo medicinines klinikas, savo vasarnamius, savo pirkinių kuponus. Ateina žinių, kad kai kurie partijos administratoriai net dalį savo algos gauna tokiais kuponais. Šitoji grupė ar save ja laiką teikia daug reikšmės lietuviškoms formoms; juos, sakoma, atpažinsi viešumoje iš to, kad pasipuošę siaurais tautiniais kaklaraiščiais. Bet šiaip jų lietuviškoji dvasia skiriasi nuo kaimietiškosios ir nuo darbininkiškosios. Politinėje sruty šie žmonės laiko Lietuvos situaciją ga-

DARBAI

lutinai išspręstą. Jinai turi išlikti sąjungoje su Rusija. Lietuva esanti dėl ūkinių motyvų neatskiriamai surišta su Rusijos erdve, kas politinę nepriklausomybę padarą neįmanomą. Istorija parodžiusi, kad iš Rusijos orbitos ir pabėgti nepasiseka. Kultūrinėje srity, nors ieško vakarietiškos technologijos ir turi jai pirkti pinigų, viešai ar slaptai šie žmonės lenkiasi Rytams, Maskvai, ir priima jos sprendimus, nors su jais ir nesutiktų. Su tikėjimu-religija jie, žinoma, nieko bendra neturi, nors vienas ar kitas užmerks akis, jei šeimoje gyvenanti močiutė vaiką pamokys religinių tiesų ar net apkrikštys. Paprastesnieji net bus tolerantiški: palydės mirusio tėvo kūną, jei ne į pačią bažnyčią, tai bent iki jos durų ir palauks gatvėje; automobilyje palauks, kol krikšto tėvai nuneš ką tik gimusį vaikutį pakrikštyti. Bausmės tačiau už tokią toleranciją yra labai didelės, o nenoras atsisakyti gardaus valgio šaukšto dar didesnis. Šie žmonės vargu tiki komunistine ideologija, bet jie tiki jėga. Jie lenkiasi tam, kas galingesnis. Jie lenkiasi principui, kad "to tiesa, kuris stipresnis".

— Šis valdančiosios grupės ciniškumas yra persidavęs, taip atrodo, į kitus visuomenės sluoksnius. Matydamas begalinį skirtumą tarp skelbiamo idealo ir vykdomos realybės, ir visą laiką turėdamas nepripažįstamomis priemonėmis tenkinti oficialiai pripažįstamus poreikius, šiandienos lietuvis turėjo išugdyti geroką dozę cinizmo, kuris didėja inteligentijoje ir gerai išauga "establishmente". Inteligentija taipgi dalinasi kai kuriom pažiūrom su valdančiąja klase. Jeigu tačiau lietuviškoje valdančioje klasėje nėra žinomų plyšių, nėra žinomų lietuviškųjų Sacharovų, lietuviškoji inteligentija savo tarpe skiriasi politinėmis ir pasaulėžiūrinėmis nuomonėmis ir, žinoma, toli gražu nereprezentuoja komunistinio ideologinio monopolito. Su tam tikra rizika bandysiu to inteligento pažiūras, bent jų perimetrą, charakterizuoti.

— Ūkinėje santvarkoje inteligentija pažįsta visus sovietinės sistemos trūkumus, tačiau kolektyvinės, valstybinės nuosavybės sistema atrodo esanti visuotinai priimta. Taip pat visuotinai priimti yra valstybinės atsakomybės už sveikatą ir švietimą principai. Politinėje srity lietuvis inteligentas labai norėtų, kad Vakarai pasiūlytų politinę alternatyvą. Vyresnieji, žiną gyvenimą iš praktikos, dažnai atrodo įtikinti, kad nuo Rusijos negalima bus pabėgti; su tuo reikią susitaikyti ir todėl bandyti gelbėti lietuvišką dvasią, kultūrą, tradicijas, nes valstybingumo išgelbėti nebesą įmanoma. Jaunesniem, jau sovietų sistemoje augusiem, šis reikalas nėra tiek aiškus. Jie tiki savo talentu ir pajėgumu ir juos "savas", "nepriklausomas" sprendimų darymas vilioja. Gyvenimo pamokyti vyresnieji taipgi skiriasi ir taktikos klausimais. Jiems, pavyzdžiui, atrodė, kad Kalantos susideginimas ir viešas išpuolis prieš valdžią Kaune nebuvo protingas;

jis atnešiąs tik didesnę kolonizaciją rusais bei pražudysiąs Lietuvai jos jaunimą. Jaunesnieji džiaugėsi šia demonstracija. Vyresnieji yra nusivylę Vakarais. Jaunesniųjų tikėjimas vakarietiška alternatyva dar nepalaužtas (...)

— Lietuvos inteligentas arba jų dauguma komunistinę ideologiją ir dalyvavimą joje yra nurašę nuo savo gyvenimo knygos; sistemos reikalavimai jiem yra ritualas; sistemos tikslams jis sąmoningai nenori tarnauti, bet manosi neturįs pasirinkimo, todėl ir nesipriešina. Negalėdamas savų sutapatinti su sistemos tikslais, jisai siekia privačių tikslų. Asmeninė laimė, pasitenkinimas, gerbūvis pasidaro pagrindiniu siekiu. (Ar ne tas pat ir Vakaruose? Red.) Komunistinė ideologija aukštesniųjų nepajėgia inspiruoti. Jinai praktikuojama, kaip tuščiavidurė liturgija. Bet kartu daug pagundos kyla užmiršti tuos dalykus, kurie tai ideologijai ir liturgijai trukdo, nes tada nukenčia geras gyvenimas. Tarp užmirštamų dalykų jau atsiranda ir savų, lietuviškų ar išvis kūrybinių interesų gynimas, jei per sunkus. Vietoj jų gynimo dažnai lieka tik pasispardymas. Šis įnikimas į privačių interesų tenkinimą ir atsisakymas aukštesniųjų bendruomenės tikslų sudaro patį didžiausią lietuviškumui Lietuvoje pavojų, nežiūrint ir labai geros statistinę tautinę formą liečiančios padėties.

— Nemažai daliai Lietuvos inteligentijos būdingas ir dar vienas sovietinių sąlygų pagimdytas bruožas, tai yra tam tikras galvojimo, mintijimo būdas, kurį bendrąja prasme Czeslaw Milosz yra pavadinęs "the captive mind", "pavergtuoju mintijimu". Kuo jis pasireiškia? Pirma, mintijimo uniformizmu, panašumu. Retai, tur būt, teko sutikti sovietuose augusį žmogų, kuris pastebimai skirtingai reagavo į moralės ar pan. klausimus. Antra, lietuvis inteligentas vis labiau atrodo susigyveno su iš aukščiau reikalaujamais standartais, nors tai ir reiškia kasdieninį melavimą, — su mintimi, kad valstybės pilietis yra tik valstybės įrankis, turįs tik tiek teisių, kiek valstybė jam leidžia. Trečia ir visų svarbiausia, Lietuvos žmogus savo mintijimą ir kalbą yra sąmoningai apribojęs. Sovietinės Lietuvos inteligentas ras daug kalbos apie įvairiausius dalykus, tik ne apie savo krašto politiką, partiją ir t.t. Išimtys, tur būt, tik patvirtina bendrą normą. Dar daugiau, jo mintijimas yra kompartamentalizuotas, vedamas tik tam tikrais kambariais, neinant į kitus buto kambarius ir, taip sakant, neieškant buto visumos. Jisai įpratęs, kad žinojimas ir kalbėjimas apie kitus, pav gali įvelti jį į problemas su valdžios organais.

Jono Jurašo prierašas

Atrodo, kad vienas iš opiausių išeivijos lietuvių svarstomų klausimų be nebus tik okupuotos Lietuvos žmogaus, arba, kaip dr. Vytautas Vardys sako, "sovietinio lietuvio" paveikslas. Tuo klausimu Amerikos lietuvių spaudoje galima rasti rimtų studijų įvairiais atžvilgiais: psichologiniu, ūkiniu, kultūriniu, religiniu, moraliniu. "Ateities" žurnalas paskelbė prof. dr. Vytauto Vardžio įtaigią studiją. Apskritai jo išvados apie šiandieniniam Lietuvos lietuviui gresiančius pavojus, apie sovietinių sąlygų pagimdytą tam tikrą galvojimą būdą, apie susigyvenimą su kasdieniniu melavimu,

su mintimi, kad pilietis yra tik valstybės klusnus įrankis, apie komunistinės ideologijos tuščiaviduriškumą yra vertos labai rimto susidomėjimo. Ir mano pastabėlės teturi tikslą tokį susidomėjimą paskatinti.

Man pačiam pirmiausia smigo akin "Ateityje" antraštė "Sovietinio lietuvio paveikslas". Norėčiau tokią antraštę apgailestauti, nes Lietuvoje daug kam ji gels kaip įžeidimas, kaip neužtarnautas tikro lietuvio pravardžiavimas sovietiniu. Vakarietiška orientacija ir antisovietiniais nusiteikimais persisunkusiam pavergtajam lietuviui tikrai keistai gali atrodyti laisvųjų lietuvių tapomas "sovietinio lietuvio" paveikslas. Gali atrodyti kaip negližavimas jo dažnai desperatiškų pastangų nepaskęsti sovietinės sistemos liūne, o byloti, kad ir abejingam laisvajam pasauliui apie savo lietuvišką, ne sovietinę egzistenciją.

Norėčiau prileisti, kad tai ne paties autoriaus pokštavimas. Bet tam tikrą sąmyšį okupuotos Lietuvos šviesuomenėje gali sukelti jau tikrai paties prof. dr. Vardžio tvirtinimas, kad, nors "ūkinėje santvarkoje inteligentija pažįsta sovietinės sistemos trūkumus, tačiau kolektyvinės, valstybinės nuosavybės sistema atrodo esanti visuotinai priimta".

Gal būt dar ir šiandien Vakarų šviesuomenės sluoksniuose yra madinga diskutuoti kolektyvinės sistemos pranašumus. Tačiau okupuotoje Lietuvoje, kiek man žinoma, inteligentija, ypač jaunesnioji karta, neragavusi kapitalistinės sistemos ūkinių nepatogumų, vis dar tebetiki, kad tik laisvo asmens laisva iniciatyva yra ūkinės pažangos ir tautos gerovės kilimo pagrindinis variklis. O kolektyvinės sovietinės sistemos nepataisoma yda yra laikomas asmens laisvos iniciatyvos užslopinimas. Asmens laisvos iniciatyvos pasireiškimas laikomas pražūtingas sovietinei sistemai. Todėl sovietinėje kolektyvinėje sistemoje architektas negali projektuoti namų, kurie džiugintų gyventojus; inžinieriui nevalia pritaikyti savo išradimų; menininkui užginta kurti pagal savo širdies ir sąžinės diktavimą; net kolchozui neleista rūpintis derlium pagal klimato sąlygas. Viskas turi vykti pagal Maskvoje sėdinčių biurokratų iš viršaus užkartą planą, kurio vykdytojai verčiami apgaudinėti, meluoti, vogti, sukčiauti. Tokiomis kolektyvinės sistemos sąlygomis, nors ir kaip atsidėjusi partija skatina "kūribinę iniciatyvą", "socialistinį lenktyniavimą", "racionalizatorių judėjimą", "komunistinio darbo pirmūnų" varžybas, nors kiekvienoj įmonėj kabo garbės lenta, skiriamos premijos ir naudojamos įvairios kitos materialinio skatinimo priemonės, — visa ta būgnų ir litaurų sovietinė muzika vis tiek nepajėgia išjudinti suniveliuotų "komunizmo statytojų" inertiškos masės.

O bet kuri iniciatyva, net iš pačių kompartijos sluoksnių išėjusi, suteikti asmens iniciatyvai bent kiek laisvės yra be atodairos pasmaugiama. Geriausias tam pavyzdys — Kosygino žinomasis "ekonominių svertų" planas. Jis teikė tam tikrų vilčių ūkio vietiniams vadovams. Buvo tikėtasi, kad vietiniai ūkio vadovai galėsią parodyti savo iniciatyvą bei kūrybinį sumanumą. Tačiau tasai Kosygino planas net nė pradiniam išbandymui nebuvo leistas ir be pėdsako atsidūrė Maskvos biurokratų

giliausiame stalčiuje. Tame plane sovietinės kolektyvinės sistemos technokratai įžvelgė baisų sistemos sprogalą.

Antra vertus, užtenka susitikti ir pasikalbėti su įvairių visuomenės sluoksnių žmonėmis, kad susidarytų aiškus vaizdas jiems visiems bendros svajonės, bendro troškimo — laisvės, laisvos iniciatyvos.

Savo kūrybiniam polėkiui bei energijai laisvai išreikšti sovietinėje kolektyvinėje sistemoje žmogus griebiasi visokiausių kreivų, aplinkinių kelių-kelelių. Ir kai tuo būdu pasiseka sukurti tikrų vertybių, tai iš to dar neina palanki išvada pačiai sovietinei kolektyvinei sistemai. Palankios išvados nusipelno veikiau tik pavergtojo lietuvio charakteris, kuris verste verčia lietuvį būti pranašesnį už rusą-okupantą. Tokia tautinė ambicija skatina lietuvišką darbštumą, sumanumą, išradingumą, ištvermę ir jų visų praktišką išdavą, palyginti su kitomis sovietinėmis respublikomis, okupuotos Lietuvos geresnius kelius, geresnius namus, geresnį maitinimąsi, apsirengimą, medicinos aptarnavimą, bendrą gyvenimo lygį, mokslo pažangą ir netgi gamtos priežiūrą. Bet visa tai neteigia, kad "kolektyvinės, valstybinės nuosavybės sistema" būtų visuotinai priimta.

IŠEIVIJOJE

Pasaulio Lietuvių Jaunimo III-sis kongresas

Prieš ketverius metus kitas jaunuolis, Antanas Razma, jnr., pasaulio lietuvių jaunimo kongreso temą palietė "Į Laisvę" straipsnyje "Pasaulio lietuvių jaunimo kongresas — didysis bandymas: tarp vilčių ir abejonių" (žiur. ĮL 1972 gruodis). Jis ten ne tik davė kongreso įspūdžių pluoštą, bet ir, panagrinėjęs kongreso programos dalis, nutiesė vilčių ir abejonių projekciją ateitin. Jis rašė:

> Iš vyresnių ir jaunesnių girdisi pokongresinių abejonių: taip, mes matėme jaunų žmonių mases kongreso metu, bet dabar jau nieko nebesigirdi. Ar tas spektaklis buvo tik vienkartinė jaunimo koncelebracija, kuri vėl pasikartos 1975 Brazilijoje? Jei taip, abejojančių manymu, tai tie sunkiai surinkti pinigai geriau būtų buvę sunaudoti kitam kuriam ilgiau išliekančiam tikslui.

Sklaidant Antano Razmos iškeltas viltis ir abejones trečiojo kongreso realių atsiekimų fone, kai kas gal būtų linkęs pripažinti, kad antrajam ir trečiajam kongresui surinktus pinigus gal būtume galėję kitur geriau sunaudoti. Juk, iš tikro nuo antrojo kongreso iš konkrečių Jaunimo sąjungos darbų tegalima paminėti Ryšių centro suorganizuotus vasaros lituanistinius kursus ir PLJA valdybos suruoštą ir pravestą tretįjį kongresą. O kalbant apie nepasisekimus, negalima nuslėpti fakto, kad iš viso pasaulio tik keturiuose kraštuose — JAV, Kanadoje, Vo-

kietijoje ir Venezueloje — tebuvo suorganizuotos kraštų PLJ sąjungos. Be to, kongreso metu girdėjome gandą, kad iš visos Amerikos tiktai Los Angeles beturi aktyviai veikiantį LJS-gos skyrių.

Taigi, vertinant antrąjį PLJ kongresą planų įgyvendinimo duomenimis, nebūtų galima perdaug džiaugtis. Pasaulio lietuvių jaunimo suorganizavimas lietuviškos misijos kontekste yra ilgas, sunkus ir komplikuotas procesas, o rezultatai neužtikrinti. Tretysis kongresas stiprina viltis ir sklaido abejones. Reikia tik turėti drąsos neužsimerkti prieš klaidas ir nepervertinti laimėjimų.

Kas pirma — uždaviniai ar organizacija?

Antrojo kongreso organizatoriai, atstovai ir jaunimo sąjungos vadovai galvojo, kad pirmoje vietoje reikia sukurti organizacinę struktūrą ir "suburti jaunimą". Tik tada konkretizuoti uždavinius. Todėl ateities darbų projektas ir paliko neparuoštas. Jiem nekilo klausimo, kaip be konkrečių planų ir uždavinių iš viso galima tą jaunimą suburti. Man nežinoma nei vienos ilgalaikės organizacijos, kuri organizuotųsi tik dėl susiorganizavimo, o tik paskui ieškotų to susiorganizavimo pateisinimo. *Uždaviniai pagimdo organizacijas, uždavinių netekimas jas marina.*

Tretysis kongresas šioje srityje padarė aiškią pažangą. Iš anksto buvo suplanuotos darbo komisijos, ne piktžolėms ravėti ar indams plauti, bet Pasaulio Lietuvių Jaunimo Sąjungai veiklos planus sukurti. Tieplanai, gal ir nevisai tobuli, ir buvo sukurti.

Nuo kongreso jau yra praėję keli mėnesiai. Kartas nuo karto spaudoje pasirodo vertingų, kartais ir cukrum pabarstytų kongreso aprašymų, kurie paakina šį neeilinį jaunų lietuvių susibūrimą vis iš naujo apmąstyti. Bemąstant ir žiūrint iš tolimesnės perspektyvos, žvilgsnis į kongresą kinta. Tos programos dalys, kurios pradžioje atrodė nepasisekusios, dabar atrodo šviesesnės, ogi atsiekimai, kurie pradžioje kėlė džiaugsmą, dabar ima kelti ir rūpesčių: ar bus galima paruoštus projektus įgyvendinti. Pats kongresas parodė laisvojo pasaulio lietuvių jaunimo ne tik jėgą, bet ir trūkumus.

Informacija ir finansai

Pasiruošimas III-jam kongresui buvo pradėtas gan anksti, tur būt, prieš dvejus metus prieš kongresą. Pietų Amerikoje buvo pradėta dirbti gal dar anksčiau. Visas pasiruošimas reiškėsi trim kryptim: kongreso idėjos populiarinimu, finansų telkimu ir kongreso programos ruošimu.

Planingai informacijai skleisti buvo įsteigtas specialus informacijos biuras — Kongreso Informacinė Tarnyba (KIT) ir jos vadovų pakviestas Romas Sakadolskis (Washington, D.C.). Jis suorganizavo bendradarbių kadrą ir tą darbą nepaprastai rūpestingai vykdė. Kongresas buvo populiarinamas ir spontaniškai, kai įvairūs spaudos darbuotojai aprašinėdavo atskirose vietovėse vykdomus kongresui pasiruošimus.

KIT informacija lietuvių visuomenę pasiekdavo ne tik per spaudą, bet ir per lietuvių išeivijos radijo programas visame pasaulyje, o taip pat ir per kongresui ruošti suor-

ganizuotą bendradarbių tinklą bei lietuvių bendruomenės padalinius. Radijo programas ruošė KIT Washingtone ir Ryšių centras Chicagoje.

Finansinis kongreso užnugaris — lėšos buvo telkiamos visuose kraštuose įvairiais būdais: aukų rinkimu, parengimų ir loterijų organizavimu. Skirtingas kvotas atskiriems kraštams nustatė PLJS-ga, tur būt, kartu su PLB ir PLJS-gos ruošos komitetais.

Pinigus telkti nėra lengva ypač tokiems tikslams, kurių rezultatai tuoj pat nepasirodo. Sunkumų turėta ir šiuo atveju. Pagrindinę finansinę naštą pakelti pasiėmė JAV lietuviai. Čia aukų rinkimas pagrindinai rėmėsi lietuvių bendruomenės organizaciniu tinklu. Grumiantis su sunkumais, o kartais ir sąmoningais trukdymais, beveik visos apygardos priartėjo prie nustatytų kvotų ribų. Tik, rodos, viena Vakarų (Los Angeles) apygarda nustatytą kvotą išpildė 117%. Tai nuopelnas aukų vajaus komiteto pirmininkės I. Žukaitės, J. Pažėraitės, apygardos valdybos pirmininko J. Čingos ir kitų.

Šiaurės ir Pietų Amerikų jaunimas derina projektus

Kongreso programos paruošimas vyko beveik lygiagrečiai Pietų ir Šiaurės Amerikose. PLJS valdyba (pirm. kun. A. Saulaitis, SJ) drauge su Argentinos, Urugvajaus ir Brazilijos lietuviais nutarė kongresą padalinti į tris dalis: stovyklavimą (Argentinoje), talentų vakarą (Urugvajuje) ir studijų dienas (Brazilijoje). Nustatė datas ir kiekvienam kraštui pavedė daryti pasiruošimus. Studijų dienų programai šiauriečiai ir pietiečiai buvo paruošę atskirus projektus, kurie išėjo kiek skirtingi ir kuriuos vėliau teko derinti.

Projektą studijų dienoms Šiaurės Amerika buvo paruošusi jau 1975 vasaros pradžioje. Prie jo paruošimo daugiausia prisidėjo KIT vadovas R. Sakadolskis, PLJS Ryšių centro bendradarbiai ir Kanados JS-gos valdyba (pirm. G. Juozapavičiūtė). Šiauriečių programos tikslas — paruošti PLJS-gai konkretų veiklos planą. Temos šiame projekte buvo detalizuotos, problemos išbalansuotos, kad per diskusijas vestų į konkrečius nutarimus. Pietiečiai šiauriečių projektą atmetė ir pasiūlė savo.

Pagal pietiečių originalų planą, diskusijos dėl ateities veiklos turėjo būti pravestos paskutinę kongreso dieną, sausio 5, ir bazuotis dviem paskaitom: "PLJS veiklos praplėtimas" ir "PLJS uždaviniai". Kitos paskaitos ir svarstybos turėjo būti labiau informacinio pobūdžio: "Tautiškumo ryšys su religija", "Egzilės lietuvių literatūra: Pietų Amerikos rašytojų įnašas", "Kritiški Lietuvos istorijos momentai" ir kt.

Po pasikeitimo nuomonėmis, su pietiečių nusistatymu teko sutikti, nes jie buvo kongreso šeimininkai ir geriau pažino sąlygas, kuriose kongresas turėjo vykti. Kongreso laimei pietiečiai priėmė vėliau padarytą Šiaurės Amerikos darbuotojų pasiūlymą suorganizuoti devynias darbo komisijas, kurios veiktų visą studijų dienų laiką ir ruoštų nutarimų projektus. Šių komisijų nauda vėliau tikrai pasitvirtino.

Gera pradžia ir vengtinos klaidos

Atstovų parinkimas į III-jį kongresą buvo pravestas nepalyginamai geriau negu į pirmuosius du. Iš atsto-

vų buvo reikalaujama tam tikrų kvalifikacijų. Kandidatų kvalifikacijoms nustatyti atskirose vietovėse buvo sudarytos specialios vyresniųjų veikėjų komisijos. Aplamai kongreso atstovai buvo pajėgūs klausimams svarstyti ir dalyvauti pravedant nutarimus.

Ruošdamiesi kongreso darbams, JAV-bių ir Kanados atstovai 1975 rudenį susirinko pasitarimui į Clevelandą. Čia atstovai gavo naudingų informacijų, o taip pat darbo būreliuose diskutuosimas temas, kad jas galėtų iš anksto apsvarstyti ir pasiruošti nutarimams.

Vykdant tokį didžiulį planą, kaip šio kongreso rengimą, įvyko ir klaidų bei nesklandumų. Pav., darbo komisijų paruoštą projektą kai kurie atstovai gavo dieną prieš išskrendant į kongresą, o kai kurie visai negavo; įvyko susimaišymas su anketų išsiuntimu į Pietų Ameriką, kas vėliau sudarė tam tikrų bėdų; iki pat paskutinių dienų kai kur buvo netikrumo dėl rezervacijų lėktuvuose. Bet dėl šios rūšies nesklandumų priekaištų atsakingiems pareigūnams daryti negalima. Prie geriausių norų ir pastangų tokie dalykai pasitaiko. Tačiau vienos klaidos ateityje būtinai turi būti išvengta: jei kartu dirbame ir lėšas telkiame į vieną fondą, tai ir finansinė atsakomybė atstovams turėtų būti paskirstyta bendruomeniško solidarumo principu. Šiuo kartu atstovai mokėjo skirtingas sumas, žiūrint iš kurio miesto jie skrido: New Yorko, Chicagos ar Los Angeles. Ir tas skirtumas skaičiuojamas ne dešimtimis, bet šimtais dolerių.

Kai kurių problemų būtų buvę

PL Jaunimo III-jo kongreso atidarymas Buenos Aires 1975.XII.26. Nuotr. A. Šeštoko

išvengta, jei kongresas būtų vykęs viename, o ne trijuose kraštuose. Netgi atskiram turistui per tris savaites pamatyti tris kraštus nėra lengva. Juk dėl savotiško Pietų Amerikos gyvenimo stiliaus ten labai retai tevyksta svarbūs tarptautiniai suvažiavimai. Vien trumpai pasižvalgius, nesunku pastebėti, kad ten trūksta planingumo ir tempo. Taigi, per tris savaites kongresą perkeldinėti į tris skirtingus kraštus buvo klaida. Būtų buvę sutaupyta daug laiko, lėšų ir vargo, jei visas kongresas būtų pravestas Buenos Aires ir Sao Paulo. Bent taip atrodo pokongresiniame apmąstyme, žvelgiant iš Šiaurės Amerikos žemyno. Žinoma, jei talentų vakaras padarė realaus teigiamo poveikio Urugvajaus lietuviams, tai gal kilnojimo vargas ir pasiteisino.

Kas suartina jaunimą — darbas ar pramogos?

Kongresas prasidėjo jaunimo stovykla Buenos Aires, Argentinoje. Čia dalyvavo ne tik atstovai, bet ir svečiai iš Šiaurės Amerikos ir Australijos, ir daugiausia vietinio jaunimo — viso apie 300 žmonių. Pagrindinis stovyklos tikslas — kad įvairių kraštų jaunimas susipažintų ir suartėtų ir kad vėliau problemų nagrinėjimas studijų dienose vyktų sklandžiau. Stovyklos vadovybė vis ragino visiems maišytis. Bet kaip gali "susimaišyti" ir suartėti, kai negali susikalbėti, net padoriai išsikolioti, kai vien ispaniškai kalbąs brolis lietuvis vidurnaktį tau miegančiam uždūduoja tiesiai į ausį?

Nors stovykla buvo kai kuriais atžvilgiais smagi ir naudinga, ypač Pietų Amerikos jaunimui (prisimintina nepaprastai puikiai suorganizuota Kūčių vakarienė), tačiau apčiuopiamesnių vaisių stovyklavimas nei per šį kongresą, nei per ankstyvesniuosius neatnešė. Stovykla ateityje netūrėtų būti integralinė kongreso dalis, finansuojama iš surinktų aukų.

Nepasitvirtino prielaida, kad stovykloje jaunimas suartėja. Pagrindinis suartėjimas įvyko studijų dienose, kai svarstėme ir diskutavome lietuviškas problemas. Tada vieni kitus tikrai pažinome, ir ta pažintis tebesitęsia ir po kongreso.

Pasinaudodami ta patirtimi, sekančio kongreso rengėjai esą linkę vietoje stovyklos suorganizuoti kokį pramoginį savaitgalį, kuris kongreso atstovams nebūtų privalomas. Tai iš tikro būtų sveikintinas žingsnis.

Studijų dienos — tikrojo darbo laukas

Studijų dienos buvo pagrindinė ir vaisingiausia kongreso dalis. Jos vyko sausio 1-6 d.d. toli Brazilijos kaime, senoje katalikų kunigų misijoje. Puikesnių patalpų Brazilijos lietuviai pasaulyje negalėjo surasti. Aplinka sukūrė nepaprastai darbingą nuotaiką. Šešias dienas čia laisvojo pasaulio lietuvių jaunimo atstovai svarstė savo ir aplamai lietuviškas problemas ir darė nutarimus.

Studijų dienose dalyvavo tik rinkti atstovai ir studijų dienų administracija. Dėl įvairių priežasčių (susirgimų, dokumentinių problemų) iš 120 galinčių dalyvauti atstovų 8-9% jų kongreso pagrindiniuose darbuose nedalyvavo. Trys australiečiai atstovai prisijungė prie ekskursijos ir iš studijų dienų išvyko. Jiems pristigo atsakomybės pajautimo.

Dauguma atstovų buvo 20-23 metų amžiaus, nevedę (didžiausią ve-

dusių procentą turėjo australiečiai), spėju, aukštųjų mokyklų studentai ir mokslus baigusieji. *Mergaitės sudarė 62% atstovų, berniukai — 38%. Visi pajėgė gerai mintis reikšti lietuviškai.*

Pagal kraštus, atstovų sudėtis buvo tokia: Argentina atsiuntė 12 atstovų, Australija — 17, Brazilija — 5, JAV — 42, Kanada — 16, Kolumbiaja — 1, Švedija — 1, Urugvajus — 5, Venecuela — 3, Vokietija — 9. Skaičiuojant nuošimčiais pagal žemynus, Šiaurės Amerika — 52%, Pietų Amerika — 23%, Australija — 15% ir Europa — 9%.

Studijų dienų struktūrinė sistema buvo kiek komplikuota, bet funkcionavo gan sklandžiai. Klausimų ir problemų pristatymas bei nagrinėjimas vyko paskaitose-simpoziumuose, diskusiniuose būreliuose, darbo komisijose, o nutarimai galutinai priimami atstovų suvažiavime, arba plenumo posėdžiuose, kur dalyvaudavo visi atstovai. Diskusiniai būreliai savo svarstymus ir nutarimus atremdavo į paskaitose ir simpoziumuose pareikštas mintis, darbo komisijos nagrinėjo specifines lietuvių jaunimo ir jaunimo sąjungos problemas bei darė konkrečius siūlymus suvažiavimui.

Dėl nenumatytų kliūčių trys paskaitos neįvyko. Tai labai apsunkino diskusinių būrelių darbą, nes trūko svarstymams išeities pozicijos. Dvi paskaitos labiau informacinės — lietė lituanistiką ir literatūrą. Jaunimo veiklos klausimus ir uždavinius svarstė Romas Sakadolskis paskaitoje "Jaunimo sąjungos uždaviniai" ir du simpoziumai: "Lietuvių veiklos dinamika: pasauliniai lietuviški centrai" (G. Juozapavičiūtė — Kanada, V. Nakas — JAV, R. Lukoševičiūtė — Kanada) ir "Pasaulio Lietuvių Jaunimo sąjunga: jaunimo veiklos praplėtimas" (dalyvavo kraštų sąjungų pirmininkai).

Diskusijų būrelių dalyviai su temomis buvo susipažinę, neblogai pasiruošę ir dirbo sklandžiai. Gaila tik, kad ne visus nutarimus buvo įmanoma suredaguoti ir pateikti suvažiavimui.

Patys svarbieji nutarimai ir PLJS-gos veiklos planai gimė darbo komisijose; veikė komisijos šiems klausimams gvildenti: Informacijos skleidimas tarp jaunimo (pirm. Algis Milvydas — Australija), jaunimo bendradarbiavimas (Nelida Zavickaitė — Argentina), jaunimo politinė veikla (Viktoras Nakas — JAV), lituanistinis švietimas išeivijoje (Paulius Kuras — Kanada), Jaunimo sąjungos ryšiai su lietuviškai nemokančiu jaunimu (Vytautas Radzivanas — JAV), Jaunimo sąjungos ryšiai su Lietuvių Bendruomene (Kristina Pauliukevičiūtė — Vokietija), Jaunimo sąjungos ryšiai su organizuoto jaunimo vienetais (Dainora Juozapavičiūtė — Kanada), PLJS-gos centrinės institucijos (Petras Kisielius — JAV) ir Pasaulio lietuvių jaunimo ketvirtasis kongresas (Gabija Juozapavičiūtė — Kanada).

Darbo komisijos kasdien posėdžiaudavo vieną ar du kartus. Pradžioje kiekvieną atskirą nutarimą komisijos pristatydavo suvažiavimui tvirtinti, bet greit pasirodė, kad projekto pristatymas gabalais yra nepraktiškas, nes neaišku, kaip tas atskiras nutarimas tiks pilname projekte. Tada buvo apsispręsta, kad komisijos paruošia pilną projektą ir pateikia suvažiavimui.

Kongreso nutarimai

Galutiniai kongreso nutarimai liečia šešias pagrindines sritis: 1) išeivijos jaunimo švietimą, 2) ryšius su lietuviškai nekalbančiu jaunimu, 3) ketvirtojo PLJ kongreso reikalus, 4) informaciją, 5) jaunimo tarp kontinentinį bendradarbiavimą ir 6) PLJS-gos ir kraštų PLJ sąjungų Lietuvos laisvinimo darbą.

Lituanistinio švietimo ir ryšių su lietuviškai nekalbančiu jaunimu klausimais konkrečių planų nepateikta. Apsiribota daugiausia raginimais pačiam jaunimui ir LB institucijoms.

Dėl ketvirtojo kongreso padaryti du pagrindiniai nutarimai: pirma, kad kongresas įvyks 1979 Vokietijoj ir antra, kad "... kongresui ruošti komitetas ir PLJS valdyba būtų ne tame pačiame krašte". Tuo bandoma išvengti to, kas nutiko antrajai PLJS-gos valdybai: visą savo veiklą nukreipė į trečiojo kongreso rengimą ir nebeturėjo laiko kitiems darbams. Trečias reikšmingas nutarimas — Kongreso ruošos komitetas Lietuvių Bendruomenei turi pateikti apyskaitą, kurioje "smulkiai išdėstytos visos kongreso pajamos ir išlaidos". Šiuo nutarimu kongresas pasisako, kad jis atsakomingas Lietuvių Bendruomenei, kuri jį labai nuoširdžiai rėmė. Galutinė apyskaita turi būti paruošta iki 1976. III.31.

Informacijos klausimu padaryta keli nutarimai. Konkrečiausias, tur būt, yra 12-tas, kuriuo steigiamas *informacijos telkėjų tinklas*. Jo tikslas — paruošti informacinę medžiagą "Pasaulio Lietuviui".

Tarpkontinentinio lietuvių jaunimo bendradarbiavimo reikalu priimtas nutarimas patobulina ir papildo antrojo kongreso pasisakymą tuo klausimu:

Jaunimo kongresas, atsižvelgdamas į Vasario 16 gimnazijos Vokietijoje, Urugvajaus, Argentinos ir Brazilijos lietuvių kelių metų kvietimą siųsti iš Šiaurės Amerikos mokytojus bei kitus lietuviškos talkos talkininkus, prašo PLB Valdybą ruošti talkos kadrus, kurie JAV "Peace Corps" pavyzdžiu atliktų šiuos uždavinius.

Šiame kongrese atstovai nutarė, kad pats jaunimas daugiau turi rūpintis tuo reikalu, todėl įsteigė *ryšininkų tinklą*, kuris telktų informacinius duomenis ir skatintų jaunų bendradarbių ir veiklos reikmenų pasidalinimą tarp kraštų. Koordinacinis taškas šiuo reikalu bus PLJS Ryšių centras Chicagoje.

Laisvinimo veiklos projektas

Ilgiausią ir detališkiausią projektą Lietuvos laisvinimo veiklos klausimu pateikė politinės veiklos darbo komisija. Visas projektas grindžiamas šiuo principiniu kongreso priimtu pasisakymu:

Jaunimo kongresas pabrėžia, kad pasaulio lietuvių jaunimo pagrindinis uždavinys yra remti Lietuvos gyventojų ir išeivijos lietuvių pastangas atstatyti nepriklausomą Lietuvos valstybę. To siekdamas, Jaunimo kongresas pasisako už kovą prieš rusiškąjį imperializmą Pabaltijy ir primestą komunistinę santvarką Lietuvoje. Jaunimo kongresas teigia, kad šio tikslo siekti galima įvairiais taikingais būdais, kurie priklauso nuo gyvenamo krašto sąlygų.

Atstovų suvažiavimas, pagal politinės darbo komisijos pasiūlymą, pakeitė statutą ta prasme, kad PLJS-

gos centro valdyba vieną narį skiria politinės veiklos koordinatoriaus (PVK) pareigoms. Tuo būdu vienas narys tampa atsakingas už vykdomą kongreso nutarimų Lietuvos laisvinimo srityje.

Pagal priimtą projektą, laisvinimo darbus vykdo PLJS-gos centro valdyba ir atskirų kraštų LJS-gos. PLJS-ga atskirų kraštų sąjungoms neturi įsakomosios galios, tačiau teikia sugestijas ir, reikalui esant, veiklą koordinuoja.

Politinėje darbo komisijoje dalyvavo atstovai iš 9 kraštų ir tuos nutarimus priėmė vienbalsiai.

PLJS-gos politinės veiklos koordinatorius (PVK) įpareigotas laikyti ryšį su Vliku ir PLB. Padarytas nutarimas, kad metų būvyje būtų suorganizuota Vliko, PLB ir PLJSąjungos bendra politinė konferencija.

Veiksniai dažnai jaunimą kviečia įsijungti į Lietuvos laisvinimo darbą, tačiau niekad to įsijungimo nekonkretizuoja. Politinių reikalų darbo komisija jautė reikalą artimiau susipažinti su šių veiksnių artimesniais ir tolimesniais laisvinimo strategijos planais ir artimame kontakte patirti jų konkrečius pageidavimus jaunimui. Žinodama konkrečius veiksnių pageidavimus, PLJ S-ga galės prie jų derinti savo planus ir darbą. Be to, tokiose konferencijose užsimezgę asmeniški ryšiai prisidėtų prie veiklos sklandumo.

Darbo komisijos posėdžiuose iškilo aštriausi ginčai dėl ryšių su Vliku. *Daugelis komisijos narių kritikavo Vliko nuo gyvenimo realybės atitrūkusią struktūrą ir konservatyvius veiklos metodus.* Kai kas galvojo, kad Vliko veiklą riboja JAV Valstybės departamentas ir CIA, tačiau visi pripažino, kad Vlikas yra centrinė Lietuvos laisvinimo institucija ir su ja veiklos derinimas yra būtinas.

Nekilo minčių siūlyti Vlikui kokių nors reformų ar pageidauti PLJ S-gai vietos jo struktūroje. Pats kongresas strategijos planų laisvinimo kovoje nesprendė, tik įpareigojo PLJ S-gos valdybą suorganizuoti politinės veiklos koordinacinę komisiją, kuri paruoštų ir siektų įgyvendinti metinį veiklos planą. Kas laisvinimo darbus finansuos, klausimo neiškilo. Iki šiol jaunimo veikla ir planai pagrindinės finansinės paramos susilaukė iš lietuvių bendruomenės. Konferencijoje su veiksniais finansavimo klausimas galės iškilti, ypač jei bus pateikti konkretūs veiklos planai.

Išeivijos jaunimas aplamai politinei veiklai nėra paruoštas, tačiau jaunimo kongreso atstovai šiam reikalui skyrė nepaprastai didelį dėmesį. Tai liudija ir padaryti nutarimai. Žinoma, didesniam veikimui išvystyti reikia laiko ir tam tikro įsibėgėjimo, be to, jau veikiančių institucijų paskatos ir pozityvaus dėmesio.

Mano nuomone, šiais metais, susiderinę su Vliku ir PLB, PLJ Sąjunga ir kraštų sąjungos galėtų pradėti stipresnius judėjimus Baltijos valstybių bylai Jungtinėse Tautose iškelti, suaktyvinti lietuvių politinių kalinių Sovietų Sąjungoje gelbėjimo akciją, veikti Lietuvos laisvės klausimu viešąją opiniją visuose kraštuose, kur veikia organizuotos jaunimo sąjungos.

Kai kas jau padaryta

Lietuvos laisvinimo veikloje tam tikra pradžia buvo padaryta jau pačiame kongrese. *Pasaulio lietuvių*

jaunimo vardu buvo kreiptasi į vyriausybes tų kraštų, iš kurių atstovai kongrese dalyvavo. Jos visos buvo prašomos Baltijos valstybių pavergimo klausimą kelti viešuose pasaulio forumuose ir reikalauti, kad Sovietų Sąjunga pasitrauktų iš šių okupuotų valstybių. Laiškus pasirašė PLJ S-gos pirmininkas kun. Antanas Saulaitis, SJ, ir vienas iš to krašto dalyvavęs atstovas. Be to, *prašant kelti pasaulio viešumon bei Jungtinėse Tautose Lietuvos žmonių politinį ir religinį persekiojimą, laiškai buvo parašyti popiežiui Pauliui VI ir JT gen. sekretoriui Kurt Waldheim. Atitinkamas laiškas pasiųstas Kinijos Liaudies Respublikos vyriausybei, o taip pat skirtingo turinio laiškas Sovietų Sąjungos komunistų partijos gen. sekretoriui Brežnevui.* Laiškai parašyti originaliomis tų kraštų kalbomis arba, pav. Kinijos vyriausybei, angliškai. Brežnevui laiškas išsiųstas lietuvių kalba.

Kongreso žodį Lietuvos jaunimui perdavė "Amerikos balso" ir "Laisvės radijo" stotys, o taip pat buvo paskelbtas mūsų spaudoje.

Aišku, kongresas negalėjo pramatyti visų politinės veiklos detalių, tačiau atrodo, kad labai teisingai padarė išeities taškais pasirinkdamas Lietuvos išlaisvinimo bylos kėlimą Jungtinėse Tautose ir politinių kalinių gelbėjimo akciją iš sovietų kalėjimų, kacetų ir psichiatrinių ligoninių. Kaip nutarime pažymėta, politiniams kaliniams padėti lietuvių jaunimas bandys per Amnesty International ir BATUN-o organizaciją. Šių dviejų institucijų nutarimuose pažymėjimas nereiškia apsiribojimo, bet tik išeities taškus ir veiklos kryptį.

Kokį poveikį kongresas bus padaręs Pietų Amerikos lietuvių jaunimui, pasakys tik laikas. Aplamai jų veikimo sąlygos, organizuotumas ir pajėgumas nuo mūsų skiriasi taip, kaip Pietų Amerikos ir Šiaurės Amerikos kultūros. Be vadų, mokyklų ir intelektualinės bendruomenės, kultūrinės veiklos perspektyvos gan ribotos. Tačiau gera pradžia padaryta prieškongresiniame laikotarpyje, kai ten nuvykusios darbavosi Šoliūnaitė, Vaitkevičiūtė, Saulaitytė ir nepaprastai sunkų, bet naudingą darbą visą laiką dirba kun. A. Saulaitis, SJ. Ateities rezultatai priklausys nuo to, kaip išsivystys lietuviško "taikos korpuso" veikla.

Po pirmųjų dviejų kongresų vis buvo keliami klausimai: "Ar kongresas davė lietuvių jaunimui ir visai lietuvių bendruomenei konkrečių vaisių?", "Ar kongresas save pateisino?" Kolega Razma, jaunimo atstovas, po II-jo kongreso atsakė, kad taip. Aš manau, kad save pateisino ir III-is kongresas. Pirmasis kongresas buvo bandymas, antrasis įkūrė PLJ S-gą, trečiasis paruošė konkrečius planus viso pasaulio lietuvių jaunimo solidarumo dvasioje lietuvybės išeivijoje stiprinimui ir kovai dėl Lietuvos laisvės. Tais visais planais pasaulio lietuvių jaunimas įpareigojo pats save. Ar kongresas bus davęs konkrečių vaisių, galėsime pasakyti ketvirtajame kongrese. Jeigu planų įgyvendinime nebus padaryta reikiamos pažangos, atsakomybė kris ant visos jaunosios kartos, nes vyresnieji visą laiką mums teikia nepaprastai didelę moralinę ir medžiaginę pagalbą.

Linas Kojelis

Jungtinės Tautos

Jungtines Tautas 1945 įsteigus, jų nariais-steigėjais buvo 51 valstybė: Argentina, Australija, Baltarusija, Belgija, Bolivija, Brazilija, Čekoslovakija, Čilė, Danija, Did. Britanija, Domininkonų Respublika, Egiptas, Ekvadoras, El Salvadoras, Etiopija, Filipinai, Graikija, Gvatemala, Haiti, Honduras, Indija, Irakas, Iranas, Jugoslavija, Jungtinės Valstybės, Kanada, Kinija, Kolumbija, Kosta Rika, Kuba, Lenkija, Libanas, Liberija, Liuksemburgas, Meksika, Naujoji Zelandija, Nikaraguva, Norvegija, Olandija, Panama, Paragvajus, Peru, Pietų Afrika, Prancūzija, Saudi Arabija, Syrija, Sovietų Sąjunga, Turkija, Ukraina, Urugvajus ir Venezuela. Iš jų bent 19, t.y. 37% visų to meto Jungtinių Tautų narių su Baltijos valstybių padėtimi buvo gerai susipažinusios, o visos kitos daugiau ar mažiau Baltijos valstybes žinojo iš bendradarbiavimo Tautų Sąjungoje (1921-1939) ir kitose tarptautinėse organizacijose. Tarp jų nebuvo nė vienos tokios valstybės, kuriai Baltijos valstybės būtų buvę negirdėtos ir nežinomos. Visiem to meto Jungtinių Tautų nariam Sovietų Sąjungos agresija prieš Baltijos valstybes ir jų užgrobimas bei aneksavimas buvo akivaizdus ir brutalus tarptautinės teisės nusikaltimas. Net jeigu kurio krašto vyriausybė ir buvo linkusi Sovietų Sąjungai nuolaidžiauti ir pataikauti, tarptautinė moralė ir viešoji opinija nesvyruojamai stovėjo Baltijos Valstybių pusėje ir smerkė Sovietų Sąjungos imperializmą, sovietinės agresijos padarinius. Dėmesio vertas faktas, kad pvz. atitinkamus Vliko memorandumus Lietuvos ministeris Washingtone pateikdavo Jungtinių Tautų pilnaties pirmininkui ir šis Jungtinių Tautų valdininkam pavesdavo juos padauginti ir padalyti visiem Jungtinių Tautų atstovam.

Tačiau nuo 1945 iki 1975 Jungtinių Tautų sudėtis veik neatpažįstamai pasikeitė. Pamečiui ta evoliucija vyko taip:

1946 JT narių skaičių papildė Afganistanas, Islandija, Švedija ir Tajas (Thailandas);

1947 — Jemenas ir Pakistanas;

1948 — Burma;

1949 — Izraelis;

1950 — Indonezija.

1951-1954 Jungtinėse Tautose neatsirado naujų narių. Tai buvo Rytų-Vakarų santykiuose didžiausios konfrontacijos metai. Užtat 1955 buvo Jungtinių Tautų naujų narių tikras antplūdis: Airija, Albanija, Austrija, Bulgarija, Ispanija, Italija, Jordanas, Kambodža, Laosas, Lybija, Nepalas, Portugalija, Rumunija Sri Lanka (Ceilonas), Suomija, Vengrija;

1956 — Japonija, Marokas, Sudanas, Tunisija;

1957 — Ghana ir Malajų Federacija;

1958 — Gvinėja;

1960 — Aukštutinė Volta, Čadas, Centrinės Afrikos respublika, Dahomey, Dramblio Kaulo Krantas, Gabonas (gyventojų apie 500,000), Kamerūnas, Kipras, Kongas, Madagaskaras, Mali (buv. Prancūzijos Suda-

nas), Nigerija (buvusi Britanijos kolonija vakarų Afrikoj), Nigeris (buvus Prancūzijos kolonija centrinėj Afrikoj), Senagalija, Somalija, Togo, Zaire;

1961 — Mauritanija, Mongolija, Sierra Leone, Tanzanija;

1962 — Alžyras, Burundi, Jamaika, Rwanda, Trinidadas-Tobako (gyventojų apie 900,000), Uganda;

1963 — Kenija ir Kuvaitas (gyventojų apie 330,000);

1964 — Malavi, Malta (gyventojų apie 300,000), Zambija;

1965 — Gambija (gyventojų apie 300,000), Maldyva (gyventojų apie 90,000), Singapūras;

1966 — Barbados (gyventojų apie 232,000), Botsvana (gyv. 535,000), Gvijana (gyv. 622,000), Lesotas (gyv. 850,000);

1967 — Demokratinis Jemenas;

1968 — Ekvatorinė Gvinėja, Mauricijus (agyv. apie 700,000), Swazilandas (gyv. apie 240,000);

1970 — Fidži su apie 400,000 gyventojų;

1971 — Arabų Jungtinis Emiratas, Bahreinas (gyv. 145,000), Bhutanas (gyv. apie 700,000), Kvataras (gyv. apie 55,000), Omanas;

1973 — Bahamos (gyv. apie 137, 000), Rytų Vokietija, Vakarų Vokietija;

1974 — Bangladesh, Grenada (gyv. apie 90,000), Gvinėja-Bissau (gyv. apie 600,000).

Iš tų 87 Jungtinių Tautų naujųjų narių Baltijos valstybes pažįsta tik 15, t.y. tik 17.2% visų naujųjų narių, o 72 naujieji nariai arba 58% Jungtinių Tautų visų narių apie Baltijos Valstybes, galima sakyti, neturi žalio supratimo, arba turi tik labai miglotą ir dažniausiai labai sudarkytą. Priežastys to įvairios ir nelengvai šalinamos.

Tarptautinių santykių plotmėje tapusios nepriklausomomis valstybėmis, buvusios kolonijos paveldėjo buvusios metropolijos sudarytą padėtį. Pvz. D. Britanijos de jure pripažinimas Sovietų Sąjungai galiojo ir D. Britanijos kolonijom. Tapusios nepriklausomomis valstybėmis jos neprivalėjo iš naujo tokį de jure pripažinimą kartoti. Jos iš karto, jei tik norėjo, galėjo dabar akredituoti savo diplomatinį atstovą Maskvoje. Šiokiomis aplinkybėmis, tapusios nepriklausomomis valstybėmis, buv. kolonijos praktiškai išvengė būtinumo savo santykiuose su Sovietų Sąjunga užimti aiškią poziciją Baltijos valstybių aneksijos pripažinimo ar nepripažinimo atžvilgiu. O savo iniciatyva tokią ar kitokią savo poziciją Baltijos valstybių aneksijos atžvilgiu pareikšti nebuvo jų interesas. Jau Lietuvos padėtis II-jo pasaulinio karo pradžioje kokia buvo nepalanki neutralumui, o vis tiek vyriausybė buvo pasirinkusi neutralumo politiką. Tuo atžvilgiu JT naujųjų narių tiesioginis nesiangažavimas nei Rytam, nei Vakaram iš tikrųjų buvo geriausia politika. Juo labiau, kai sąmonėje tebegyvas Vakarų Europos imperialistinis veržlumas, svetimų žemių grobimas, ir kitų rasių pavergimas bei išnaudojimas.

Be abejojimo, reikšmingą vaidmenį JT naujųjų narių politikai Europos reikalų ir sovietinio kolonializmo atžvilgiu turėjo ir tebeturi Sovietų Sąjungos pozicija vakarietiškųjų kolonijų likvidavimo procese. Tenka pripažinti, kad Sovietų Sąjunga apsukriai sugebėjo pirmiausia Jungtinėse Tautose ir viešojoje opinijoje vaidinti aršaus antikolonisto vaidme-

nį ir tuo įsiteikti kolonijos jungą tik ką nusimetusiom valstybėm.

Pagaliau JT naujųjų narių abejingumą ir nesidomėjimą ar net vengimą domėtis Baltijos Valstybių padėtimi ir sovietiniu kolonializmu apskritai, atrodo, lig šiol žymia dalimi bus lėmęs ir atitinkamų ryšių ir atitinkamos informacijos trūkumas ar, galima sakyti, visiškas nebuvimas. Tinkama informacija yra tik ta, kuri žino ne tik ką informuoti, bet ir kaip informuoti, kaip prie informuojamojo prieiti, kad jis informacijai būtų palankus, ją priimtų. Kiekvienas mūsų veik kasdien savo pašto dėžutėje randame įvairaus pobūdžio informacijos, kurios dalį, kartais net voko neatplėšę, metame į krepšį, nes nesame paruošti jai priimti. Informacijos sėkmę sąlygoja ryšiai. Lig šiol, deja, visų mūsų veiksnių informacija šiuo atžvilgiu didžiai atsilikusi.

Šioj srity padėtį taisant, pirmiausia gal praverstų rasti žmogų, kuris aprūpintas dienraščio DRAUGO kredencialais kaip spaudos atstovas Jungtinėse Tautose turėtų plačias galimybes megzti asmenines pažintis ir draugiško bendravimo ryšius. Tam būtinas žmogus su atitinkamomis būdo savybėmis. Neužtenka vienų žurnalistinių, būtinos ir diplomatinės. Labai tam tiko savo metu Jungtinėse Tautose buvęs DRAUGO korespondentu Vytautas Dambrava. Jis gebėjo būti veržlus, bet nebuvo akiplėšiškas, į savo tikslą gebėjo eiti ištvermingai, bet nebuvo įkyrus, pirmuoju susitikimu gebėjo sudaryti pagrindą tolesniam bendravimui.

Tam tikrą vaidmenį JT naujųjų narių nusiteikimui sovietinio kolonizmo atžvilgiu vaidina ir tas faktas, kad dažno jų pačių režimas yra socializmo pamušalu muštas. Iš to savaime eina nekritiškas palankumas viskam, kas eina socializmo vardu, ir įtarimas viskam, kas vienaip ar kitaip yra ar tik atrodo susiję su kapitalizmu. Šiuos nusiteikimus gal sėkmingiausiai galėtų paskatinti peržiūrėti sovietiniai disidentai ir Europos kompartijų posūkis į demokratinį socializmą, prieš sovietinį despotizmą, kolonizmą ir pavergtų tautų naikinimą.

Gal būt, kai kurie žmonės galvoja, kad Jungtinės Tautos yra taip nusigyvenusios, kad Lietuvos vadavimo talkai nė neverta su jomis prasidėti. Neatrodo betgi, kad tokia pažiūra būtų teisinga. Nes, jeigu Jungtinės Tautos net tikrai visai nieko teigiamo nesubegėtų nuveikti, pats jų buvimo faktas yra teigiamas ta prasme, kad sudaro sąlygas 138 valstybių atstovam susirinkti draugėn, tuo pačiu sudaro sąlygas ir mūsų veiksniam prie jų prieiti, juos veikti, o per juos veikti ir jų atstovaujamas vyriausybes. Šalia to, nors Jungtinių Tautų sprendimai dažnai yra neveiksmingi dėl stokos priverčiamųjų vykdomųjų priemonių, jų moralinis ir viešosios opinijos sudarymo svoris visada yra didelis. Sunku ir įsivaizduoti, kaip šiandien atrodytų tarptautinis klimatas ir tarptautinė padėtis be Jungtinių Tautų veiksnio. Ir nors lig šiol Jungtinių Tautų didžioji dauguma išimtinai susirūpinusi tik spalvotųjų kolonijų likimu ir apie sovietinį kolonizmą nė girdėt nenori, vistiek neišvengiamai ateis eilė ir sovietiniam kolonizmui likviduoti. Svarbu, kad pastatyta ir užsukta kolonizmo likvidavimo mašina.

Tiesa, šiandien tą mašiną Sovietų Sąjunga piktnaudžiauja. Pvz. neseniai JT patikėtinių tarybos pakomisis svarstė peticiją ir išklausė peticijos signatarų įgaliotinių pasisakymus dėl Marianų salų (48,000 gyventojų) plebiscito. Po II-ojo pasaulinio karo vulkaninės Marianų salos buvo Jungtinių Valstybių administruojamos. Neseniai gyventojai nubalsavo už priklausymą Jungtinių Valstybių suverenumui. Tokie plebiscito duomenys nepatiko Sovietų Sąjungai. Netrukus po plebiscito, Australijos, Kaledonijos, Fidži ir kai kurių kitų salų kompartijos sukviesdino konferenciją Mikronezijos nepriklausomybės klausimu. Mikronezija apima Gilberto, Karolinų, Maršalo ir Marianų salynus. Konferencija suorganizavo peticiją Jungtinėm Tautom, kad Marianų plebiscitas būtų panaikintas, nes jis tarnaująs Amerikos imperializmui. Minėtas JT patikėtinių tarybos pakomisis peticiją svarstė ir tos konferencijos įgaliotinius įsileido į savo posėdį ir išklausė jų pareiškimus. Palyginkime šį epizodėlį su Baltijos valstybių klausimo padėtimi Jungtinėse Tautose. Kaip Sovietų Sąjunga "geležine siena" atsitvėrusi nuo laisvojo pasaulio ir nuo laisvės dvelkimo apskritai, taip Jungtinės Tautos lig šiol "geležine uždanga" atsitvėrusios nuo Baltijos valstybių reikalų. Bet tai nereiškia, kad Lietuvos vadavimo uždavinių vykdymas atleistų mus nuo pareigos ir šią Jungtinių Tautų "geležinę uždangą" sistemingai ir be atvangos atakuoti. Uždavinys sunkus, bet neišvengiamas.

A. S.

JAV pagalba sovietų žydam Izraelyje

Ryšium su detente politika prasidėjusi gausesnė žydų emigracija iš Sovietų Sąjungos į Izraelį pareikalavo didelių pastangų bei išlaidų atvykėliam įkurdinti Izraelyje. Jau prezidentas Nixonas savo potvarkiu 1972 iš JAV biudžeto tam reikalui paskyrė du milijonus dolerių. Kitais, 1973 metais , pats JAV kongresas biudžete numatė $.50 milijonų "paramos Izraeliui ar kitam atitinkamam kraštui, įskaitant paramą įsikurti . . . žydam ar kitiem panašiem pabėgėliam iš Sovietų Socialistinių Respublikų Sąjungos". 1974 biudžete kongresas tam reikalui skyrė $36.5 mil., o 1975 — $40 mil.

Šias sumas Valstybės Departamentas per UIA (United Israel Appeal, Inc.) perveda JAI (Jewish Agency for Israel). Didžioji šių sumų dalis eina sovietinių žydų įkurdinimo Izraelyje reikalam pagal tam tikrą planą, kurį sudaro JAI ir Izraelio ministerija imigrantam absorbuoti.

Jungtinių Valstybių parama naudojama trejopiem reikalam: pagalbai aprūpinant sovietinius žydus pereinamojoj stovykloj Austrijoje; pagalbai laikinai apgyvendinti sovietinius žydus Izraelyje; ir pagalbai Izraelin atvykusiųjų sovietinių žydų profesiniam paruošimui ir profesiniam prisitaikymui prie Izrealio lygio.

Pvz. 1974 sovietiniam žydam aprūpinti pareinamojoj stovykloj Austrijoje išleista $1,875,000 JAV paramos, o pačios stovyklos remontam — $187,177. Pačiame Izraelyje namų statybai atvykusiems sovietiniam žy-

dam laikinai apgyvendinti JAV paramos gauta $12,750.00. Jungtinių Valtybių vyriausybės lėšomis pastatyti penki tokio laikinio apgyvendinimo centrai: Pehovot 96 butai; Kiryat Sharet — 192 butai, Kiryat Yam — trys devynių aukštų namai, Kfar Saba — 120 butų, Ra'anana — 144 butų kolonija. O nuolatiniam apsigyvenimui naujų namų statybai gauta JAV vyriausybės paramos $30,450,000, už kuriuos pastatyti 1,355 butai. Be to, JAV vyriausybė padovanojo Izraeliui 124 gyvenamus namus ant ratų. Jie savo metu buvo naudojami Agnes uragano aukom laikinai apgyvendinti. JAV vyriausybės parama apmokėti sovietinių žydų privačių butų (2,300) nuomai Izraelyje taip pat siekė keturis milijonus dol. Sovietinių imigrantų reikalam medicinos įstaigų statybai iš JAV vyriausybės gauta šeši milijonai dol. paramos, o sovietinių imigrantų studentų stipendijom — $4.2 mil. ir amatininkų ir technikų patobulinimui ir pritaikymui Izraelio lygiui — $2.773 mil. Sovietiniam imigrantam su aukštuoju mokslu prisitaikyti Izraelio sąlygom ir lygiui JAV vyriausybės paramos 1974 gauta $1.8 mil., o sovietinių imigrantų našlaičių profesiniam paruošimui — $1.2 mil.

Apskaičiuota, kad JAV vyriausybės parama Izraelyje yra įkurdinta sovietinių žydų 1971 — 14,000, 1972 — 31,500, 1973 — 33,500 ir 1974 — 17,000. (The Department of State, Special Report, Nr. 15).

Kitas Į Laisvę numeris išeis rugpiūčio mėnesį.

GYVOJI MINTIS

Užmirštoji kultūrinė autonomija

Pragmatiniuose Vakaruose gyvenimo prasmę daugelis temato ekonominėj gerovėj. Tą patį įsitikinimą dar stipriau, idėjiškai pagrįsdamos, skelbia ir Rytų bloko valstybės. Tai marksizmo idėja. Šiam pasaulėžiūra, kultūra, mokslas, menas tėra tik "antstatas", priedas prie ekonominės gerovės; taigi, tik antraeiliai, mažiau reikšmingi dalykai nei vadinamasis "geras gyvenimas", malonumai ir techniniai patogumai. Šitokioms pažiūroms viešpataujant, savaime nyksta visa, kas yra susiję su klausimu, kokia yra g a l u t i n ė gyvenimo prasmė, jo tikslas. Šitie klausimai yra pasaulėžiūriniai. Ekonominis, ūkinės gerovės žmogus nori apsieiti be jų. Tai pastebima ir tuose mūsų inteligentuose, kurie, atrodo, turėtų pasaulėžiūriniais reikalais domėtis. Konkrečiai manau, kad Vakaruose net ir tie mūsų inteligentai, kurie į pasaulį ir gyvenimą žvelgia ne vien pro ūkinės gerovės akinius, pasaulėžiūrinius klausimus pamažu veja iš savo dėmesio lauko.

LF Bičiuliai savo programinės reikšmės raštuose yra, pavyzdžiui, įrašę *pilnutinės demokratijos* principus, kurių vienas reikalauja *tolerantingai* spręsti valstybėje pasaulėžiūrinius klausimus, atsisakant barbariško dėsnio "kieno valdžia, to ir religija". Tai yra vadinamosios *kultūrinės autonomijos* mintis. Pas-

kutiniais metais betgi šios minties svarstymai yra beveik dingę iš mūsų spaudos puslapių. Net ir programiniuose pasisakymuose jos nerasi.

Nevejant pasaulėžiūrinių klausimų iš žmogaus gyvenimo, reikia jiems duoti demokratinėje valstybėje derama vieta. Kodėl? Šie klausimai normaliam žmogui yra esminiai. Kiekvienas protingas žmogus turi atsakyti sau, kam jis gyvena, ir tuo jis pareiškia pažiūras savo paties, gyvenimo, pasaulio ir visos būties atžvilgiu. Tai ir yra pasaulėžiūrinis apsisprendimas, kuris gali būti daugiau ar mažiau sąmoningas ir logiškai pagrįstas, bet jis visada yra. Pasaulėžiūra todėl yra susijusi su žmogaus esme. Kaip esminį, su giliausiais įsitikinimais susijusį, individualybę išreiškiantį pradą, kiekvienas žmogus savo pasaulėžiūrą nepaprastai brangina, nes tai idėjine prasme yra jis pats. Kartu savo pasaulėžiūrinius įsitikinimus, kaip giliausias tiesas, žmogus jaučiasi prieinąs laisvai. Tai pati jo sąžinės, jo dvasios laisvė. Šita dvasios laisve žmogus yra asmuo, ir tuo jis stovi pirma ir aukščiau valstybės, kuri todėl negali jo laisvės paneigti. Pagerbdama asmenį, valstybė negali prievartauti žmogaus jo pasaulėžiūriniuose reikaluose.

Bet ar šiuo negatyviu reikalavimu išsisemia pagrindiniai demokratinės valstybės uždaviniai? Anaiptol. Kaip teisingai leidiny "Į pilnutinę demokratiją" rašoma "žmogus **nori ir turi pagal savo įsitikinimus ne tik mąstyti, bet ir gyventi. Jeigu tad valstybė skelbia įsitikinimų laisvę, o neleidžia šių įsitikinimų reikšti asmens ir bendruomenės gyvenime, tokia valstybės skelbiama įsitikinimų laisvė tėra laisvės apgavystė**". Tiesa, kad savo įsitikinimus reikšti žodžiu šiandien jokia demokratinė valstybė savo piliečiams netrukdo, tačiau, trukdoma dažnu atveju įsitikinimus, pasaulėžiūrą pravesti praktiškai, atsisakant teikti konkrečią pagalbą, finansinę paramą atskiroms pasaulėžiūrinėms bendruomenėms, norinčioms jaunimą auklėti pagal savąją pasaulėžiūrą. Nors demokratinių valstybių konstitucijos paprastai laiduoja tėvams teisę spręsti, kaip jų vaikai turi būti mokykloje auklėjami, praktiškai betgi, labai dažnai valstybė pasisavina švietimo ir auklėjimo monopolį. Dažniausiai ji pasiekia to per gausias valstybines mokyklas, uidama privačias. Šioms teduoda labai maža finansinės paramos, o kartais joms nė mokyklos teisių nepripažįsta. Tokiu atveju belieka tėvams, ypač mažiau pasiturintiems, tesinaudoti valstybinėmis mokyklomis, kur stengiamasi prakišti valdančios partijos pasaulėžiūrą ar pasaulėžiūrinį bespalviškumą, tenuteikiantį vien patogiam gyvenimui. Taip ir demokratinė valstybė pažeidžia tėvų teisę savo vaikus auklėti sau patinkamos pasaulėžiūros dvasia.

Dėl to būtų išmintinga švietimo ir auklėjimo klausimus išimti iš tiesioginės valstybės valdžios kompetencijos, juos paliekant spręsti atskiroms pasaulėžiūrinėms grupėms. Šias visas valstybės valdžia vienodai toleruotų ir vienodai remtų pagal jų mokamus valstybei mokesčius. Valstybės valdžia turėtų vienodai šelpti pasaulėžiūrinių bendruomenių išlaikomas mokyklas, kurios tvarkytųsi pagal savo statutus, švietimo ministerijai imantis tik bendrosios mokslo priežiūros. Šito-

Įtampa, misija, pilnas įsijungimas, strategija

Pokalbis su bičiuliu Juozu Kojeliu,
Los Angeles LFB studijų savaitgalio organizatorium

Šių metų sausio 24-25 dienomis Los Angeles Lietuvių Fronto Bičiuliai buvo suorganizavę politinių studijų savaitgalį. Keturi kolektyvai po keturis ar penkis diskutantus svarstė temas: lietuviškoji įtampa: priežastys ir galimi sprendimai; lietuviškos spaudos misija kovoje dėl Lietuvos laisvės; jaunimo ir jaunosios kartos pilnas įsijungimas į Lietuvos laisvinimo darbą; lietuviškoji strategija po Helsinkio konferencijos

Į Laisvę redakcija, norėdama savo skaitytojus supažindinti su tokių savaitgalio studijų tikslais ir rezultatais, paprašė bičiulį J. Kojelį pasisakyti keletu klausimų.

— *Mielas bičiuli, būk malonus trumpai apibūdinti Los Angeles LF bičiulių organizuojamų politinių studijų savaitgalių tikslą: ar jis tik savo tarpe, taip sakant, smegenim pamankštinti? ar prieitas išvadas perteikti atitinkamiem mūsų veiksniam, kad jas vykdytų? ar mūsų išeivijos domesiui sujudinti, tautiniam budrumui palaikyti?*

— Į tą klausimą norėčiau atsakyti taip: organizuodami politinių studijų savaitgalius, manome vykdą vieną iš LFB prisiimtų įsipareigojimų — pasipriešinti neigiamoms emigracinio gyvenimo įtakoms, kurios veda prie gyvųjų lietuviškų problemų užmiršimo. Rezistencinius uždavinius Los Angeles frontininkai gan dažnai savo susirinkimuose svarsto, ir iš tų uždavinių supratimo gimė ne tik politinių studijų savaitgaliai, bet ir kasmetiniai literatūros vakarai. Todėl tos svarstybos ruošiamos ne savo smegenims "pamankštinti", net ne klausytojų ar vėliau skaitytojų smalsumui, kas ir kaip pasisakė, patenkinti, bet sužadinti gilesnį galvojimą ir alkį lietuviškai problematikai paieškoti efektingesnių sprendimų. Taip pat į šį lietuviškos veiklos lauką su tam tikrais laimėjimais pasisekė įjungti jaunąją ir vidurinę lietuvių kartą.

---

kia kultūrinė autonomija buvo iš dalies jau praktiškai ir įgyvendinta nepriklausomoj Estijoj.

Tai tokia kultūrinės autonomijos esmė. Ja siekiama pasaulėžiūrą, kaip auklėjimo, mokymo, apskritai, kultūros pagrindą, apsaugoti nuo valstybės kišimosi, norint galutinai išveisti aną barbarišką dėsnį — "cuius regio, eius et religio". Tuo užsimojama ir politikoj pripažinti moralę, kurios laikantis būtų nevalia prievartauti piliečių sąžines, jiems primetant valdančiųjų pažiūras.

V. Natkevičius

Jau yra tokia kiekvienos išeivijos lemtis, nežiūrint, ar joje dominuotų, Maceinos terminais kalbant, duoneliautojai ar tremtiniai, kad aplinka ir laikas yra beveik neįveikiami priešai. Tautinio sąmoningumo pozicijom tenka trauktis visu frontu. Sąmoninga ir organizuota išeivija, siekdama laimėti laiką, traukiasi labai pamažu ir planingai, lyg gerai paruoštose atsitraukimo kautynėse. Gindama savo pozicijas, šaudo iš kultūrinių ir visuomeninių bazių: laikraščių, žurnalų, knygų leidyklų, organizacijų, parapijų, lietuviškų mokyklų . . . "Priešui" sustabdyti vykdome ir priešpuolius: organizuojame kongresus, konferencijas, veržiamės į gyvenamojo krašto kultūrines — visuomenines — politines pozicijas, į didžiąją spaudą. Ta kova ne tik be galo įdomi, ne tik prasminga savyje, bet ir viltinga. Juk visai realu galvoti, kad, nors ir besitraukdami, galime pasiekti laimėjimo — laisvos Lietuvos.

Mūsų politinės studijos yra vienas iš tų, kad ir nedidelių priešpuolių.

— *Kurių konkrečių padarinių šios studijos bus turėjusios patiem Los Angeles LF bičiuliam? Los Angeles lietuviam apskritai? Amerikos LF bičiuliam? Mūsų veiksniam? Mūsų išeivijai apskritai?*

— Nėra apčiuopiamesnio mato nustatyti poveikiui net didelių visuomeninių-kultūrinių įvykių, kurių suorganizavimui kai kada išleidžiama dešimtimis tūkstančių visuomenės pinigų, k.t., masiniai kongresai, dainų ir šokių šventės, operos, veiksnių seimai ir konferencijos, teatro festivaliai, reprezentacinės meno parodos, premijuoti romanai ir t.t. Tur būt, arti tiesos, kad kultūrinės — visuomeninės — politinės veiklos lauke pastangos niekad nėra tiesiog proporcingos rezultatam. Arčiau tiesos, kad pastangas ugdant geometrine progresija, rezultatai auga tik aritmetine. Bet ir dėl tokių rezultatų verta aukotis. Šiaip jau mūsų politinės studijos paprastai susilaukia neblogo domesio vietos ir platesnėje visuomenėje ir gero atgarsio spaudoje.

Su studijų išvadomis visada būdavo supažindinami ir veiksniai. Lietuvių bendruomenės vadovai imlūs visuomenės nusistatymam. Iš Vliko žmonių susilaukta gerų žodžių, nors Vlikas, atrodo, iš šalies ateinančias bet kokias sugestijas vargu iš vis ar svarsto, nes ir savo seimų nutarimus paprastai pamiršta.

Studijų organizavimas Los Angeles bičiuliam įdomus ir tuo, kad jas organizuojant išryškėja, kas yra kovos ir aukos bičiuliai ir kas tik sąrašiniai. Mat, šitokie renginiai be darbo ir asmeniškų finansinių įnašų neatsiranda.

— *Kurias konkrečias įtampos priežastis studijos nustatė ir kurias konkrečias galimybes įtampai pašalinti?*

— Rašytojas J. Gliauda, siekdamas sukelti svarstymui nuotaiką, į visą įtampų problemą pažiūrėjo labiau principiškai, primindamas, kad joks organas negali savo veiklos remti garbinga senatve ir rutina. Atoslūgio būtų pasiekta, jei tarpusavio santykiai būtų paremti gera valia, o veikimo metodai — logika. E. Arbas tą problemą sukonkretino, nurodydamas į nesutarimus tarp Lietuvių Bendruomenės ir ALT-os. Nusilenkimas visose laisvose bendruomenėse gerbiamam demokratiniam principui — daugu-

mos valiai, išreikštai balsavimų keliu, nesklandumus galėtų pašalinti. Tačiau ALT-a pasitikėjimo klausimo visuomenėje patikrinti bijo. V. Vidugiris sprendimą mato veiksnių veiklą koordinuojančioje viršūnėje. "Duok, Viešpatie, pranašu būti melagingu", vienas veiksnys, ALT-a, jokiam bendram Lietuvos laisvinimo darbui su kitais, JAV valstybės departamento linijai nesisubordinuojančiais veiksniais niekad nesiderins. Kas kitaip mano, skraido fantazijų pasaulyje. Nesutarimams yra gilesnės šaknys, negu asmeniškos ambicijos.

— *Ar neatrodo, kad lietuviškos spaudos misijos svarstybos gali priminti vieną dailininko A. Varno šaržą, vaizduojantį advokatą A. Bulotą mokantį dr. J. Basanavičių ir jo bendradarbius lietuviškos politikos meno? Argi galima prileisti, kad mūsų spaudai sava misija neaiški arba mad mūsų spauda jos nenori atlikti?*

— Palyginimui nenorėčiau pritarti. Simpoziumo dalyviai — Bern. Brazdžionis, prof. J. Kuprionis, Ig. Medziukas ir dr. G. Valančius — tai tikrai patyrę spaudos žmonės. Pirmieji du patys ilgai sėdėję redaktorių kėdėse. Gaila, kad pats tame simpoziume negalėjau dalyvauti. Tačiau iš vėliau gautų tekstų ar referatų santraukų pasidariau išvadą. kad jų pranešimai buvo profesionalliai paruošti. Visi pateikė apsčiai puikių sugestijų, kuriomis redaktoriai tikrai galėtų susidomėti. Tikiuosi, kad jų pranešimai pasieks laikraščių skiltis. Gal tik pats temos formulavimas "Lietuviškos spaudos misija kovoje dėl Lietuvos laisvės" svarstymus pakreipė teoretine linkme. Šiuolaikinės spaudos problemos, ypač jos negerovės, liko nepaliestos. Gan įdomi kitame simpoziume pareikšta mintis, jog reiktų rinkti šmeižtais, insinuacijomis ir tiesos iškreipimais lietuvišką gyvenimą jaukiančius straipsnius ir su jų autorių nuotraukomis išleisti atskiru leidiniu. Gal tai paveiktų šmeižikus. Neseniai Los Angeles mieste "Lietuviai Amerikos Vakaruose" redaktorius, nusigandęs teisme iškeltos bylos, prisipažino vieną asmenį šmeižęs sąmoningai.

— *Kokį konkretų skirtumą studijų temoje randate tarp jaunimo ir jaunosios kartos?*

— Šie terminai organizatorių niekad nebuvo definuoti, tačiau jaunimu galėtų būti vadinami asmenys 18-30 metų (gali priklausyti PLJS-gai), jaunoji karta — iki 40 metų. Žinoma, abi grupes būtų galima sujungti bendru "jaunosios" kartos vardikliu. Toks sujungimas šiame simpoziume ir buvo padarytas: simpoziumo dalyviai J. Pažėraitė, A. Gricius ir L. Kojelis — jaunimas, moderatorė adv. Ž. Brinkienė — jaunosios kartos atstovė.

— *Kaip suprastinas "pilnas įsijungimas" į Lietuvos laisvinimo darbą? Kada toks įsijungimas būtų pilnas ir kada dalinis?*

— Simpoziumo tema "Jaunimo ir jaunosios kartos **pilnas** įsijungimas į Lietuvos laisvinimo darbą" formuluotas šių politinių studijų savaitgalių iniciatoriaus ir pagrindinio organizatoriaus Leonardo Valiuko. Jis tam reikalui aukoja daug laiko, pastangų ir asmeniškų finansų. Žodis "pilnas" šioje vietoje vieniems gali patikti, kitiems — ne. Man jis nurodo į rūpestį jaunojoje kartoje sužadinti gyvesnius rezistencinius nusiteikimus ir trans-

formuoti juos į realų darbą. Turiu didesnių abejojimų dėl frazės "kova už pilną Lietuvos laisvę ir nepriklausomybę" vartojimo. Toks išsireiškimas suponuoja, kad Lietuva bent dalinę laisvę ir nepriklausomybę turi.

— *Kokį konkretų būdą savaitgalio studijos rado jaunimui įsijungti į Lietuvos vadavimo uždavinių vykdymą?*

— Pats simpoziume negalėjau dalyvauti. Iš pasakojimų tikslaus atsakymo fromuluoti nedrįstu.

— *Kokią konkrečią lietuviškąją strategiją po Helsinkio konferencijos studijų savaitgalis yra nustatęs? Ar Helsinkio galutinis aktas yra sudaręs Lietuvos padėčiai kurias naujas sąlygas? Jei taip, konkrečiai kurias?*

— "Lietuviškoji strategija po Helsinkio konferencijos" temos svarstymas man asmeniškai buvo pats įdomiausias visoje studijų programoje ne tik tematine apimtimi, bet ir pagrindinių pranešėjų šios temos interpretacija.

Prof. dr. Vladas Juodeika, ekonomistas, paruošęs spaudai stambų veikalą apie marksizmą, amžiumi vyriausias simpoziumo dalyvis, nemanė, kad Helsinkis būtų atnešęs kokių nors pablogėjimų. "Nesijaudinkime dėl Helsinkio, tęskime darbą, pagerinkime veiklos metodus, visas gyvąsias išeivijos jėgas integruokime į vieną organą — Vyriausiąją Lietuvos Tarybą". Vliko tęstinumas, anot Juodeikos, — tai fikcija, nes veik visi jo nariai yra Amerikos piliečiai. Jis siūlė aktyviai įsijungti į Lietuvių tautos dramą, moraliai ir materialiai remti Lietuvos lietuvius, čia daryti tai, ko pavergta tauta negali — ruošti išlaisvintai Lietuvai valstybinės formos modelį.

Algis Raulinaitis, vidurinės kartos atstovas, pasiruošimu teisininkas, praktikoje ekonomistas, Vliko seimų atstovas, pastebėjo, kad pablogėjimą kovos už laisvę byloje Helsinkis atnešęs, tačiau mūsų strategija nekeistina, tik darbas suintensyvintinas. Siūlė ieškoti kelių kelti Lietuvos bylai pasaulio viešoje tribūnoje, akciją vystyti visuose pasaulio kraštuose, siekti kongreso talkos ir remti visas Lietuvos reikalu JAV Kongresan įneštas rezoliucijas, veržtis į pasaulinę spaudą, naudotis Kinijos talka ir jau labai labai susirūpinti kovos dėl laisvės tęsėjų paruošimu.

Linas Kojelis, 20 m. studentas, baigiąs istorijos ir ekonomijos studijas Kalifornijos un-te ir gavęs stipendiją gilintis tarptautiniuose moksluose Princeton un-te (N.J.), įžiūrėjo, kad "galutinas aktas" sudaręs Lietuvos padėčiai naujas teisines sąlygas, nes iš okupacijos nepripažinimo pozicijų Lietuvos klausimą perkėlęs mažiausiai į netikras, jei ne į blogesnes. Ir tai jau didelis sovietų laimėjimas. Akto interpretacija suskaldžiusi lietuvių visuomenę. ALT-a tą dokumentą laikanti net naudingu. Taip pat žiūrint iš mūsų kovos tikslų taško — išlaikyti Lietuvos bylą neišspręstų tarptautinių klausimų sąraše — Kojelio nuomone, mūsų kovos pozicijų susilpninimas aiškus. Lietuvių Bendruomenė Helsinkio aktą teisingai įrašiusi į nuostolių sąrašą.

Jaunasis pranešėjas siūlė agersyvesnę strategiją: visų suderintomis pastangomis kelti Baltijos valstybių bylą Jungtinėse Tautose. Jau vien

viešos diskusijos šiame forume Lietuvai būtų labai naudingos.

— *Visuomenės opinijoje esama įspūdžio, kad studijų savaitgalio svarstybos turinčios tik patvirtinti organizatorių prielaidas bei įsitikinimus, todėl esą diskutantų ratas neišplečiamas į skirtingų nusistatymų intelektualus. Ar toks įspūdis bent kiek atspindi tikrovę?*

— Būtų įdomu nustatyti tokio įspūdžio pagrindą: jausminis jis ar racionalus? Juk programų dalyvių dominuojanti dauguma visada buvo nefrontininkai: Bern. Brazdžionis, dr. V. Juodeika, prof. J. Kuprionis, dr. J. Žmuidzinas, dr. J. Jurkūnas (miręs), prof. S. Žymantas (miręs), dr. F. Palubinskas, dr. P. Pamataitis, V. Vidugiris, studentai — J. Pažėraitė, A. Gricius ir kiti. Niekad nė vienas jų nebuvo įtaigojamas kaip ir ką kalbėti. Auditorija iki šiol būdavo pakankamai gausi, marga ir išsilavinusi, diskusijos atviros, išvados daromos sąžiningai. Atrakcijai paprastai kasmet kviesdavome iš toliau bent po vieną iškilesnį frontininką. Tai visai natūralu. Tačiau kai iškyla galimybė gauti tokius asmenis kaip Kudirką, Jurašus, visai nebesiskaitome su išlaidomis, siekdami patys pamatyti Lietuvos realybę, patikrinti savo užimtų kovos strateginių pozicijų tikslingumą ir bandydami per juos pasauliui parodyti Lietuvos nelaimę. Praėjusiais metais turėjome Simą Kudirką. Jo pareiškimus atspausdino septyni Los Angeles ir priemiesčių laikraščiai, pradedant didžiuoju "Los Angeles Times". Šiais metais su Jurašais ta prasme plano įvykdyti nepasisekė. Bet šis tas vistiek buvo padaryta. Jurašai didelį įspūdį paliko vietos lietuviams.

— *Jeigu nepaslaptis, kaip savaitgalio studijų organizatoriai su lėšomis išsiverčia? Susiranda mecenatų? Kiek apskritai suorganizavimas tokio renginio kaštuoja?*

— Šių renginių pagrindinis mecenatas — tai vietos bičiulių neišblėsusi rezistencinė dvasia. Šįmetinės išlaidos siekė netoli penkiolikos šimtų žaliųjų. Aukos prie įėjimo padengė 15% išlaidų. Vėliau atsirado dar du sąjūdžiui nepriklausą asmenys, kurie bičiulių naštą palengvino 200 dolerių auka.

*

Studijomis stebuklų nesiekiame, o tik bent lašais lašiname į kai kieno sąmoningai jaukiamą lietuvišką gyvenimą blaivios nuotaikos. Nežinau organizacijos, institucijos ar veiksnio, kurie tokios nuotaikos piltų kibirais. Tai ir neįmanoma. Tačiau jei daug kur būtų lašinama, gal ir kibirai susidarytų.

Mes kovojame dėl savo valstybės tik todėl, kad nenorime būti prievartos aukomis, nenorime kas valandą būti verčiami meluoti ir save prievartauti, bet norime gyventi žmoniškai, kuriant savo gyvenimą tokį, kokio reikalauja giliausieji mūsų įsitikinimai, gyvenimo pajautimas ir mūsų nusistatymai, nes kitaip mes būsime degraduoti savo žmoniškume ir nepajėgsime gyventi žmogaus verto gyvenimo.

Andrius Baltinis

Išbalansuota sambūrio veikla

Diskutuojant LFB ateities darbus ir žygius, mano manymu, pirmiausia reikėtų stabtelti ties pačia svarbiausia mūsų sąjūdžio vidaus problema — pavienių sambūrių veikla. Juk kiek aktyvi ir išbalansuota bus jų veikla, tiek sėkmingi ir apčiuopiami bus frontininkų sąjūdžio atsiekimai. Savo mintis sambūrių veiklos klausimais norėčiau sutraukti į penkis skyrelius.

1. **Negalavimai.** Kaip kiekvienoje organizacijoje, taip ir mūsų sąjūdyje, veikla be išimties priklauso nuo jos narių sąmoningumo, pareigingumo ir darbštumo. Turime prisipažinti, kad negalavimų pas mus yra. Jei sambūris palaidas, nėra vadovybės, niekas nesutinka įeiti į valdybą, nesušaukiamas net kartą metuose susirinkimas, tuomet, aišku, jokia rimtesnė veikla nėra įmanoma. Teigimas, kad sambūryje yra permažai narių didesnei veiklai, kad dirbame kitose grupėse, kad nenorime didinti jau per gausų parengimų skaičių savo vietovėje ir t.t., yra nepriimtini pasiteisinimai.

Sambūrio narių skaičius, žinoma, yra svarbus faktorius, bet tai nėra veikimą apsprendžiantis kriterijus. Dažnai mažesni sambūriai padaro daugiau, negu dideli. Turime užtektinai pavyzdžių, kai pavieniai bičiuliai atlieka daugiau, negu du ar trys nugyventi sambūriai. Taigi ne narių kiekybė, bet jų kokybė — sąmoningumas ir darbštumas — apsprendžia veiklos sėkmingumą.

2. **Suartėjimas.** Kiekvienas sambūris, prieš ryždamasis bet kokiam žygiui, pirma turi savo tarpe suartėti. Kaip tai padaryti? Vieno recepto čia, tur būt, nėra. Pirmiausiai, neleiskime sambūrio nugyvendinti. Jei darbas šlubuoja, jauskime pareigą jį atgaivinti, rodydami iniciatyvos ir išradingumo. Pvz., metiniame susirinkime nė vienas neturėtų teisės atsisakyti kandidatuoti į sambūrio valdybą. Visi tebūna kandidatai. Daugiausia gavę balsų sudaro valdybą, kuri be atsikalbinėjimų ir kompromisų vykdo sambūrio veiklos planą.

Reguliarūs susirinkimai taip pat gelbsti suartėti. Sambūrių valdybos turėtų parodyti itin daug sumanumo, paruošiant ir pravedant susirinkimų programas. Nevarginti narių apyskaitomis, geriau pasitenkinti trumpais, įdomiai paruoštais, aktualiais, benddrąsias lietuviškas problemas ar savo vietovės lietuvius liečiančiais klausimais, padiskutuoti. Taip lietuviškais reikalais bičiuliai bus orientuoti, sąmoningi ir pozityviai nusiteikę.

3. **Renginiai.** Sambūrių gyvybės paslaptis glūdi veikloje. Kartą susiorganizavęs ir nenorįs mirti sambūris privalo duoti visuomenei tai, ko kitos grupės neduoda. Tačiau frontininkų parengimai neturėtų įnešti infliacijos į lietuvišką veiklą. Jų pajudėjimai turėtų prašokti kitus parengimus aktualumu, įdomumu, reikšmingųjų problemų supratimu. Aišku, šitokio pobūdžio darbus vykdyti be rimtų pastangų, sumanumo, ir pinigo yra neįmanoma.

4. **Finansai.** Finansinę paramą savajam sambūriui ypatingai norėčiau akcentuoti, nes be jos jokia rimtesnė veikla nėra įmanoma. Metinio nario mokesčio nediskutuosiu. Tai savaime suprantama kiekvieno bičiulio pareiga. Noriu kreiptis daugiau į tuos bičiulius, kurie negali

IDĖJOS SPAUDOJE

Sėja LB klausimais

Sėja (1975 Nr. 3) net dviem straipsniais svarsto Jungtinių Valstybių lietuvių bendruomenės organizacijos klausimus. Vaclovas Čižiūnas rašo:

— *Šiandien Bendruomenę (reikia suprasti bendruomenės organizaciją — Red.) turime ir matome tokią, kokia, per eilę metų nelengvai formuojasi, bet ir pastoviai tvirtėdama, veikia pagal savo įstatus daugeriopai šakotose srityse. Į klausimą, kodėl lietuvių išeivijos visuomenė ir spauda nesutaria PLB ir JAV LB reikalu, regis, būtų nesunku atsakyti. Tačiau prieš atsakant kyla kitas klausimas: kokia (kaip plati) visuomenė ir kuri spauda nesutaria? Plačiai išsisklaidžiusioje JAV ir Kanados plotuose visuomenėje vadovaujančių viršūnių trintis ir pora lokalinių intrigų tiek teatsiliepia, kiek jų atgarsiai pasklinda spaudoje. Kas kita spauda. Tenka prisiminti, kokia jos dalis rūgščiai atsiliepia B-nės adresu, kiekviena menkiausia proga rieškučiomis ir žiupsneliais parinkdama ir pažerdama B-nės nesėkmių ir blogybių. Poros ar pustrečio laikraščio opozicija B-nei nereiškia visuomenės skilimo. Piktoki pareiškimai "Naujienose" ar "Laisvojoje Lietuvoje" plačiajai visuomenei įtakos nedaro, tačiau kaitina siauraregių tautiečių protus, kursto ardomiesiems žygiams.*

— *Puolimų minėtoje spaudoje uoliesiems B-nės oponentams pasirodė per maža. Reikėjo imtis "konkretesnių priemonių" jai parblokšti. Ištisų vienerių metų (įskaitant ¾ 1974, nuo balandžio pradžios, ir pirmąjį ketvirtį 1975-tų) bėgyje vyko lokalinė kova "dėl valdžios" Cicero ir Marquette Parko apylinkėse. Kovos eiga buvo turininga: su-*

---

arba neturi laiko aktyviau prisidėti prie veiklos, bet finansiškai yra pajėgūs. Jie bent didesne pinigine auka privalėtų talkinti sambūriui. Tokiu būdu gautųsi labiau išbalansuotas visų įnašas bendrąjai sambūrio veiklai.

5. Politinė veikla. Sambūris nebus pilnai išbalansuotas, jei neskirsime vietos Lietuvos laisvinimo darbui. Išjudinimas visuomenės Lietuvos laisvės bylai mums, rezistenciniam sąjūdžiui, visuomet turėtų būti pagrindinis uždavinys. Esame rezistencinė organizacija, tad mūsų misija yra skelbti laisvajam pasauliui apie padarytą ir tebedaromą skriaudą Lietuvai: reikalauti jai laisvės, nepriklausomybės ir kviesti talkon kiekvieną įtakingesnį laisvojo pasaulio politiką, kultūrininką ar visuomenininką įsijungti į šį mūsų Tėvynės žygį. Su lietuviškais ir Lietuvos bylos klausimais į laisvojo pasaulio spaudą, radiją ir televiziją privalome veržtis visais būdais ir visomis turimomis priemonėmis. Šitam milžiniškam darbui ypač reikia ruošti ir jau įjungti jaunąją kartą, nes ji turės perimti visą naštą.

Dr. Zigmas Brinkis

sirinkimai boikotuojami, bylos pasilaikomos. Garbės teismo sprendimai savaip aiškinami ir nepaisomi, pagaliau — imta ir inkorporuota nauja Lietuvių Bendruomenė Illinois valstijoje!

— — — — — — — — — — — —

— Skaitai žmogus ir galvoji: kodėl ir kaip galėjo atsirasti tokių "broliškos meilės" veikėjų, suskaldžiusių Cicero ir Marquette Parko B-nės apylinkes, ėjusių su skundais į valdžios įstaigas ir teismus, pagaliau pasiryžusių kurti kitą, "savąją", Lietuvių Bendruomenę? Dar labiau nustembi kai veikliai visuomenei daug vilties kėlusi veiksnių konferencija balandžio 12-13 dienomis (1975, Red.) Čikagoje buvo tų pačių "reorgų" aplankyta. Jų užmačioms buvo sugaišinta nemažai laiko, apsunkinta pasitarimų eiga ir susiaurinti nutarimai. Iš fakto, kad ALT-os vadovybė konferencijoje rėmė tas užmačias (sakoma, kad juos tam ir atsivedusi buvo), matyti jos simbiozė su skandalingai per fas et nefas gimdomu mūsų išeivijos visuomeniniame organizme piktybiniu augliu.

Apie to "piktybinio auglio" priežastis kitas Sėjos bendradarbis, Z. Dailidka, taip pasisako:

— Atrodo, kad yra trys vyraujantieji punktai: a) vadovėlis "Tėvų nameliai brangūs", b) santykiai su pavergtąja tauta ir c) nereguliarumai bei sukčiavimai JAV LB VII Tarybos rinkimuose. (1973.V.19-20 d. Red.). Be šių trijų bendrinių priežasčių dar yra apylinkėse vietinių nesutarimų.

— Negalima pritarti RB nusistatymui dviejuose pirmuose punktuose: a) vadovėlis "Tėvų nameliai brangūs" iki buvo išspausdintas bei pasiekė lituanistines mokyklas perėjo daug rankų, autorės, kalbos taisytojų, JAV LB Švietimo Tarybos ir kt., ir niekas jų nepastebėjo vadovėly baisios propagandos esamajai dabar Lietuvoje santvarkai bei okupantui, bet supažindinimą bręstančio lietuvių išeivijos jaunimo su dabartinės pavergtosios Lietuvos gyvenimu. Knygelės kūrėjai siekė pavaizduoti mokykliniam jaunimui realų šių dienų vaizdą, bet ne praeities istorinį gyvenimą nepriklausomoje Lietuvoje. Žinoma, galima ir kitaip galvoti, bet dėl šio vadovėlio daryti toli siekiančias išvadas, o ypač dėl to ardyti vieningą LB ir steigti RB nebuvo rimto pagrindo. Eidami šitokia tvarka, visada surasime skirtingų veikėjų nuomonių įvairiais klausimais, skaldysimės ir tūpčiosime vietoje, mažai ką gero atlikdami.

— b) RB ryšius su pavergtąja tauta vaizduoja kaip bendradarbiavimą su Lietuvos okupantu. Iš tikrųjų niekas iš LB veikėjų šitokio bendradarbiavimo nesiekia ir nevykdo (. . .) Kaltinti bendrinę organizaciją, kokia yra PLB ir JAV LB, bendradarbiavimu su okupantu, pritarimu vaikų vežimo į okupuotos Lietuvos pionierių stovyklą, studentų kelionėms į Vilnių lituanistikos studijuoti bei kitais panašiais prasimanymais ir tuo būdu pradėti bei gilinti LB skilimą jokiu būdu negalima ir šitokia RB pozicija nesusilauks daugumos lietuvių visuomenės paramos.

O apie "nereguliarumus bei sukčiavimus" 1973. LB tarybą renkant Sėjos bendradarbis rašo:

— 1973 m. įvyko JAV LB VII

Tarybos rinkimai visų didžiausioj Vid. Vakarų apygardoj (Rinkimai vyko tuo pat metu visose JA Valstybėse. Red.) Balsuotojai, pastebėję įvairiose rinkimų apylinkėse nesklandumus, pasiskundė JAV LB Garbės Teismui. Jų skundai nebuvo svarstomi, nes skundams paduoti terminas buvo pasibaigęs. PL (Pasaulio Lietuvis, Red.) trumpai pranešė, kad Garbės Teismas skundus nesvarstė ir visas reikalas užbaigtas.

Sėjos bendradarbiui atrodo, kad toks reikalo užbaigimas nesiderina su demokratija. Išvada klaidinga. Be abejojimo, patys rinkimų nereguliarumai rinkimų eigoje, jei tokių pasitaiko, nesiderina nei su demokratija, nei su įstatymais. Tačiau taip pat yra faktas, kad demokratinių rinkimų terminai yra prekliuzyviniai. Praleidai terminą — baigta. O kad rinkimų eiga per ilgai neužsitęstų, rinkimų terminai paprastai yra gana trumpi. Nei teigiant, nei neigiant Sėjos bendradarbio minimus 1973 rinkimų nereguliarumus Chicagos apygardoj, tegalima objektyvi viena išvada: garbės teismo nutarimas reikalą užbaigė. Belieka svarstyti priemones, kad ateity nesklandumų nebūtų. Dėmesio vertas faktas, kad iš aštuonių rinkimų apygardų vienų vienoj Chicagos apygardoj atsiradę nesklandumų ir skundų, o kitose septyniose rinkimų apygardose jokių nesklandumų nepasitaikė. Tas rodo, kad pačios rinkimų taisyklės buvo tinkamos. Savotiškas sutapimas — amerikiečių spauda ryšium su JAV prezidento rinkimais taip pat vis linksniuoja Chicagos rinkimų nereguliarumus. Antra vertus, rigoristinės rinkimų taisyklės, užuot skatinę visuomenę rinkimuose dalyvauti, tik atstumtų nuo dalyvavimo. Tai būtų nuostolis LB organizacijai. Nepriklausomos Lietuvos demokratinių rinkimų (iki 1926 perversmo) tvarkingai eigai užtikrinti rinkimų komisijų posėdžiuose galėjo dalyvauti kandidatų siūlytojų atstovai. JAV LB Valdyba išmintingai tokią galimybę numatė ir JAV LB VIII Tarybos rinkimam.

Išeivijos tautinio išlikimo receptai

Tėviškės Žiburiai (1976.III.4) apie mūsų išeivijos tautinio išlikimo receptus, be kita ko, rašo:

— *Pastaraisiais metais išeivijai peršamas kaip magiškas receptas — ryšiai su Lietuva, kad ir pavergta. Sakoma, tuo būdu išeivija liks lietuviška, vaikai nuvažiavę į Lietuvą per trumpą laiką išmoks lietuviškai, o suaugę skaitys Lietuvoje išleistas knygas ir tuo būdu visos problemos išsispręs. Taip, šiame tvirtinime yra dalis tiesos. Normaliai palaikymas ryšių su gimtuoju tėvų kraštu yra tautinio atsigaivinimo šaltinis. Dėl to ir lietuviškoji išeivija netvirtina, kad ryšiai su tauta nereikalingi . . . Prileiskime, kad vieną dieną Lietuvoje sąlygos pagerės tiek, kad apylaisviai galima bus nuvažiuoti, pabuvoti, pagyventi. Žinoma, išeivijai, ypač jaunimui, būtų nemaža pagalba, tačiau ir tai nebūtų magiškas receptas. Ir jis nesulaikytų nuo nutautimo. Juk prisiminkime nepriklausomos Lietuvos laikus. Tada ryšiai tarp išeivijos ir Lietuvos buvo patys geriausi, bet ar galėtume sakyti, kad jie sulaikė išeiviją nuo*

nutautimo ir ištirpimo svetimuose katiluose? . . . Iliuzija yra manyti, kad vaikas ar jaunuolis, nuvykęs į Lietuvą, per kelias savaites pasisems lietuviškos kultūros ir ste buklingu būdu taps sąmoningu lietuviu. Tautinį ir krikščionišką pagrindą vaikas turi gauti jau išeivijoje, o lankymasis Lietuvoje gali tiktai sustiprinti tai, kas jau pasiekta.

Teisingas principas, kad išeivijos tautiniam savitumui išlaikyti nėra kokio vieno magiško recepto. Tačiau nebuvimas tokio magiško vieno recepto dar nereiškia, kad niekam neverti įvairūs daliniai receptai, kurių tarpusavinė sąveika kaip tiktai gali kuo paveikiausiai išeivijos tautiniam savitumui pasitarnauti. O kai kurių tų dalinių receptų atžvilgiu Tėviškės Žiburių bendradarbiui, atrodo, ima ir pristinga objektyvaus masto. To rezultatas — tendencingas nuvertinimas išeivijos, pirmiausia išeivijos jaunimo, lankymosi sovietų okupuotoje Lietuvoje, taip pat neapdairus palakavimas nepriklausomos Lietuvos ryšių su išeivija.

Atrodo, Tėviškės Žiburių bendradarbiui visiškai svetima nuotaika, kurią sudaro laisvam žmogui apsilankymas kalėjime ir susitikimas su kalinamais artimaisiais ir patiem tiem aplankytiem kalinamiesiem. Faktiškai kalėjiminėmis sąlygomis lankymasis lankytojui daug giliau įsirėžia į sąmonę ir širdį, nekaip lankymasis laisvės sąlygomis. Ne be pagrindo Bažnyčia į patariamų gerų darbų sąrašą yra ir kalinių lankymą įrašiusi.

Nepriklausomybės laikais ryšiai tarp išeivijos ir Lietuvos galėjo ir gal net turėjo būti patys geriausi. Deja, faktiškai tokie nebuvo. Net dažnas Draugas, nekalbant apie Keleivį ar Naujienas, buvo poperversminėj Lietuvoj konfiskuojamas. O kiek sunkumų teko įveikti organizuojant I-jį pasaulio lietuvių kongresą 1935! Bet ir tokiomis demokratinei išeivijai nepalankiomis Lietuvos autoritetinio režimo sąlygomis grynai privati iniciatyva labai daug padėjo. Tėvų marijonų ir seselių kazimieriečių glaudūs ryšiai ir abipusis lankymasis, studijavimas Lietuvoje labai stiprino tiek išeivijoje esančių tų vienuolijų tautinę sąmonę, tiek ir visos išeivijos.

"The Baltic Dilemma"

Šiokia antrašte Melbourno (Australijoje) universiteto profesorius emeritas latvis Edgars Dunsdorfs išleisdino išsamų raportą apie tai, kaip Australijos buv. vyriausybė įvykdė Baltijos valstybių įjungimo į Sovietų Sąjungą de jure pripažinimą, kokios buvo baltiečių ir pačių australų reakcijos dėl tokio vyriausybės žingsnio, kokios galėjo būti tokios politikos priežastys ar motyvai. Kas norės nuodugniau su ta byla susipažinti, tam prof. Dunsdorfso knyga labai pravers.

Įdomu, kad ir kai kurie Australijos teisių mokslo dėstytojai bandė tą savo vyriausybės žingsnį teisinti, tardami, kad tarptautinėje teisėje žinomoji Stimsono doktrina (nepripažinti teritorinių užgrobimo teisėtumo) maždaug privaloma tik Jungtinėms Valstybėms. Dunsdorfs tokius "teisinius" argumentus taikliai įver-

tina. Jis išsamiai analizuoja ir vyriausybės to savo veiksmo pateisinimo argumentus.

Pirmasis knygos skyrius (viso aštuoni skyriai) — 36 puslapiai — skirtas glaustai Baltijos valstybių geografinei, istorinei, politinei apžvalgai. Joje smigo į akį faktas, kad pradžioje kažkieno padarytas neapsižiūrėjimas ir suklydimas ilgainiui gali tapti istorine "tiesa". Ir Dunsdorfs savo knygoje NKVD 1939.X.11 įsakymą No. 001223 laiko Serovo garsiąja instrukcija, nors faktiškai tai du visai skirtingi dokumentai. Sunku pasakyti, kas pirmasis NKVD 1939. X.11 įsakymą Nr. 001223 palaikė Serovo instrukcija. Bet tokia versija jau figuruoja Kersteno komiteto raportuose. Tokiu rimtu šaltiniu ir prof. E. Dunsdorfs galėjo patikėti. Faktiškai NKVD 1939.X.11 įsakymą Nr. 001223 su Serovo instrukcija sieja tik tai, kad abu dokumentai taikomi sovietiniams liaudies priešams. NKVD 1939.X.11 įsakymas Nr. 001223 kalba apie "ėmimą ataskaiton" (jo tekstas nežinomas, nes jį tik cituoja Guzevičius ir Gladkovas savo įsakymuose), o NKGB komisaro pavaduotojo Serovo instrukcija kalba apie deportacijų vykdymo techniką. Beje, pats NKGB komisariatas įsteigtas tik 1941 pradžioje. Tad ir NKGB komisaro pavaduotoju Serovas galėjo tapti tik nuo 1941 pradžios. Lietuvos Pasiuntinybės Londone 1946 biuletenis Serovo instrukciją datuoja 1941 sausio 21 data. Šiauliuose rastas Serovo instrukcijos egzempliorius yra be datos. Tatai, matyt, ir paskatino kai ką ją suplakti su NKVD įsakymu Nr. 001223, padarant Serovą didžiausiu sovietinio genocido meisteriu. Tos netikros versijos laikosi ir Dunsdorfs.

Neaišku, iš kurio šaltinio savo knygai Dunsdorfs ėmė duomenis apie pirmos sovietų okupacijos aukas Lietuvoje, kurių iš viso tebuvę 30,485. Faktiškai vien tik birželio masinės deportacijos pareikalavo 34,260 lietuvių. O kur žydynių aukos? Kur iš kalėjimų išvežtieji į mirties stovyklas?

Klaidingai autorius mini ir buv. Vliko pirmininko prof. Kairio-Kaminsko išlaisvinimą iš nacių kalėjimo Bavarijoje. Faktiškai iš nacių kalėjimo Bavarijoje buvo išlaisvinta vlikininkų grupė, bet joje prof. Kairio-Kaminsko nebuvo.

Bet šie knygos įvadinio skyriaus netikslumai nenuvertina autoriaus kruopščiai surinktos dokumentacijos apie Australijos Whitlamo vyriausybės politikos Baltijos valstybių atžvilgiu peripetijas. Atrodo tik, kad knyga truputį per anksti išėjo (1975), nes, kiek palaukus, būtų galėjus pasipildyti dar vienu skyrium apie tai, kokio poveikio Whitlamo vyriausybės pataikūniškas gestas Maskvai bus turėjęs vyriausybės partijos skaudžiam pralaimėjimui Australijos rinkimuose. Kažin ar tarptautinių santykių istorijoje nebus tik pirmas toks atvejis, kad, pasikeitus krašto vyriausybei, būtų atšauktas buvusios vyriausybės padarytas de jure pripažinimas. Maskvai tai didelis diplomatinis smūgis.

Edgars Dunsdorfs. The Baltic Dilemma, the case of the de jure recognition by Australia of the incorporation of the Baltic States into the Soviet Union, Robert Speller & Sons, Publishers, Inc., New York, 302 psl. $12.50.

Vt. Vt.

I-JO PUSMEČIO SUKAKTUVINIAI VARDAI

JURGIO ŠLAPELIO, PRANO VAIČAIČIO, MORTOS ZAUNIŪTĖS GIMIMUI 100 METŲ

JURGIS ŠLAPELIS gimė 1876 balandžio 18. Iš profesijos buvo gydytojas, bet medicinos praktika nesivertė. Jam labiausiai rūpėjo lietuvių kalba, lietuviškųjų knygų katalogizavimas ir lietuvių kalbos žodyno reikalai. Šioj srity jo įnašas mūsų tautai labai reikšmingas.

PRANAS VAIČAITIS gimė 1876 vasario 10. Mirė pačioje jaunystėje, eidamas 26 amžiaus metus, bet mūsų grožinėje literatūroje įsiamžino savo poezija, kuri ypač plito liaudies sluoksniuose. Kai kurie jo eilėraščiai virto "liaudies dainomis".

MORTA ZAUNIŪTĖ gimė 1876 kovo 22. Jos tėvas, Dovas Zaunius, buvo susipratęs prūsų lietuvis. Zauniuose svečiuodavosi ir "Lietuviais esame mes gimę" dainos autorius Jurgis Sauerveinas. Morta mokėsi ir vėliau tautinį darbą dirbo Tilžėje. Dirvo Varpo, Ūkininko, Naujienų redakcijose, labai aktyviai reiškėsi Birutės draugijoje. Labai aktyviai bendradarbiavo organizuojant lietuvių skyrių 1900 Paryžiuje pasaulinėje parodoje. Draudžiamąja lietuvių spauda aprūpindavo knygnešius ir visaip stengėsi padėti caro žandarų persekiojamiem pabėgėliam iš Lietuvos.

75 METŲ AMŽIAUS DISTANCIJĄ YRA SUKORĘ SOFIJA JASAITIENĖ IR DR. JUOZAS VĖBRA

SOFIJA JASAITIENĖ-LUKAUSKAITĖ gimusi 1901 kovo 29. Nepriklausomos Lietuvos laikais Šiauliuose gražiai pasireiškusi karitatyvine veikla. Į Laisvę redaktoriui ji paliko įsimintiną įspūdį DP metais Vokietijoje. Vieną lijundros sekmadienį prireikė skubios naujų vaistų pagalbos tolimo Švabijos užkampio lietuviui ligoniui. Buvo šauktasi į Lietuvos Raudonojo Kryžiaus to meto pirmininką dr. D. Jasaitį, bet jis buvo išvykęs. Sukaktuvininkė, nedelsdama patvarkė, kad sūnus Stanis, nepaisydamas lijundros, tučtuojau reikiamus vaistus pristatytų ligoniui.

Dr. JUOZAS VĖBRA yra gimęs 1901 balandžio 20. Buvo Vytauto Didžiojo Universiteto organinės technologijos katedros vedėjas, Tyrimų laboratorijos organizatorius ir viršininkas, 1941 metų sukilimo vienas iš organizatorių, aktyvus rezistentas ir prieš sovietinę ir prieš nacinę Lietuvos okupaciją, gyvos kūrybinės mokslinės minties chemikas.

70 METŲ AMŽIAUS SLENKSTĮ PERŽENGĖ DR. STASYS BAČKIS, STASYS BARZDUKAS, LEONARDAS DAMBRIŪNAS, MEČISLOVAS MACKEVIČIUS

Buv. Lietuvos atstovas Prancūzijoje, Lietuvos atstovybės Washingtone dabartinis patarėjas **ministras dr. Stasys Bačkis** yra gimęs 1906 vasario 10. Tai vienas iš tų nedažnų diplomatinės tarnybos žmonių, kurie sugeba iš savo diplomatinio bokšto aukštybių nusileisti taip pat ir į visuomeninio darbo slėnius. Dabartinėje Lietuvos padėtyje tai ypatingai brangintina savybė.

Buv. Jungtinių Valstybių Lietuvių bendruomenės valdybos pirmininkas, buv. Pasaulio Lietuvių bendruomenės valdybos pirmininkas ir Pasaulio Lietuvių bendruomenės garbės pirmininkas **Stasys Barzdukas** yra gimęs 1906 balandžio 23. Sovietinio siaubo išrautas iš savo darbo natūralios aplinkos ir nublokštas į tremtinio varganą būvį o vėliau į lituanistui nedėkingą išeivio gyvenimą, jis iš akių nepametė savo uždavinių savajai tautai ir savajai išeivijai. Jis nesišalino jokios pareigybės, jei tik matė, kad ji tarnauja tautos ar išeivijos labui. Savo rūpestingu atsidėjimu lietuviškiesiem reikalam, ypatingai savo uolumu išeivijos lietuvių bendruomenės organizaciją kuriant, Stasys Barzdukas yra tapęs Lietuviu, rašomu L didžiąja.

Iškilusis lietuvių kalbos puoselėtojas **Leonardas Dambriūnas** yra gimęs 1906 vasario 5. Dievulio apdovanotas kai kuriomis ryškiomis savo garbingojo dėdės didžios dvasios prelato Aleksandro Dambrausko-Adomo Jakšto būdo savybėmis ir sugebėjimais, visad gyvos minties ir tvirto nusistatymo savai tiesai ginti.

Buv. Lietuvos sukiliminės laikinosios vyriausybės teisingumo ministras **Mečislovas Mackevičius** yra gimęs 1906 balandžio 14. Dėl savo politinių nusistatymų kalintas tautininkų režimo, sovietų okupacijos ir nacių okupacijos laikais. 1947-49 metais Vlike atstovavo Valstiečių liaudininkų sąjungai.

Į SEPTINTĄ DEŠIMTMETĮ ĮKOPĖ KUN. DR. MATAS ČYVAS, DARBININKO SAVAITRAŠTIS IR DRAUGO DIENRAŠTIS

Bičiulis **kun. dr. Matas Čyvas** yra gimęs 1916 balandžio 30. Vienas iš tų gyvosios dvasios dvasininkų, kurie nesustingsta rutinoje.

Darbininkas į savo amžiaus septintą dešimtmetį įkopė faktiškai jau 1975, nes yra gimęs 1915.IX.19 Bostone, Mass., o nuo 1951 įsikūręs Brooklyne, N.Y. Tik dėl tam tikrų priežasčių 60 metų amžiaus sukakties atžymėjimas buvo nukeltas į 1976.

Draugas dienraščiu virto 1916 kovo 31, nors pradėtas leisti 1909 Wilkes barre, Pa., 1912 perkeltas į Chicagą.

Abu šiedu krikščioniškosios minties laikraščiai, mūsų išeivijos ir pa-

čios Lietuvos uždavinius vykdant, yra suvaidinę ir tebevaidina labai didžios reikšmės vaidmenį.

Draugo 60-čio proga suorganizuotą parodą atidaro gen. kons. J. Daužvardienė, greta jos marijonų provincijolas kun. J. Dambrauskas ir Draugo moderatorius kun. Pr. Garšva.

PRELATO JONO BALKŪNO KUNIGYSTĖS AUKSINIS JUBILIEJUS

Prelatas Jonas Balkūnas kunigo šventimus yra gavęs 1926 gegužės 29. Šioji sukaktis mūsų dėmesį patraukia dėl dviejų prelato Balkūno talentų. Pirmasis jo talentas įgalina jį savo kunigiškąjį pašaukimą darniai sujungti su lietuvio kunigo tautine misija išeivijoje. Antrasis jo talentas — tai Dievulio duota jam savybė nesustabarėti rutinoje, bet vis atsinaujinti, susišiandieninti. Šiuo savo talentu prelatas Balkūnas panašus popiežiui Jonui XXIII. Juodu sutampa ne tik vardu, bet ir savo dvasios sąranga. Tuo atžvilgiu prelatas Balkūnas priklauso mūsų išeivijos iškiliųjų veikėjų labai retom išimtim. Jis laužė rutinos ledus 1940, kad Amerikos lietuvių ideologinės srovės savo jėgas sutelktų bendram veikimui Lietuvai iš sovietinės okupacijos vaduoti. Tada susidarė Amerikos Lietuvių Taryba — Altas. Jis taip pat laužė Amerikos lietuvių organizacinės rutinos ledus Amerikos lietuvių tautiniam savitumui gelbėti nuo pražūties. Tam uždaviniui jis stojo vadovauti Jungtinių Valstybių lietuvių bendruomenės Laikinajam organizaciniam komitetui — Lokui. Visus JAV lietuvius apimanti bendruomenės organizacija Amerikos lietuvių visuomenei buvo suvis nežinoma ir nepatraukli. Bet prelatas Jonas Balkūnas aiškiai matė, kad Amerikos lietuvybei ji būtina. Maža to. Prelatas Balkūnas sykiu įžvelgė, kad išeivijos tautinis gyvastingumas yra sąlygojamas pačios tautos laisvės. Todėl greta išeivijos lietuvių bendruomenės organizacijos kūrimo

REDAKCIJAI RAŠO:

"Į Laisvę"
341 Highland Boulevard
Brooklyn, New York 11207

Gerbiamas Redaktoriau,

Jūsų turiningame "Į Laisvę" 65 n-je, kuris skirtas a. a. garbingojo prof. J. Brazaičio paminėjimui, vedamajame (175 pusl.) yra įsibrovę netikslumų, kuriuos prašome atitaityti. Kalbant apie Helsinkio deklaraciją, Jūsų vedamajame rašoma: "Alta deklaraciją priėmė kaip Lietuvos reikalų laimėjimą ir kvietė rašyti prezidentui padėkos laiškus".

Reikia žinoti, kad oficialūs ALTos pareiškimai yra daromi bendru visų ALTą sudarančių grupių nutarimu Amerikos Lietuvių Tarybos valdybos posėdy. Niekada nebuvo priimtas nutarimas, kad reikia siųsti padėkas už Helsinkio deklaraciją.

Ir nei vienas ALTos valdybos narys nėra skelbęs, kad Helsinkio deklaracija yra laimėjimas Lietuvai ar raginęs dėl jos rašyti padėkos laiškus prezidentui.

Buvo raginama prezidentui dėkoti už liepos 25 d. pareiškimą, kuriuo užtikrinama, kad Lietuvos inkorporavimo į Sovietų Sąjungą JAV nepripažins.

Dėl tų pačių priežasčių klaidingas ir tolimesnis to paties vedamojo pareiškimas, būk "altininkai su kairiaisiais liberalais užėmė palankias Helsinkio aktui pozicijas, nors savo sprendimus parėmė skirtingais argumentais".

ALTa, Helsinkio deklaracijos neskelbė laimėjimu Lietuvai, tik svarstė galimybes, kaip remiantis deklaracijoje įrašytais žmogaus laisvės nuostatais būtų galima palengvinti Lietuvos žmonių padėtį.

ALT INFORMACIJA
1976 m. vasario mėn. 11 d.

PAAIŠKINIMAS

Amerikos Lietuvių Tarybos valdybos posėdžių protokolai spaudos nepasiekia, tad neįmanoma žinoti, kurių grupių balsais kokie nutarimai ten padaromi. Mūsų rankose yra 7 pusl. raštas, pavadintas "Helsinkio konferencijos interpretacija", kurį Amerikos Lietuvių Taryba 1975.IX.1 yra pasiuntusi su tokiu oficialiu lydraščiu:

"Pridėta yra Amerikos Lietuvių Tarybos interpretacija Helsinkio konferencijos klausimu ir taip pat atsakymas į visuomenę klaidinančius 'Draugo" pareiškimus".

Šitoje "interpretacijoje" labai darkyta lietuvių kalba rašoma:

"Gyvenimas turi eiti pirmyn, progresas vyksta ir visi turime taikytis prie ėjimo pirmyn, aišku, nepaaukojant savo tautinių, laisvės ir nepriklausomybės idealų. Helsinkyje pasirašytame dokumente mes šias aukas nematome.

---

bei stiprinimo jis lygiai atsidėjęs sielojasi ir mūsų tautos iš sovietinės okupacijos išvadavimu. Todėl jis ne tik JAV lietuvių bendruomenės organizacijos statytojas, globėjas bei garbės pirmininkas, bet taip pat ir Lietuvos vadavimo veiksnių — Alto, Batuno, Laisvės komiteto, Pavergtųjų Europos Tautų Seimo, Tautos Fondo, Vliko — uolus talkininkas bei spalvingas įkvėpėjas.

Priešingai, mes galvojame, kad tas dokumentas gali būti mūsų bylai net naudingas, ypatingai, jeigu Amerika mūsų laisvės aspiracijas rems ir ateityje, kaip kad rėmė iki šiol.

Mūsų kontaktas su pavergtu kraštu daugelyje sričių pagerės ir tą mes turėsime išnaudoti".

Toliau tame ALTos rašte yra cituojamas prez. Fordo pareiškimas, kurį jis padarė "išvakarėse Europos Saugumo ir Kooperacijos konferencijos", ir pridedama tokia pastaba:

"Mes sveikiname ir didžuojamės tokia Amerikos prezidento deklaracija. Mes turime jam padėkoti, nes Jis yra vienintelis pasaulyje valstybės galva, kuris viešai mūsų interesus tebegina".

"Į Laisvę" 65 nr. redakcijos kolektyvas tada manė ir dabar tebemano, kad Helsinkyje Lietuvos laisvės reikalui padaryta žalos, ir kad prezidento pareiškimų negalima vertinti izoliuotai nuo jo veiksmų.

Į Laisvę 65 (102) nr.
Redaktoriai

Rezistencinė dvasia, mūsų tautos geriausių sūnų krauju ir aukomis įprasminta, išgelbės ir mūsų žmoniškumą ir mūsų lietuviškumą.

•

Kol bus lietuvių, kurie savyje jaus rezistencinę dvasią ir pagal ją gyvens, tol nežūsime kaip tauta ir vėl kelsimės iš naujo.

Iš kun. dr.
Andriaus Baltinio
minčių

MŪSŲ MIRUSIEJI

ADOLFAS GAIGALAS
1906.XII.13 — 1975.XI.9

Lietuvių Fronto Bičiulių Philadelphijos sambūrio pirmininkas, buv. Lietuvos kariuomenės kapitonas, 1941 sukilimo prieš sovietus aktyvus dalyvis, vadovavęs partizanų būriui. Scenos meno mėgėjas. Nuo 1949 įsikūręs Philadelphijoje, plačiai įsitraukė į lietuviškąjį gyvenimą parapijoje, bendruomenėje, LF bičiuliuose. Nuoširdžiai rėmė spaudą, lietuviškąją radijo valandėlę, lituanistinę mokyklą, meno ansamblį.

PETRAS TITAS
1906 — 1975.XII.13

1941 birželio sukilimo dalyvis, iš Lietuvos aktyvistų fronto atėjo į Lietuvių Frontą, o čia, Jungtinėse Valstybėse, įsijungė į Lietuvių Fronto Bičiulius. Buvo giliai religingas, tiesus ir nuoširdus žmogus.

ATSIŲSTA PAMINĖTI

Dr. S. Aliūnas: ALIJOŠIAUS LAPAI, humoristiniai eilėraščiai. Įvadą parašė Antanas Gustaitis, aplankas dail. Marijos Ambrozaitienės. Spausdino Draugo spaustuvė 1975 Čikagoje. Išleido Lietuviškos Knygos klubas; 87 psl., kaina pažymėta.

Anatolijus Kairys, TRYS KOMEDIJOS: *Ku-kū* (premijuota), *Didysis Penktadienis* ir *Rūtos ir bijūnai.* Iliustravo Zita Sodeikienė, spaudė M. Morkūno spaustuvė Čikagoje. Išleido leidykla "Dialogas", 224 psl., kaina 5 dol.

LIETUVIŲ, TAUTOS IR VALSTYBĖS ISTORIJA, III dalis. Istorijos vadovėlis lituanistinių mokyklų XI skyriui arba VII klasei. Redagavo Vincentas Liulevičius, išleido JAV Lietuvių Bendruomenės Švietimo Taryba. Leidimą parėmė Lietuvių Fondas. Spaudė Vi Vi spaustuvė Chicagoje. Galima užsisakyti šiuo adresu: A. Kareiva,.7030 So. Rockwell St., Chicago, Ill. 60629.

Didžiai Gerbiamas Skaitytojau,

Jei dar neatsilyginai į LAISVĘ šių metų prenumeratos, būk malonus netrukdamas ją pasiųsti, nes be pinigo ir geriausias žurnalas negali išsiversti.

Jūsų

A. Kulnys
Į LAISVĘ administratorius
7034 Hartcrest Dr.
Rancho Palos Verdes, Cal. 90724